

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK
SEKTÖRÜNE GİRİŞİ VE SEKTÖRÜN GELİŞİMİNE ETKİLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: NEŞE ŞAYAK

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. EMİN UZUN

MAYIS, 2009
MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK
SEKTÖRÜNE GİRİŞİ VE SEKTÖRÜN GELİŞİMİNE ETKİLERİNİN
İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN: NEŞE ŞAYAK

Sosyal Bilimleri Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 14.07.2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 17.06.2009

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Emin UZUN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nurgün Oktik

Mayıs, 2009

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 27/05/2009 tarih ve 452/9 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, İşletme Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Neşe Şayak'ın "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermayenin Bankacılık Sektörüne Girişi Ve Sektörün Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi" adlı tezini incelemiş ve aday 17/06/2009 tarihinde saat 16:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Emin UZUN

Üye

Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

Üye

Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermayenin Bankacılık Sektörüne Girişi Ve Sektörün Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14 / 07 / 2009

NEŞE ŞAYAK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN	MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.	
Soyadı : ŞAYAK Adı : NEŞE Kayıt No:		
TEZİN ADI Türkçe : Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermayenin Bankacılık Sektörüne Girişi ve Sektörün Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi Y. Dil : Introduction to Direct Foreign Capital in Turkey's Banking Sector and Industry Analysis of the Impact of Development		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans (X)	Doktora O	Sanatta Yeterlilik O
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ Üniversite : Muğla Üniversitesi Fakülte : Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü Diğer Kuruluşlar : Tarih :		
TEZ YAYINLANMIŞSA Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :		
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : UZUN, Emin Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.		

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
2. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları
3. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımlarının Payları ve Gelişimi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER :

1. Yabancı Sermaye
2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
3. Yabancı Bankalar
4. Bankacılık Sektörü

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus’ları kullanınız.

1. Direct Foreign Investment
2. Foreign Banks
3. Banking Sector

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☒

Yazarın İmzası :

Tarih : 14 / 07 / 2009

ÖZET

Dünyada serbest piyasa ekonomisinin gittikçe yaygınlaşması ile küreselleşen ekonomik sistemde, aşırı müdahaleciliğin ortadan kalkması ve sınır tanımayan arayışlar ve finansal piyasalardaki globalleşme, sermaye ihraç eden gelişmiş ülkelerin ve çok uluslu kuruluşların statükoyu koruma ve riskleri asgariye indirme eğilimlerini de beraberinde getirmektedir. Riskin en aza indirilmesi isteği, müteşebbisleri doğrudan sermaye yatırımları yapmaya sevk etmektedir. Yatırımın gittiği ülke açısından da gelir, istihdam, verimlilik, rekabet, teknoloji vb. gibi olumlu etkilerinden dolayı önemli katkıları var olduğundan doğrudan yabancı sermaye yatırımları gittikçe yaygınlaşmaya devam etmektedir. Sermaye ve Para Piyasaları açısından bakıldığında ülkemizde özellikle son yıllarda önemli ölçüde doğrudan yabancı sermaye transferinde artış gözlenmektedir. Reel sektörde olduğu gibi finans sektöründe de yabancı sermaye hareketlerinde hükümet politikaları ile birlikte yabancı yatırımcıların ülke tercihinde ekonomik faktörler, politik faktörler ve sosyo-kültürel faktörlerin etkin bir belirleyici olduğu bilinmektedir. Yatırım kararı aşamasında bu faktörlerin tamamı veya bir bölümü eş zamanlı olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan yatırımcı ülke açısından gideceği ülkenin nüfusu, işgücünün niteliksel yönü, ulaşım imkânları, enerji temini, uygulanan ekonomik politikalar da yabancı sermayeli yatırımları teşvik edici önemli unsurlardır. Ayrıca, kar ve faiz gibi faktör gelirlerinin yatırımcı ülkeye transfer edilebilmesinde gösterilecek kolaylıklar da yabancı sermayeli yatırımların gelişmesine önemli faktörlerdir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına neden Türkiye ve bankalar diye baktığımızda; son 2 yılda; kredilerin %180 artarken, mevduatın %83, öz kaynakların %119, aktiflerin %84 artmış olduğunu görüyoruz. Rakamlar alınacak mesafenin çok uzun olduğunu gösteriyor. Yabancı bankalar bu mesafenin uzunluğunu görüp, büyüyeceğine inandıkları pastadan pay almak için Türkiye'ye geliyorlar. Büyüyen Türkiye piyasasından alacakları payın konsolide bilançolarını büyüteceğini ve uluslararası karşılaştırmalarda kendilerini üst sıralara taşıyacağına inanıyorlar.

Ülkemizde bankacılık sektöründe artış gösteren yabancı sermayenin etkisi ekonomik istikrar ve büyüme üzerindedir. Sektöre yabancı girişı ve finansal serbestleşme ile birlikte rekabetin artması sonucu kredi kartları, poslar, ATM'ler, leasing, faktoring, internet ve telefon bankacılığı gibi yeni ürünler de eklenmiştir.

ABSTRACT

World of free market economy become increasingly common with the global economic system, excessive intervention eliminated and does not limit the search for recognition and the financial market globalization, capital is exported from advanced countries and multinational organizations maintain status quo and the risks to minimize the tendency of to bring. To minimize risk to the entrepreneur to make direct capital investments to be sold. The country in terms of investment income, employment, productivity, competition, technology, etc.. have positive effects, such as due to the significant contribution that foreign direct investment continues to promote more widespread. Capital and Financial Markets regards our country, especially in recent years, a significant increase in direct foreign capital transfer has been observed. As in the real sector, financial sector, government policy on foreign capital flows with foreign investors in the country profile, economic factors, political factors and socio-cultural factors are known to be an effective determinant. Investment decision under part or all of these factors are evaluated simultaneously by. On the other hand, investors in the country to go to the country's population, qualitative aspects of labor force, transportation facilities, energy supply, economic policies applied in encouraging foreign capital investment are important components. In addition, factors such as profit and interest income of investors in the country ease of transfer will be shown to the development of foreign capital investment are important factors.

Direct foreign investment banks would lead to Turkey and we look, the last 2 years; loans increased by %180, %83 of deposits, %119 of own resources, we are actively increased by %84. The figures show that to be a very long distance. Foreign banks see the length of this distance, and we will grow to take their share of the pie come to Turkey. Turkey's growing market share of receivables from the consolidated balance sheets and international experience grown will move to the top believe themselves.

Banking sector, foreign capital in our country, the impact of increased economic stability and growth is over. And financial sector liberalization with foreign entry increased competition as a result of credit cards, POS and ATMs,

leasing, factoring, such as internet and telephone banking are also added new products.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM**YABANCI SERMAYE**

1.1.Yabancı Sermaye'nin Tanım ve Kapsamı.....	4
1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	5
1.2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Kavramı.....	5
1.2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri.....	6
1.2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Avantaj Ve Dezavantajları.....	7
1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler.....	8
1.3.1. Ekonomik Faktörler.....	11
1.3.2. Politik Faktörler.....	12
1.3.3. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	14
1.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Genel Ekonomik Etkileri.....	15

1.4.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gerçekleştiği	
Ülke Açısından Etkileri	15
1.4.1.1. Olumlu Etkileri.....	15
1.4.1.1.1. Gelir Etkisi.....	15
1.4.1.1.2. Ödemeler Dengesi Etkisi.....	16
1.4.1.1.3. İstihdam Etkisi.....	17
1.4.1.1.4. Teknoloji Etkisi.....	18
1.4.1.2. Olumsuz Etkileri.....	19
1.4.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yatırımcı	
Ülke Açısından Etkileri.....	21
1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları...	22
1.5.1. Dünya’da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	23
1.5.2. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	26
1.5.2.1. 1980 Öncesi Yabancı Sermaye Yatırımları.....	26
1.5.2.2. 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları.....	29
1.5.3. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı...	35

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Bankacılık ve Yabancı Bankalar...	38
2.2. Türkiye’de Finansal Serbestleşme Süreci ve Yabancı Kaynak	
Aktarımına Etkileri.....	46
2.2.1 Cumhuriyet Dönemi Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar.	48
2.2.1.1. 1980 Öncesi Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar.....	49
2.2.1.1.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923–1932).....	49

2.2.1.1.2. Devlet Bankacılığı Dönemi (1933–1944).....	51
2.2.1.1.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945–1960).....	52
2.2.1.1.4. Planlı Bankacılık Dönemi (1961–1979).....	54
2.2.1.2. 1980–2001 Arası Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar...	55
2.2.1.3. 2001 Sonrası Bankacılıkta Yabancılaşma Dönemi.....	61
2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Banka Girişleri.....	64
2.3.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri.....	66
2.3.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler.....	67
2.3.2.1. Finansal Hizmetlerin Globalleşmesi.....	67
2.3.2.2. Yabancı Sermayenin Ulusal Piyasalara Girişlerini Önleyen Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Politikalar.....	69
2.3.2.3. Gelişmekte Olan Piyasalara Girişte Maliyetlerin Düşük Olmasının Nedenleri.....	69
2.3.3. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişinden Beklentileri.....	71
2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Türk Bankalarıyla Yabancı Bankaların Birleşme ve Satın Alma İşlemleri.....	72
2.5. Finansal İstikrarsızlık ve Kriz Dönemlerinde Yabancı Bankaların Davranışları.....	77
2.6. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Katkıları, Yansıtabilecekleri Olumsuzluklar ve Getirilen Eleştiriler.....	82
2.6.1. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Katkıları.....	82
2.6.2. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Yansıtabilecekleri Olumsuzluklar ve Eleştiriler.....	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYELİ BANKA

GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ

3.1. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Geliş Nedenleri.....	87
3.2. Türkiye'de Yabancı Bankalara İlişkin Düzenlemeler.....	90
3.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri..	92
3.3.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	94
3.3.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri.....	96
3.3.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	98
3.3.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri.....	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE SİSTEMİ İÇİNDEKİ PAYLARI

4.1. Bankacılık Sisteminde Banka Şube ve Personel Dağılımı.....	103
4.1.1. Bankalar ve Şube Sayıları.....	103
4.1.2. Personel Sayısı.....	104
4.2. Türkiye'de Yabancı Sermayeli Bankalar.....	106
4.2.1. Banka Gruplarının Sektör Payları.....	106
4.2.2. Yabancı Bankaların Sektör Payları.....	111
4.3. Yabancı Bankaların Bilanço Yapısı.....	115
4.3.1. Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı.....	115
4.3.2. Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı.....	119

4.4. Yabancı Sermayeli Bankalarla Bankacılık Sektörünün**Finansal Büyüklüklerinin Karşılaştırılması..... 123****SONUÇ..... 128****KAYNAKÇA..... 134****EKLER.....141****ÖZGEÇMİŞ**

TABLÖLAR

Tablo 1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri.....	10
Tablo 1.2. 1954-1979 Yılları arasında Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye (Milyon \$).....	28
Tablo 1.3. 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları.....	29
Tablo 1.4. Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı.....	35
Tablo 1.5. Uluslararası Sermayeli Firma Sayılarının Sektörlere Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2.1. Osmanlı Devletinin Son Dönemindeki Yabancı Bankalar.....	41
Tablo 2.2. Osmanlı Devleti'nde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Y.B.....	45
Tablo 2.3. Cumhuriyet Dönemine İntikal Eden Yabancı Bankalar.....	48
Tablo 2.4. Yabancı Bankaya Dönüştürmüş Ulusal Bankalar (2000 Sonrası)..	63
Tablo 2.5. Yabancıların Nitelikli Paya Sahip Oldukları Bankalar.....	64
Tablo 3.1. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Geliş Nedenleri.....	88
Tablo 3.2. Yabancı Bankaların Sektör Payı (%).....	99
Tablo 3.3. Bankaların POS, ATM, Şube ve Kart Sayıları.....	100
Tablo 4.1. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı.....	103
Tablo 4.2. Bankacılık Sisteminde Çalışanların Dağılımı.....	105
Tablo 4.3. Türkiye'de Yabancı Bankaların Gelişimi.....	106
Tablo 4.4. Türkiye'deki Yabancı Bankaların Sektördeki Payı (%).....	107
Tablo 4.5. Türkiye'deki Banka Büyüklükleri.....	108

Tablo 4.6. Türk Bankacılık Sistemi Aktif Toplamı, Eylül 2008.....	109
Tablo 4.7. Grupların Sektör Payları (%).....	110
Tablo 4.8. Yabancı Bankaların Sektör Payı (%).....	111
Tablo 4.9. Toplam Aktifler (milyon dolar).....	111
Tablo 4.10. Toplam Krediler (milyon dolar).....	112
Tablo 4.11. Toplam Mevduat (milyon dolar).....	113
Tablo 4.12. Toplam Özkaynaklar (milyon dolar).....	113
Tablo 4.13. Bankacılık Sistemi Aktiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008... 	115
Tablo 4.14. Takipteki Krediler ve Özel Karşılık Oranı (%).....	116
Tablo 4.15.Yabancı Bankaların Aktiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008... 	117
Tablo 4.16. Pasiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008.....	119
Tablo 4.17. Yabancı Bankaların Pasiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008.. 	120
Tablo 4.18. Türkiye’deki Bankaların Özkaynakları, Eylül/2008.....	121
Tablo 4.19. Türkiye’deki Bankaların Net Dönem Kar-Zararı, Eylül/2008....	122
Tablo 4.20. Bankacılık Sektörü Özkaynaklar / Toplam Aktifler (%).....	123
Tablo 4.21. Bankacılık Sektörü Toplam Krediler/Toplam Aktifler (%).....	124
Tablo 4.22. Bankacılık Sektörü Dönem Net Karı (Zararı) / Toplam Aktifler.	125
Tablo 4.23. Bankacılık Sektörü Dönem Net Karı (Zararı) / Özkaynaklar.....	126
Tablo 4.24. Bankacılık Sektörü Takipteki Krediler / Toplam Krediler.....	127

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı.....	81
Şekil 4.1.Şube ve Personel Sayısında Bir Önceki Döneme Göre Değişme.....	104
Şekil 4.2. Yıllar İtibariyle Şube ve Personel Sayısı.....	105
Şekil 4.3. Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)......	109

KISALTMALAR

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
AB	: Avrupa Birliği
UNCTAD	: Dünya Yatırım Raporu
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
YİD	: Yap-İşlet-Devret
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YDK	: Yatırım Danışma Konseyi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPKK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
YP	: Yabancı Para
TL	: Türk Lirası

GİRİŞ

Türkler yabancı sermaye diye bir konunun varlığından 1838 Ticaret Anlaşmasından sonra haberdar olmuşlardır. Kapitülasyonlar, Dış Borçlar, Dûyun-u Umumiye, Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı sermaye konusundaki gelişmelerin işaret taşlarıdır.

1947 yılında Türk Parasını Koruma Yasası'na ilişkin olarak çıkarılan 13 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yabancı sermayenin geliş şekli, amacı, transferleri hakkında ilk düzenlemeler yapılmıştır.

Ekonomide tam serbestiyi sağlamaya yönelik politika tedbirlerini içeren 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararlarıyla gelecek yabancı sermayenin iştirak alanları genişletilmiş, yabancı sermayenin yatırımına konulan alt sınırlar kaldırılmış, yabancı bankaların Türkiye'de şube açmaları kolaylaştırılmış ve yabancı sermaye yatırımlarında uygulanan gümrük bağışıklıkları genişletilmiştir.

24.01.1980 tarihinde Başbakanlığa bağlı Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuştur. Bu daire daha sonra Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır. 1991'de Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1994'de de hazine Müsteşarlığı bünyesine alınan Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü halen Hazine Müsteşarlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı ana hizmet birimlerinden biri olarak görevini sürdürmektedir.

Türkiye'de 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, Türk ve yabancı yatırımcılara eşit muamele, kar transferi olanakları, yabancıların kuracakları şirketlere tamamen ortak olabilmeleri, yabancı eleman çalıştırılabilmesi gibi birçok konuda liberal bir mevzuata sahiptir.

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847'den Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile

kurulmuş olanlardır.

Cumhuriyetin ilanından sonra ekonomik kalkınmaya önem verilmiş, sınaî ve ticari hayatı canlandırmak amacıyla ulusal bankacılık geliştirilmeye başlanmıştır. Ekonomide temel sektörleri desteklemek ve finanse etmek üzere 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası ve 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur.

1923–1929 yılları arasında altı yabancı banka, şube açarak ülkemizde faaliyete geçmiş, 1929 yılına gelindiğinde ülkemizdeki yabancı banka sayısı 18’e yükselmiştir. Daha sonra 1929 yılındaki Büyük Ekonomik Kriz ve 1940–1945 İkinci Dünya Savaşı Türkiye’yi de olumsuz yönde etkilemiş ve 1980 yılına kadar yaklaşık 50 yıl yabancı banka sayısı hiç artış göstermemiş ve 4’e değin gerilemiştir.

24 Ocak Kararlarının alınması, 1983’de Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile dövizli işlemlere izin verilmesi, 1990 yılı Şubat ayında Konvertibiliteye geçilmesiyle Türkiye’deki yerleşik kişi ve kurumların uluslararası mali piyasalardan yararlanmaları sağlanmış olması gibi bir ok kararlar alınmış ve gelişmeler yaşanmıştır. Ancak arkasından da 1994 krizi gelmiş ve 1998–1999 yıllarında 10 banka TMSF’ye devrolmuştur.

Bu gelişmeler ışığında 1980’de 4 olan mali iştirak veya şube statüsündeki yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılında 18’e yükselmiştir. 2008 yıl sonu itibariyle ülkemizde 17 yabancı sermayeli banka bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de doğrudan yabancı sermayenin bankacılık sektörüne girişini, sektörün gelişimine etkilerini ve sektör içindeki paylarını incelemektedir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Yabancı sermayenin tanımı, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler, özellikleri, avantaj ve dezavantajları, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının

yatırımın gerçekleştiği ülke ve yatırımcı ülke açısından genel ekonomik etkileri ile son olarak da Türkiye’de ve dünyada doğrudan yabancı sermaye yatırımları ele alınacaktır.

İkinci bölümde; ülkemizde yabancı sermayenin bankacılık sektöründe gelişimi Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Türkiye’de finansal serbestleşme dönemi olarak iki başlık altında incelenecektir. Daha sonra yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerindeki temel nedenler ve beklentileri, Türk bankalarıyla yabancı bankaların birleşme ve satın alma işlemleri, kriz dönemlerinde yabancı bankaların davranışları ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde; yabancı bankaların Türkiye’ye geliş nedenleri, Türkiye’de yabancı bankalara ilişkin düzenlemeler ve yabancı sermayeli bankaların ulusal ekonomi üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Dördüncü bölümde ise; Türkiye’deki yabancı sermayeli bankaların, bankacılık sektörü içindeki payları incelenecektir. Bu kapsamda, bankacılık sisteminde banka şube ve personel sayıları, Türkiye’de yabancı sermayeli bankalar, banka gruplarının sektör payları, yabancı bankaların bilanço yapısı ele alınacaktır.

TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE GİRİŞİ VE SEKTÖRÜN GELİŞİMİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYE

1.1. Yabancı Sermaye’nin Tanım ve Kapsamı

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının yanı sıra, yabancı ülkelerin Kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları *yabancı yatırımcı* olarak tanımlamaktadır (Hazine-Yabancı Sermaye Raporu, 2005: 1).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’ne (*Organization For Economic Cooperation and Development- OECD*) göre yabancı sermaye:

- Yabancı yatırımcının şirketin dağıtılmayan ve yatırıma tekrar aktarılan kazançlardaki payını,
- Yabancı yatırımcının nakit veya ayni sermaye yoluyla ana şirketten hisse ve borç senetleri (kısa, orta ve uzun vadeli borç senetleri) alımı,
- Yabancı yatırımcının şirkete sağladığı krediler,
- Yabancı yatırımcının şirketten nakit dışı makine ve üretim hakları alımları,
- Yabancı yatırımcının sağladığı ticari ve diğer kredileri içermektedir (Mecidov, 2004: 8).

OECD’nin tanımından da anlaşılacağı gibi, iki çeşit yabancı yatırım şekli vardır:

İlki; mali nitelik taşıyan portföy yatırımları, diğeri; reel (fiziki) nitelik taşıyan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır.

Özel yabancı sermaye hareketlerinden biri olan portföy yatırımları, tasarruf sahiplerinin uluslararası sermaye piyasalarında uluslararası politik risk, kambiyo kuru riski, bilgi edinebilme riski gibi ek riskler üstlenmek suretiyle sermaye kazancı ile faiz ve temettü geliri gibi kazançlar elde etmek amacıyla hisse senedi, tahvil ve diğer sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmalarıdır. Herhangi bir menkul kıymetin gelir elde etmek için satın alınmasını ifade etmektedir. Bir yatırımın yabancı portföy yatırımı olarak kabul edilmesi için IMF tarafından belirlenmiş olan oran %10'dur. Yatırım yapılan hisse senedine %10'un altında sahip olunması durumunda bu yabancı portföy yatırımı olarak kabul edilmektedir (Türkmen, 2006: 10–11).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ise; bir büyük firmanın (çok uluslu şirket) ana merkezinin bulunduğu ülke dışındaki yörelerde, yeni bir şirket kurması veya var olan bir yerli firmayı satın alarak ya da sermayesini arttırarak kendine bağlı bir duruma getirmesi biçiminde tanımlanabilir. Burada yatırımı yapan asıl şirkete “ana şirket”, yabancı ülkede edinilen şirkete de “yavru şirket” , “yabancı sermayeli şirket” veya “şube” denilmektedir (Seyidoğlu, 1996: 645).

1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

1.2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Kavramı

Doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcı tarafından getirilen;

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye,
- Şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç),
- Makine ve teçhizat,
- Sınai ve fikri mülkiyet hakları,
- Yurt içinden sağlanan, yeniden yatırımda kullanılan kar, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar,

- Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla, yeni şirket kurmak ve şube açmak, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi, menkul kıymet borsalarından en az %10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmak şeklinde ifade edilmektedir (Hazine-Yabancı Sermaye Raporu, 2005: 1).

Bazı ülkelerde ise aşağıda bir kısmı sıralanan unsurların aynı anda bulunması yatırım konusunun doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak tanımlanması için gerekli sayılmaktadır:

- Yönetim kurulunda temsil,
- Politika oluşturma sürecine katılım,
- Şirketler arası somut ilişki,
- Yerli ve yabancı personeller arası yer değiştirilmesi,
- Teknik bilgi tedariki,
- Uzun dönemli borçların yatırım yapılan işletmeye mevcut piyasa oranlarından düşük oranlarda sağlanması (Demircan, 2003: 2).

1.2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri

Doğrudan yabancı yatırımları portföy yatırımlarından ayıran dört önemli özellik aşağıda yer almaktadır:

- Doğrudan yabancı yatırımlarda yatırım ve üretim süreci tamamen yatırımı yapan şirket tarafından kontrol edilir. Denetimi daha etkin şekilde gerçekleştirebilmek için çoğu kez üst yönetim kadrolarını yatırım yapan şirket seçer. Oysa uluslararası portföy yatırımlarında bir şirkete ait hisse senedi ya da tahvillerin satın alınması yatırımcıya şirketin yönetimine doğrudan katılma hakkı vermez. Yatırımın hisse senetlerine yapılması durumunda genel kurulda oy verme hakkına sahip olmak, şirket yönetimini doğrudan kontrol etmek anlamına gelmemektedir.

- Doğrudan yabancı yatırımlarda yatırımcı, sermayesinin yanı sıra makine donanımı ile nitelikli işgücü, işletmecilik bilgisi gibi üretimi artırıcı gerekli diğer desteği sağlayabilir. Portföy yatırımlarında ise yatırımcının tek katkısı sermayesidir.

- Doğrudan yabancı yatırımlarının tamamına yakın kısmı çok uluslu şirketler tarafından yapılır.

- Doğrudan yabancı yatırımlardan elde edilen gelirin transferi yatırım yapılan işletmenin verimliliğine bağlı olarak, yatırımın yapıldığı ülkedeki yabancı para transferi ile ilgili uygulamalar kapsamında gerçekleştirilmektedir (Türkmen, 2006: 14–15).

Dolaysız yatırımlar; şirket birleşme ve satın alımları, özelleştirme, ortak girişimler, stratejik ortaklıklar, greenfield investment olarak bilinen sıfırdan yapılan yatırımlar ve mevcut operasyonların genişletilmesi gibi pek çok farklı şekilde ülkeye girebilmektedir (Tomak, 2006: 7).

1.2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Avantaj Ve Dezavantajları

Avantajları

- Ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine katkıda bulunmak,
- Ekonomik büyüme, istihdam ve teknolojik gelişmeyi olumlu yönde etkilemek,
- Getirdiği yenilikçi yönetim ve pazarlama anlayışıyla ulusal ekonominin gelişmesine katkıda bulunmak,
- Ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı yaratmak,
- Know-how getirmek,
- Gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak,

- Çevreyi korumak, insan kaynaklarını geliştirmek,
- Devletin vergi gelirlerini arttırmak,
- Yurt dışı tanıtımında yabancı firmaların prestij ve olanaklarından yararlanmak,

Dezavantajları

- Bir plana bağlı olmadan kabul edilen yabancı sermaye, ana sektörleri ele geçirerek ekonomiyi denetim altına alabilir,
- Yabancı sermayeli işletmelerde ileri üretim teknikleri uygulanırken, diğer alanlarda geleneksel üretim yapısının sürdürülmesi ekonominin bütünlüğünü bozabilir,
- Küçük ölçekli yerli işletmeler karşısında, yabancı sermayeli işletmelerin sahip olduğu sermaye miktarı, ileri teknoloji ve yöneticilik bilgisi, kendilerine haksız bir rekabet üstünlüğü sağlar. Bu da yerli işletmelerin sektörü terk etmelerine ve ekonomide tam bir tekel konumuna geçmelerine neden olabilir.
- Yabancı sermayeli işletmelerin, araştırma geliştirme faaliyetlerini kendi ülkelerinde yapmaları, buna karşılık yeni teknolojileri kullanmaya zorlamaları, ülkenin teknoloji konusunda dışa bağımlı hale gelmesine neden olabilir (Ege-Gürdoğan, 2006: 45–46).

1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler

Küreselleşme süreci ile birlikte kalkınmaya katkısının farkına varılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile üretim tek bir bölge veya ülkede toplanmak yerine dünya geneline yayılmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda tek bir dünya pazarı oluşurken, gelişmiş ülkeler bu pazarda daha çok pay almak için rekabet güçlerini artırmada gerekli olan daha ucuz işgücü, daha ucuz hammadde, daha uygun yasal düzenlemeler ve vergilendirme sistemini ve şartlarını elde edebilmek için sermaye ve teknoloji

transferi yoluna gitmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise; sermaye gücünün artırılmasını, iç tasarruflardaki eksikliklerin giderilmesini, yerli sanayinin gelişimini ve rekabet gücünün artmasının engelleyen döviz darboğazı gibi bazı engelleri ortadan kaldırmak için, esnek mevzuat, ucuz işgücü ve diğer uygun ortamlar hazırlayarak, kalkınmalarını gerçekleştirmede gerekli olan sermaye ihtiyacını doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile gidermeye çalışmaktadırlar (Koç, 2006: 68).

Yabancı yatırımcıların başka ülkelerde yatırım yapmalarının en belirleyici özelliği kuşkusuz kar elde etmektir. Üstelik bu kar, yatırımcı ülkenin kendi ülkesinde elde ettiği kardan daha fazla olmalı, şirketin yabancı bir ülkede faaliyette bulunmasından doğacak her türlü riski de karşılayabilmelidir. Yatırımcı için önemli olan sadece yüksek kar elde etmek değil, aynı zamanda elde edilen bu karın transfer edilebilmesidir. Eğer bu kar transfer edilemezse yabancı ülkede yapılan bir yatırımın önemi kalmaz (Güneş, 2006: 37).

Yukarıda ifade edilenlerle birlikte yabancı yatırımcıların ülke tercihini ekonomik faktörler, politik faktörler ve sosyo-kültürel faktörler de önemli ölçüde etkilemektedir. Yatırım kararı aşamasında bu faktörlerin tamamı veya bir bölümü eş zamanlı olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri

Faktör Grupları	Ev Sahibi Ülkelerdeki Belirleyiciler	
Politik Faktörler	• Ekonomik, politik ve sosyal istikrar, • Yabancı yatırımlara ilişkin uluslararası anlaşmalar, • Vergi politikası, • Ticaret politikası ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tutarlılığı, • Özelleştirme politikası, • Piyasaların yapısı ve işleyişine ilişkin politikalar (özellikle; rekabet ve şirket satın alma ve birleşme politikaları), • Yabancı iştiraklerin anlaşma standartları.	
Sosyo-Kültürel Faktörler	• Yatırımların promosyonu (imaj yaratılması, ülkenin pazarlanması vb.), • Yatırım teşvikleri, • Maliyetler (rüşvet, bürokratik etkinlik vb), • Yatırım sonrası hizmetler, • (Yasam kalitesi vb.) Sosyal etkenler.	
Ekonomik Faktörler	Yatırım Stratejileri	Faktörler
	Pazara yönelme	• Pazar büyüklüğü ve kişi başına milli gelir, • Piyasanın büyümesi, • Bölgesel ve global piyasalara giriş imkanları, • Tüketici tercihleri, • Piyasaların yapısı,
	Kaynağa/stratejik Varlığa yönelme	• Hammaddeler, • Düşük ücretli vasıfsız işgücü, • Vasıflı işgücü, • Fiziki altyapı (havaalanları, enerji, yollar ve telekomünikasyon), • AR-GE, • Teknolojik, yenilikçi ve diğer yaratılmış varlıklar (markalar vb.).
	Etkinliğe yönelme	• Kaynakların/varlıkların maliyeti ve işgücünün verimliliği, • Diğer girdilerin maliyeti (iletişim, ara mallar,), • Bölgesel entegrasyon anlaşmasına üyelik, ölçek ekonomisi.

Kaynak: Özer, H. Saraç, T.B. 2008. *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1980–2006*. Ekonomik Yorumlar, (523): 28

1.3.1. Ekonomik Faktörler

Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının amacı, kendi ülkesinden daha yüksek kar elde etmek olduğundan, gidecekleri ülkelerin maliyet koşullarını dikkate alarak yatırımlarını gerçekleştirirler. Yatırımcı ülke açısından gideceği ülkenin nüfusu, işgücünün niteliksel yönü, ulaşım imkânları, enerji temini, uygulanan ekonomik politikalar da yabancı sermayeli yatırımları teşvik edici önemli unsurlardır. Ayrıca, kar ve faiz gibi faktör gelirlerinin yatırımcı ülkeye transfer edilebilmesinde gösterilecek kolaylıklar da yabancı sermayeli yatırımların gelişmesine önemli faktörlerdir (Algan, 1988: 97).

Yabancı yatırımcılar, öncelikle nasıl bir yatırım ortamında faaliyet göstereceklerini tahmin edebilmek amacıyla ev sahibi ülkenin makroekonomik göstergelerini ayrıntılarıyla incelemektedirler. Sürdürülebilir reel ekonomik büyüme, düşük faiz oranları, öngörülebilir enflasyon oranları ve ılımlı döviz kuru dalgalanmaları yabancı yatırımcıların yatırım aşamasında değerlendirmeye aldıkları başlıca göstergeleri oluşturmaktadır. Ülkede, serbest piyasa ekonomisinin benimsenmiş olması, uluslararası ticaret ve yabancı sermaye politikalarında liberalleşme yönünde adımlar atılması, yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir (Efe, 2002: 14–15).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları için, ev sahibi ülkedeki pazarın genişliği ve gelişme hızı, bölgesel ve küresel pazarlara erişim olanağı, ülkeye özgü tüketici tercihleri, pazar yapısı ve yerel ticaretin gelişmişliği özel bir önem taşımaktadır. Çünkü yabancı yatırımcı açısından pazar genişliği ve gelişme hızı daha fazla talep ve daha fazla karlılık anlamına gelmektedir. Bazı ülkeler geniş iç pazar olanağına sahip olmasalar bile, bölgesel pazarlara erişim imkânları olduğundan yabancı sermaye için önemli birer merkez olabilmektedirler. Bazı ülkeler ise küçük yerel piyasalarına karşın, bölgesel pazarlara serbest olarak giriş hakkına sahip oldukları için büyük miktarda yabancı sermaye çekebilmektedirler (Güneş, 2006: 38).

Yabancı sermayeyi çekici başka bir unsur da, üretim faktörlerinin bol ve ucuz olmasıdır. Fakat üretim faktörlerinin niceliksel özellikleri kadar, niteliksel özellikleri de önem arz etmektedir. Özellikle, bilgiye dayalı teknolojilerin uygulanmasında, yetişmiş işgücüne ve esnek işgücü piyasalarına olan ihtiyaç, tüketiciye yönelmiş, girişimci, ilişki ve satış yetenekleri olan nitelikli işgücü talebini artırmaktadır (Mecidov, 2004: 28).

Ayrıca, ülkeleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına yönlendiren faktörler arasında hükümetlerin ekonomi ve maliye politikalarına meydana gelen değişiklikler de yer almaktadır. Büyük şirketlerin bağlı olduğu ülkede faiz oranlarının, kurum vergilerinin artırılması, işçi ücretlerinde asgari sınırların yükseltilmesi, var olan kredi politikasının büyük girişimciler aleyhine değiştirilmesi veya gümrük vergilerinin artırılması üretimde kullanılan ithal malı girdi fiyatlarını artırmaktadır. Bunun sonucunda üretimin maliyeti yükseleceğinden, değişikliklerden etkilenen şirketler, bağlı oldukları ülke sınırları dışında yatırıma yönelmektedir (Koç, 2006: 70).

1.3.2. Politik Faktörler

Bir ülkede siyasi otoritenin veya devlet idarecilerinin izlemekte oldukları siyasi ve ekonomik rejim ile yürütülmekte olan iç ve dış politika, sermayenin çıkışı ve diğer ülkelerden sermaye girişi konusunda oldukça önemlidir (Algan, 1988: 98).

Yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye gelişini belirleyen en önemli faktörlerden biri de politik istikrardır. Yabancı sermaye için ekonomik istikrar kadar politik istikrar da önemlidir. Çünkü yabancı sermaye ilk önce emniyetli ve güvenli bir ortam aramaktadır (Güneş, 2006: 39).

Yabancı sermaye hareketlerinde hükümet politikalarının etkin bir belirleyici olduğu düşünülmektedir. Yabancı yatırımların gerçekleşmesi için hükümetlerden beklenen bazı konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz; içsel ve dışsal çatışma, ortamını ortadan kaldırılması, rüşvet, yolsuzluk gibi ahlak dışı ve

düzen bozucu uygulamaların kaldırılması, askeri yönetim tarzının benimsenmemesi ve hukuk üstünlüğü olan asayiş sağlanmış bir ortam hazırlanması, toplumda etnik ve dini gerilimlere müsaade etmeyecek bu tür oluşumların önünün kesecek bu tür uygulamalar, ülkede demokrasi düzeyini yükseltecek çalışmalarda bulunmak ve son olarak bürokratik engellerin kaldırılması yönünde düzenlemelerdir (Şarkgüneşi, 2007: 18–19).

Gelişmekte olan ülkeler arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekebilmek amacıyla oluşan rekabetin gittikçe artması nedeniyle vergi oranları, yabancı yatırımlara karşı giderek azalmaktadır. Böylelikle kendi ülkelerinde vergi yükünün ağır olduğunu düşünen yabancı yatırımcılar, bu vergi yükünden kurtulmak amacıyla vergi oranlarının düşük olduğu bölgelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını gerçekleştireceklerdir (Candemir, 2006: 67).

Sermayenin, arsa, arazi, bina, makine ve ekipman veya üretim tesisi gibi kolaylıkla likide dönüştürülemeyen aktif değerlere bağlandığı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında, yatırım kararı uzun vadeli bir taahhüdü içermektedir. Dolayısıyla, kısa vadeli program, uygulama ve teşvikler, geleceğe dair belirsizliğin söz konusu olduğu ortamlarda etkilerini büyük ölçüde kaybetmektedir. Bu kapsamda, yabancı yatırımcıyı en fazla tedirgin eden konuların başında, yabancı firmaların kamulaştırılması, kar transferlerine kısıtlamalar getirilmesi gelmektedir. Bu tür olasılıklar, yabancı yatırımcının ülke risk primini yükseltmesine ve yatırım yapmak için daha yüksek getiri beklemesine yol açacaktır. Diğer bir ifade ile yabancı yatırımcı ülkede ek bir kurumlar vergisi varmış gibi davranmaktadır. Bu nedenle, doğrudan yabancı yatırımlardan daha fazla pay almak isteyen ülkelerin, devlet politikalarındaki istikrara ayrı bir önem vermeleri gerekmektedir (Efe, 2002: 17–18).

Bunların dışında bir ülkenin politik durumu, bir projenin uzun dönem yaşamasını riskli yaparsa, örneğin, muhtemel bir savaş, saldırı veya devletin yıkılması endişesi varsa, yabancı firmalar yatırım yapmakta son derece çekingen davranacaklardır (Mecidov, 2004: 29).

1.3.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Eğitim düzeyi ve okuma-yazma oranı düşük ve geleneksel yapıya sahip olan ülkelerde, yabancı sermayenin ülkeye girişi ile birlikte toplumsal bir değişim yaşanacağı görüşü yaygındır (Güneş, 2006: 39).

Yabancı sermaye yatırımı yapılan ülke halkının bu değişime huzur yaratacak şekilde eğitilmesi gerekir. Yatırım yapılacak olan ülkenin ekonomik ve politik durumu ne kadar elverişli olursa olsun bu yatırımın gerçekleşeceği ülke halkının yabancı sermaye konusundaki düşüncesi ve davranış şekilleri, yabancı sermayedar açısından bir risk ihtimalini doğurur. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır (Çatıkkaş, 2000: 18).

Yatırımı gerçekleştiren yatırımcının, ev sahibi ülke piyasasına sunmak istediği ürünün niteliğinin, söz konusu piyasadaki tüketim kalıplarına uygun olması beklenmektedir. Bu konudaki karşılaşılan sorunlardan birisi, yabancı yatırım yoluyla yaratılan yüksek değerli ürünlerin, gelişmekte olan ülkelerdeki gelir düzeyi düşük tüketiciler tarafından satın alınması muhtemel olmayan ürünler olmasıdır. Ancak bu noktada kesin genellemeler yapmak mümkün değildir. Zira gelişmekte olan ülkelerdeki tüketici tercihleri de düşük kaliteli ürünler yerine yüksek kapasiteli ve pahalı ürünlere yönelik olabilmektedir (Candemir, 2006: 74).

Sosyokültürel yapı içinde, yazılı olmayan kurallar, iş yaşamına ilişkin davranışlar, gelenekler ve alışkanlıklar değerlendirilebilir. Yabancı yatırımcıların kendilerini yabancı hissetmeyecekleri bir ortamda çalışmayı tercih etmeleri beklenmelidir (Efe, 2002: 19).

Ülkelerin uluslararası sermaye girişini artırmak için uyguladıkları politika ve stratejiler, ülkenin kültüründen ve coğrafi konumundan daha önemli olmakla birlikte; birçok ülke hem dil hem de coğrafi konum açısından kendilerine benzerlik gösteren ülkelerde yatırım yapmaktadır. Örneğin, ABD'nin en çok yatırım yaptığı ülkeler arasında hem coğrafi konum hem de dil açısından aynı özellikleri taşıyan Kanada, İngiltere ve Avustralya yer almaktadır (Koç, 2006: 74).

1.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Genel Ekonomik Etkileri

Yabancı yatırımcılar, gelişmekte olan ülkelerin kalkınması ve büyümesi sürecinde çok önemli rol oynayabilecek bir güce sahip olmakla beraber, etkin yönetilmemeleri halinde ilgili ülkelerin ekonomik dengeleri üzerinde bozucu etkilerde bulunabilirler. Direkt yatırımlar, yöneldikleri ülkeye uzun vadeli olarak belirli bir fiziki sermaye, teknoloji, yönetim bilgisi ve ilgili ülkelerin uluslararası pazarlara giriş imkânı getirdiklerinden genellikle ilgili ülkelerin gelişmesi üzerinde çok olumlu katkılarda bulunmuşlardır (Alp, 2000: 218).

Doğrudan yatırımlar, yatırımın gerçekleştiği ülkede üretimi, istihdamı, ekonomideki fiyatları, ihracatı, ithalatı, ödemeler dengesini, ekonomik büyümeyi ve genel olarak ekonomik refahı birçok yönden etkiler. Bu etkiler olumlu ya da olumsuz olabilir; bazı etkiler hemen ortaya çıkar, bazıları ise yıllar sonra belirir (Arıkan, 2006: 40).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu makroekonomik değişkenlerden hangisini ne ölçüde etkileyeceği, yabancı sermayenin giriş şekline, hangi sektörde yatırım yaptığına, ihracatı mı yoksa iç pazarı mı hedeflediğine göre değişiklik gösterebilecektir (Efe, 2002: 19). Şimdi bunları açıklamaya çalışalım:

1.4.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gerçekleştiği Ülke Açısından Etkileri

1.4.1.1. Olumlu Etkileri

1.4.1.1.1. Gelir Etkisi

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisine net katkısı, doğrudan yatırımın çıktısından girdiler düşülerek bulunur. Başka bir ifade ile, yabancı sermayeli yatırımın kabaca üretim değerinden, üretimde kullanılan yerli

ve yabancı girdilerin paylarının düşülmesiyle hesap edilir. Kalan ise, yabancı sermaye yatırımlarının o ekonomiye sağladığı faydadır (Koç, 2006: 77).

Yabancı sermaye ülke içinde üretimde bulunmaktadır. Bu üretim miktarı şüphesiz ülkenin gayrisafi milli hâsılasına dâhildir. Ancak yabancı sermayenin üretimde kullandığı girdilerin bir kısmı ülke dışından getiriliyorsa, yabancı sermayenin dışarıdan getirmiş olduğu ithal girdiler ülkenin GSMH'sından düşülür (Keskingöz, 2007: 17).

Yerli üretim faktörlerini fırsat maliyetlerinden de dikkate alınması ile yabancı sermaye yatırımların net katkısı doğru bir şekilde tespit edilebilir. Buna, yabancı sermayeli yatırımın doğrudan gelir etkisi de denebilir. Ayrıca, yabancı sermayeli yatırımların dolaylı gelir etkileri de vardır. Yabancı sermayeli firmaların rekabeti, yerli kuruluşlarda verimliliğin artmasına ve yerli girişimcinin yaratma gücünü kamçılıyarak çağdaş firmaların oluşmasına katkıda bulunabilir. Diğer taraftan, yabancı sermayeli firmaların, geliri üzerinden ev sahibi ülkeye ödediği vergiler de, ev sahibi ülkede gelir artırıcı etki yapar (Çatıkkaş, 2000: 6).

Yabancı sermaye, hem başlangıçta getirdiği sermaye ile hem de sağladığı karları yeniden yatırarak gittiği ülkenin üretim kapasitesini arttırır. Böylece ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine dolaysız olarak katkıda bulunur (Türkmen, 2006: 27).

1.4.1.1.2. Ödemeler Dengesi Etkisi

Ödemeler dengesi içinde, yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye gelişine ait rakamlar “Sermaye Hareketleri” kaleminde yer alır. Burada yer alan, yabancı sermaye yatırımcısının ülkeye gelişinde bir defaya mahsus olarak getirdiği yatırım sermayesi (Eren, 1995: 16) ve yatırımın tamamlanıp, üretime geçilmesi ile birlikte, üretilen mal ve hizmetlerin ihracı ve yatırımın sağladığı ithal ikamesi ödemeler dengesini olumlu yönde etkiler (Çatıkkaş, 2000: 6).

Yabancı sermaye bir ülkeye gelirken beraberinde döviz getirmekte bu da uzun dönemde ithalatı ikame edici ve ihracatı artırıcı etkiler yaratarak, ülkenin ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunmaktadır (Güneş, 2006: 42).

Yabancı sermayenin ödemeler dengesi üzerindeki olumlu etkisinin süreklilik kazanabilmesi için, yabancı sermayenin uzun dönemde döviz kazandırıcı özelliğini koruması gerekir. Aksi takdirde, yatırımların ithal girdilere bağımlı olması ve transferlerin getirilen sermayeyi aşması durumunda olumsuz etkiler doğurur (Çatıkkaş, 2000: 7).

1.4.1.1.3. İstihdam Etkisi

Ekonomik kalkınma, büyüme, potansiyel kaynakların ve imkanların çokluğunun değil, bunların üretimde görev almalarının fonksiyonudur. Bu bakımdan özellikle gelişmekte olan ülkelerde, işsizlik oranının düşürülmesinde yabancı yatırımların katkısı olumlu olmakta ve potansiyel kaynaklar devreye girmektedir. Ayrıca yatırımların dolaylı etkisi yeni iş alanları oluşturmakta bu da istihdama imkan sağlamaktadır. Çokuluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerde, ucuz işgücünden yararlanmak için yaptığı yatırımlar, bu çerçevede olmaktadır (Eren, 1995: 14).

Yaratılan istihdamın boyutu, yabancı sermayenin beraberinde getirdiği üretim tekniği, yatırımların gerçekleşme tarzı, yapılan üretimde emeğin yoğunluğu, yatırımın yeni açılan ya da devir alınan bir işyeri olup olmamasına göre değişmektedir (Narin, 2007: 42).

Yabancı sermayenin istihdama katkısı madencilik ve tarım gibi geri sektörlerde oldukça sınırlı kalmaktadır. Fakat hizmetler ve imalat sektörünün istihdam yaratma kapasitesi özellikle bazı ülkelerde önemli boyutlara ulaşmaktadır (Mecidov, 2004: 32).

Yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülkedeki istihdam düzeyine etkileri ülkenin gelişmişlik seviyesine göre de farklılık arz etmektedir. Gelişmiş

lkelerde yatırımların gerçekleşme tarzı önem taşırken, gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayenin beraberinde getirdiği üretim ve yönetim teknikleri önem kazanmaktadır. Gerçekten gelimi ülkelerde yeni işyerleri açılması dolayısıyla yeni istihdam olanakları sağlanması, mevcut işyerlerinin çok uluslu şirketler tarafından devralınmasına tercih edilirken, gelişmekte olan ülkelerde emek yoğun üretim tekniklerinin kullanılması istihdam sorununun çözümü bakımından tercih edilmektedir (Efe, 2002: 23).

1.4.1.1.4. Teknoloji Etkisi

Teknoloji, yeni bir mal ortaya çıkartan veya mevcut malların daha ucuz ve kaliteli biçimde üretimine olanak veren her türlü bilgi, beceri ve süreçlerdir. Mal üretiminin yanında yönetim, pazarlama ve benzeri hizmet ve bilgi konularıyla da ilgili olabilmektedir (Efe, 2002: 25).

Doğrudan yabancı yatırımlar, ilgili ülkelere daha gelimi bir teknoloji, birikimli bir yönetim ekibi ve gelimi üretim ve pazarlama teknikleri getirmektedir. Bu faktörler ülke içindeki diğer şirketlere ve sektörlere de örnek olmakta ve genel rekabet düzeyinde artış yaşanmaktadır (Alp, 2000: 220).

Gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsi, kalkınmalarını hızlandırmak için üretimde verimi ve etkinliği artıran teknolojik yeniliklere gereksinim duymaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğu yeni teknolojileri ne üretebilmekte, ne de kendi olanaklarıyla ithal edebilmektedirler. Bu nedenle, yabancı yatırımlar yolu ile, gelişmekte olan ülkeler kendi sınırlı imkanları ile geliştirilebilecek veya ithal edilebilecek teknoloji ile kıyaslanmayacak nitelik ve nicelikte teknoloji transferi imkanına sahip olmaktadır (atıkka, 2000: 9).

Teknoloji transferi, doğrudan sermaye malları yollanması ve yatırımlar aracılığıyla olabildiği gibi lisans anlaşmaları, ticaret, teknik yardım programları, teknik eleman yollama ve diğer haberleşme araçları ile de gerçekleşmektedir. Bu yolla teknoloji ithali ülkelere oldukça pahalıya mal olduğundan, yabancı sermayeli şirketler ülkeler arasında teknolojinin yayılmasında oldukça önemli bir

rol oynarlar (Koç, 2006: 81).

1.4.1.2. Olumsuz Etkileri

• *Ekonomi üzerinde yabancı denetiminin artması*

Yabancı sermaye yatırımlarının temel özelliği, işletme yönetimi üzerinde doğrudan bir denetim sağlamasıdır. Bu bakımdan, bir plana bağlı olmadan kabul edilen yabancı sermaye, ana sektörleri ele geçirerek ekonomiyi denetimi altına alabilir. Bu ise ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığını tehlikeye sokar. Bu durumda belirli amaçlara yönelik para, maliye ve dış ticaret politikası uygulama serbestisi de kalkar, bağımsız bir sanayileşme politikası da izlenemez. Siyasal kurumların ise yabancıların etkisi altına girme tehlikesi doğar. Yabancı sermaye yatırımlarının oranı ne kadar artarsa bu sakıncalar o kadar büyür (Seyidoğlu, 1996: 658).

• *Ekonomik bütünlüğün bozulması*

Yabancı sermayeli işletmelerde ileri teknoloji uygulanırken, diğer alanlarda geleneksel üretim yapısının sürdürülmesi ekonominin bütünlüğünün bozulmasına sebep olabilir (Türkmen, 2006: 28).

• *Dış ticaret kısıtlamalarının aşılması*

Yabancı sermaye yatırımları, gümrük tarifeleri ve ithalat yasakları gibi koruyucu duvarların aşılmasına olanak sağlamaktadır. Dış ticaret kısıtlamaları bazı koruyucu amaçları gerçekleştirmek üzere konulurlar. Örneğin bu kısıtlamalar tüketimin daraltılması veya yerli üretimin artırılması ile ilgili olabilir. Oysa yabancı sermaye yatırımları ile mallar yurt içinde üretileceğinden tüketim kısılanmaz. Ayrıca, üretim de tümüyle ulusal bir nitelik taşımaz. Çünkü çoğu kez gidilen ülkede üretimin en son aşaması yapılır, hammadde ve yarı işlenmiş ürünler ithalat yoluyla dışarıdaki ana merkezden karşılanır. Bu ise yerli üretimi dışa bağımlı kılmaktadır (Güneş, 2006: 44).

• ***Yerli şirketler karşısında haksız rekabet üstünlüğü***

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı işletmelerinin arkasındaki dev sermaye, ileri teknoloji ve yöneticilik bilgisi, küçük ölçekli şirketler karşısında bunlara büyük bir haksız rekabet üstünlüğü sağlar. Rekabet olanağı bulamayan yerli girişimciler endüstriyi terk etmeye zorlanır. Ve böylece yabancı işletmeler, yerli ekonomide tamamen monopolcü duruma geçebilirler (Keskingöz, 2007: 20).

• ***Döviz giderlerini artırıcı etki***

Yabancı sermayeli şirketler çoğu zaman, beklendiği gibi ihracata yönelmemekte, hammaddeleri yerli kaynaklardan değil yurt dışındaki ana merkezlerden sağlamaktadırlar. Bunun yanında yaptıkları kar transferleriyle de ödemeler bilançosu üzerindeki baskıyı tamamen artırmaktadırlar (Güneş, 2006: 44).

• ***İhracatı kısıtlama***

Çok uluslu şirketler yabancı ülkede şube açınca bu şubenin ihracatta kendisiyle rekabette bulunmasına genellikle izin vermez. Bunun için ana ülkenin kendi piyasasına veya onun denetimi altındaki üçüncü ülkelere ihracatını yasaklar. Böylece ev sahibi ülkenin ihracat olanaklarını daraltmış olur (Seyidoğlu, 1996: 659).

• ***Teknolojik bağımlılık***

Çok uluslu şirketler AR-GE faaliyetlerini ana ülkeye çekerek üretimde bulunduğu ülkeyi kendisine teknolojik açıdan bağımlı tutabilirler. Bu da yerel kaynakların, yeteneklerin ve girişimlerin gelişmesine engel oluşturabilir (Mecidov, 2004: 35).

Yabancı sermayenin lehinde ve aleyhindeki görüşler büyük ölçüde siyasal değer yargılarından kaynaklanıyor. Uygulamada her iki görüşe de hak verecek

pek çok örnek bulunabilir. Çok uluslu şirket ile ev sahibi ülkenin ekonomik çıkarları bağdaştırılabildiği sürece, yabancı sermaye yatırımları ülke yararınadır (Seyidoğlu, 1996: 659).

1.4.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yatırımcı Ülke Açısından Etkileri

Ülkeler arasındaki sermaye hareketleri, ticaret ve yabancı yatırımların önündeki engeller, ulaşım ve iletişim maliyetleri azaldıkça, firmaların da neyi nerede ve nasıl üretecekleri ve kime satacakları konusundaki tercihleri genişlemektedir. Böylece, bir yandan sınırları ulus ötesine taşan endüstri ve firmalar artarken, diğer yandan bu piyasadaki rekabet kızışmaktadır. Firmaların ülke dışındaki yatırımları arttıkça uluslararası üretim fazlalaşmakta ve bu yatırımlar, yalnızca ulusal piyasaların genişlemesine katkıda bulunmayıp aynı zamanda daha büyük ve geniş ölçekteki bölgesel ve global piyasalar ortaya çıkmaktadır (Türkmen, 2006: 25).

Yatırımcı ülkeleri temsil eden müteşebbisleri ulusal sınırları dışında yatırıma yönelten pek çok etmen vardır. Ancak bu etmenlerin başında kar elde etme amacı bulunur. Nitekim bu amaç ulusal sınırlar içinde de geçerlidir. Çünkü müteşebbisi faaliyette bulunmaya iten temel unsur; kar güdüsüdür. Diğer etmenler de dolaylı ya da dolaysız olarak bu temel güdü etrafında toplanmaktadır (Doğruer, 1998: 10).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını gerçekleştiren ülke açısından belirleyici faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz (Candemir, 2006: 60–65):

- Kar maksimizasyonu
- Maliyet minimizasyonu
- Ucuz işgücü
- Vergilerdeki ve yasal mevzuattaki farklılıklar
- Hammadde sağlanması

- Tarife ve kotalardan kaçınma
- Mevcut piyasaların korunması ya da yeni piyasa arayışı
- Yatırımları uluslararası çeşitlendirme
- Rekabetçi gücün korunması ya da artırılması
- Ulaşım ve üretim esnekliği
- Unvanın ve sırların korunması
- Üretilen malın uluslar arası niteliği
- Köken ülkede ücretlerin yüksek, diğer sosyal hakların gelişmiş olması
- Köken ülkenin vergi mevzuatı
- Köken ülkenin ithalatta kolaylıklar sağlaması
- Köken ülkede üretimin daha rasyonel işletmecilik uygulamasına imkan vermemesi.

1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Dünya, günümüzde belli yönelimler doğrultusunda hızlı bir değişim süreci içindedir. Bu yönelimlerin başında “küreselleşme” gelmektedir. Üç kıtada kurulan serbest ticaret bölgeleri ile bölgesel çapta serbestleşen mal ve sermaye hareketleri küresel akımın ana etkenleridir. Bu eğilim beraberinde, özelleştirme sürecini de getirmiştir.

Bütün bu yönelimlerin yanı sıra, sermaye ihraç eden gelişmiş ülkelerin ve çok uluslu kuruluşların statükoyu korumacılık ve riskleri asgariye indirme eğilimleri bulunmaktadır. Riskin minimize edilme arzusu, müteşebbisleri doğrudan sermaye yatırımlarında bulundururken, iş yapacakları yerleri belirlemede son derece dikkatli davranmaya sevk etmektedir. Bu istek, serbest piyasa ekonomisinin giderek yaygınlaşması ve ekonomiye devlet müdahalesinin en aza indirilmesi olgusu ile birlikte, yabancı sermaye çekilmesi konusunda ciddi bir rekabetin doğuşuna neden olmuştur. Özellikle Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’ndeki rejim değişiklikleri ve Güney Doğu Asya Ülkeleri ile Amerika

yarım küresinde oluşan elverişli işbirliği ortamları sayesinde yabancı sermaye tüm kıtalarda büyük rağbet görmeye başlamıştır. Dış yatırımlar konusunda alternatiflerin çoğalması, çok uluslu şirketlere daha seçici olma ve daha fazla avantaj arama olanağı sağlamıştır. Bu nedenlerle, hemen tüm ülkelerin yabancı sermaye için cazip paketler hazırladıkları görülmektedir (Koç, 2006: 61).

Ekonomik sistemler ne olursa olsun yabancı sermayeden istifade edebilmek için dünya ülkeleri arasında gözle görülür bir yarış mevcuttur. Bunun sebebi, yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye, teknoloji, modern teknik bilgi, yönetim becerisi, pazarlama ve ihracat imkanı gibi yararlarıdır (Akdiş, 1988: 76).

1980’li yıllarda ülke ekonomilerinin artan ölçüde dışa açılması, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, özelleştirmenin yaygınlaşması ve firma birleşme ve devirlerine yönelik teşvik edici düzenlemeler yabancı sermaye yatırımlarının ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. 1980’li yılların sonunda Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Çin’in artan ölçüde Dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları yabancı sermaye yatırımlarının hızlanmasını sağlamıştır (Yükseler, 2005: 4).

1.5.1. Dünya’da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

1990’larda mevcut yabancı sermayenin yaklaşık olarak %80’i birbirlerine sermaye ihraç eden 7 ülke arasında gerçekleştirilmektedir. %20’lik bakiye ise, geri kalan 150’yi aşkın ülke arasında paylaşılmaya çalışılmaktadır. Dünyada ABD, AB; Japonya ve Kanada gibi gelişmiş bölgeler arasında büyük ölçüde gerçekleşen sermaye hareketlerinin yanı sıra, nüfus ve pazar açısından Türkiye’den daha zayıf olan Doğu Avrupa ülkeleri ve Tayland, Malezya, Endonezya gibi Asya ülkelerine de büyük miktarda yabancı sermaye yatırımı yapılmaktadır. 1993 yılında gelişmekte olan ülkelere yapılan yabancı sermaye yatırımlarının %67’si Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerine, %22.5’i ise Latin Amerika ülkelerine yapılmıştır. 1993’te Türkiye’nin bu yoğun rekabet ortamında yabancı sermayeden aldığı pay %1.1’dir. Çin %40.9, Arjantin %11.2, Singapur %10.7, Meksika %8.7, Malezya %7.7, Macaristan %4.1 ve Endonezya %3.5 gibi yeni gelişmekte olan pazarlar ile

karşılaştırıldığında, bu pay oldukça düşük kalmaktadır (Oksay, 2009: 6).

Günümüzde dünyada meydana gelen siyasal değişiklikler ile birlikte yabancı yatırımların yönü de değişikliğe uğramıştır. Başta dağılan Doğu Bloğu ülkeleri ile Çin olmak üzere siyasal ve ekonomik rejimleri farklı ülkeler yabancı yatırımlar için yeni alanları oluşturmuştur. Çin, ucuz, yoğun ve nitelikli işgücü ile doğrudan yabancı yatırımları cezbeden ve faydalanan en önemli ülkelerden biri olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından her yıl hazırlanmakta olan “UNCTAD Dünya Yatırım Raporu” dünyada doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili gelişmeleri ortaya koymaktadır. Bu raporlardan elde edilen bilgilere göre; 1980 yılında 57 Milyar Dolar, 1990 yılında 202 milyar dolar olan dünya çapında DYY dolaşım hacmi, 2000 yılında 1,3 trilyon dolarlık rekor bir büyüklüğe ulaşmıştır. Ancak 2001 yılından itibaren düşüş trendine girmiş bulunmaktadır. Nitekim 2000 yılında 1,3 trilyon dolar ile zirve yapan doğrudan yabancı yatırımları,

2001 yılında %40,9'luk düşüş ile 817 milyar dolar,

2002 yılında %21'lik düşüş ile 679 milyar dolar,

2003 yılında ise %17,6'lık bir düşüş ile 560 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılından sonra ortaya çıkan bu gerilemenin; Dünya GSYİH'daki düşük büyüme performansı, menkul kıymet borsalarının değerlerindeki düşüşler, bazı endüstrilerdeki şirket karlılıklarının düşüşü, bazı ülkelerde özelleştirme faaliyetlerinin azalması, satın alma ve birleşmelerin düşüş eğilimine girmesi gibi etkenlere bağlı olduğu, yine raporda ifade edilmektedir. Özellikle son birkaç yılda satın alma ve birleşme sayılarındaki düşüşler doğrudan yabancı yatırımlarının gerilemesindeki en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, 1996–2000 döneminde sınır ötesi birleşme ve satın almaların değeri %50 oranında artarken, 2000 sonrası dönemde trend tersine dönmüştür. 2003 yılında dünyada bu tür faaliyetlere bağlı olarak 297 milyar dolarlık DYY yapılmıştır. Oysa bir önceki yılda bu yöntemle gerçekleşen DYY tutarı 370 Milyar Dolar, 2000 yılında ise, 866 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, 2000–2003 dönemindeki satın alma ve birleşme yoluyla gerçekleşen DYY yatırımları yaklaşık olarak % 65

oranında bir düşüş göstermiştir (Afşar, 2008: 90).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın 2005 yılı için yaptığı tahminlere göre ise uluslar arası doğrudan yatırım girişlerinin toplamı 897 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Yabancı Sermaye Raporu (2005)'e göre, bu değer 2004 yılına göre %29'luk bir artışı ifade etmektedir. Söz konusu artış birleşme ve satın alma işlemlerinden kaynaklanırken, yeni yatırım projelerinde sayıca düşüş görülmüştür. Uluslar arası doğrudan yatırım girişleri 2003 yılına göre %2 artış göstermiş ve üç yıldır devam eden aşağı yönlü hareket sona ermiştir. Uluslar arası doğrudan yatırım girişlerinin rekor seviyeye ulaştığı 2000 yılında en fazla doğrudan yatırım çeken on ülkeye yapılan uluslar arası doğrudan yatırım toplamı 1.036 milyar ABD Doları olup, bu değer toplamın % 71'ini temsil etmektedir. Uluslar arası doğrudan yatırım girişleri sıralamasında 2000 yılında ilk üç sırayı ABD, Almanya, İngiltere alırken Türkiye 53. sırada yer almıştır (Keskingöz, 2007: 66).

2002–2004 döneminde, dünya genelinde, ortalama 8.252 adet yeni yatırım veya genişlemeye yönelik yabancı sermaye yatırım projesi gerçekleştirilmiş veya açıklanmıştır. Yatırım projelerinin ülkeler itibariyle dağılımı incelendiğinde, bazı ülkelerin son yıllarda belirgin bir cazibe merkezi olduğu görülmektedir. Yeni yatırım projelerinin sayısı dikkate alındığında, incelenen ülkeler içinde, Çin, ABD, Hindistan, İngiltere ve Rusya ilk beş sırayı almaktadır. 2004 yılında toplam yabancı sermaye stoku içindeki payı %2.75 olan Çin, yabancı sermaye yatırım projeleri içinde %13.77'lik pay ile ilk sırayı almakta ve diğer ülkelere göre belirgin bir farklılaşma göstermektedir. Benzer eğilim, Hindistan ve Rusya için de gözlenmektedir. Brezilya, yabancı sermaye girişi yanı sıra yabancı sermaye proje sayısı açısından da 6. sırada yer alarak olumlu bir performans göstermiştir. Türkiye ise, 60 adet yabancı sermaye yatırım projesi ile düşük bir performans göstermiş ve 25 ülke içinde 21. sırada yer almıştır (Yükseler, 2005: 6).

2006 yılında Türkiye'ye 20 milyar dolar tutarında uluslar arası yatırım yapıldı. UNCTAD Dünya Yatırım Raporu verilerine göre, bu tutarla Türkiye 2006 yılında Dünyada en fazla uluslar arası yatırım çeken 16'ncı ülke olurken

gelişmekte olan ülkeler arasında ise 5'inci oldu. Aynı sıralama 2003 yılında 52'nci, 2004 yılında 37'nci, 2005 yılında 23'ncü sıradaydı. 2007'nin ilk 9 ayında ülkeye 15.3 milyar dolarlık uluslararası yatırım girişi gerçekleşti (Gözütok, 2008: 86).

1.5.2. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Hükümetlerin ekonomik politikaları içerisinde, yabancı sermayeye yükledikleri işleve göre tarihi sürecin başlıca aşamalarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Coşkun, 2002: 148):

- 1923–1938: Temkinli yaklaşım,
- 1939–1949: Dışa kapanma,
- 1950–1960: Kısmi serbesti,
- 1961–1980: Belirsizlik dönemi,
- 1980 sonrası: Dışa açık büyüme ve liberal yabancı sermaye politikaları.

1.5.2.1. 1980 Öncesi Yabancı Sermaye Yatırımları

Türkler yabancı sermaye diye bir konunun varlığından 1838 Ticaret Anlaşmasından sonra haberdar olmuşlardır. Kapitülasyonlar, Dış Borçlar, Düyunu Umumiye, Osmanlı İmparatorluğu’nda yabancı sermaye konusundaki gelişmelerin işaret taşlarıdır (Akdiş, 1988: 78).

Kapitülasyonlar olarak bilinen ticaret anlaşmasına dayanan özel imtiyazlı yabancı sermaye şirketleri daha çok kamu hizmetinde ve doğal kaynakların işletilmesi alanında faaliyet göstermişlerdir (Elektrik, su, havagazı, demiryolları, karayolu ve deniz taşımacılığı, tünel gibi alt yapı hizmetleri, madencilik) (Cömert, 1998: 11).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, liberal ekonomik politikalar uygulanması öngörülmüşse de 1929’da patlak veren Dünya Ekonomik Bunalımı, ülkedeki iç ekonomik sorunlar ve kapitülasyonlardan gelen bazı sorunlar nedeniyle, yeni

kurulan Cumhuriyet Hükümeti tarafından 1930'lu yıllardan sonra katı devletçilik politikası uygulanmıştır (Bayraktar, 2003: 46).

Bu dönemde çoğu klasik kamu hizmetleri alanında faaliyet gösteren 94 yabancı sermayeli kuruluş bulunmaktaydı. Toplam sermayeleri 63,5 Milyon Sterlin olan bu kuruluşların 23'ü bankacılık, 7'si demiryolu, 6'sı madencilik, 11'i havagazı-elektrik, 12'si imalat sanayi ve 35'i ticaret alanında faaliyet göstermekteydi. Bunlardan kamu hizmetleri alanında çalışanlar kamulaştırılmış, diğerleriye 16 yıl içinde tazminat ödenerek veya şirket malları satın alınarak tasfiye edilmişlerdir (Öztürk, 1988: 178). Kamulaştırma karşılığında tazminat olarak 236,5 Milyon İsviçre Frangı, 204,5 Milyon Fransız Frangı, 34,8 Milyon İngiliz Sterlini ve 10,7 Milyon TL'si ödenmiştir (Soytürk, 1988: 213).

1947 yılında Türk Parasını Koruma Kanunu'na ilişkin olarak çıkarılan 13 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yabancı sermayenin geliş şekli, amacı, transferleri hakkında ilk düzenlemeler yapılmıştır (Emil, 2003: 114).

1950 yılında çıkarılan 5583 sayılı yasayla Türkiye'ye gelen yabancı sermayeye transfer garantisi verilmiş, ayrıca dışarıdan borçlanan Türk şirketlerine bu borçların faizlerini transfer etmek imkânı sağlanmıştır (Soytürk, 1988: 214).

1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu, yurtdışına sermaye transferine ilişkin kısıtlamaları kaldırmış, tarım ve ticaret alanlarını da yabancı sermayeye açmıştır. Bu yasa ayrıca, yabancı şirketlerin tekel yaratmamak şartıyla Türk özel sektörüne açık bütün alanlarda yatırım yapabilecekleri ve sermaye olarak döviz yanında makine ve teçhizatı da gösterebilecekleri kabul edilmiştir (Efe, 2002: 68).

Yabancı sermaye ile ilgili bir diğer gelişme de 1954 tarihinde yasalaşan 6326 sayılı Petrol Kanunu olmuştur. Bu kanun ile de, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin petrol arama, sondaj, üretim, tasfiye ve dağıtım faaliyetleri düzenlenmiştir. Yabancı sermaye ile ilgili yapılan düzenlemeler, oldukça liberal olmasına rağmen, büyüyen ekonomisi ve nüfus

büyükluğu dikkate alındığında Türkiye’de ki doğrudan yabancı yatırımları istenilen düzeyde artıramamıştır. 6224 sayılı kanun kapsamında 1954’ten 1979’a kadar Türkiye’de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların toplamı 228 milyon dolar seviyesinde olmuştur (Güneş, 2006: 66).

Söz konusu yıllar itibariyle Türkiye’ye gelen yabancı sermaye miktarları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.2. 1954–1979 Yılları arasında Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye (Milyon \$)

Yıllar	Yıllık Doğrudan Yabancı Sermaye	Birikimli Doğrudan Yabancı Sermaye
1954’e Kadar	2,8	2,8
1954	2,2	5,0
1955	1,2	6,2
1956	3,4	9,6
1957	1,3	10,9
1958	1,1	12,0
1959	3,4	15,4
1960	1,9	17,3
1961	1,2	18,5
1962	4,2	22,7
1963	4,5	27,2
1964	11,9	39,1
1965	11,6	50,7
1966	9,7	60,4
1967	9,0	69,4
1968	13,9	83,3
1969	13,2	96,5
1970	9,0	105,5
1971	11,7	117,2
1972	12,8	130,0
1973	67,3	197,3
1974	-7,7	189,6
1975	15,1	204,7
1976	8,9	213,6
1977	9,2	222,8
1978	11,7	234,5
1979	-6,4	228,1

Kaynak: Cömert, F., “Yabancı Sermayenin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, Hazine Dergisi, Sayı:12, 1998.

1.5.2.2. 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları

Tablo 1.3. 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları

YILLAR	İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE (MİLYON \$)	YATIRIM BELGELERİNİ N TOP.YAT. TUTARI (MİLYAR TL)	YABANCI SERMAYELİ FİRMA SAYISI (KÜMÜLATİF)(**)	FİRMALARIN TOPLAM SERMAYESİ (MİLYAR TL - KÜMÜLATİF)	FİİLİ GİRİŞ (MİLYON \$)
1980	97,00	76,87	78	28.390	35
1981	337,51	72,16	109	47.400	141
1982	167,00	218,14	147	100.196	103
1983	102,74	199,22	166	147.109	87
1984	271,36	312,28	235	254.775	162
1985	234,49	1.168,16	408	464.981	158
1986	364,00	3.099,74	619	707.164	170
1987	655,24	3.179,53	836	960.035	239
1988	820,52	5.468,27	1.172	1.597.103	488
1989	1.511,94	9.507,35	1.525	4.847.832	855
1990	1.861,16	18.249,28	1.856	7.943.775	1.005
1991	1.967,26	15.893,98	2.123	13.101.036	1.041
1992	1.819,96	17.976,36	2.330	23.441.214	1.242
1993	2.063,39	70.136,27	2.554	36.737.050	1.016
1994	1.477,61	37.202,36	2.830	62.449.964	830
1995	2.938,32	328.447,82	3.161	113.013.790	1.127
1996	3.835,97	1.250.652,13	3.582	235.971.182	964
1997	1.678,21	624.461,10	4.068	458.968.459	1.032
1998	1.646,44	1.016.653,54	4.533	823.560.554	976
1999	1.699,57	1.599.520,36	4.950	1.446.503	817
2000	3.477,42	7.883.004,85	5.328	3.063.464	1.719
2001	2.725,28	2.568.750,00	5.841	6.184.411	3.288
2002	2.242,92	1.535.599,00	6.280	10.092.737	590
2003(*)	1.207,99	2.161.400,68	6.511	12.605.285	150(***)
TOPLAM	35.203,30	19.151.249	---	---	18.085

(*) Haziran
ayı itibari ile

(**) Birikimli

(***) Ocak-Mayıs ayı itibari ile

Önemli Açıklama: 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izine dayalı istatistikler artık yayımlanmayacaktır.

Kaynak: www.hazine.gov.tr

1980 sonrasında uygulanan liberal politikalar yabancı sermaye girişlerini de büyük ölçüde özendirici mahiyette olmuştur. Yabancı Sermaye Yasasında yapılan iyileştirmeler, bürokrasinin azaltılması, gümrüklerin indirilmesi, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, çeşitli ülkelerle yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının yapılması, özelleştirmelerin yabancılara da yapılması

yabancı sermaye girişi üzerinde teşvik edici olmuştur. Bu adımlar sonucu dış ticaret hacminde önemli artışlar kendisini sermaye hareketlerinde de göstermiştir (Güven, 2008: 77).

Türkiye’de 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararlarıyla gelecek yabancı sermayenin iştirak alanları genişletilmiş, yabancı sermaye yatırımı ile iştirak miktarlarına konulan alt sınırlar kaldırılmış, karayolu yapımına yabancı sermayenin katılımı sağlanmış, yabancı bankaların Türkiye’de şube açmaları kolaylaştırılmış ve yabancı sermaye yatırımlarında uygulanan gümrük bağışıklıkları genişletilmiştir (Ege-Gürdoğan, 2006: 48).

Ekonomide tam serbestiyi sağlamaya yönelik politika tedbirlerini içeren 24 Ocak kararları şunlardır (Keskingöz, 2007: 43);

- Fiyat ve döviz kuru istikrarını sağlamak için 1\$=70 TL olarak belirlenmiştir.
- Fiyatlar üzerindeki devlet kontrolleri kaldırılarak piyasa fiyatı mekanizmasının işleyişi sağlanmıştır.
- İhracatın teşvikini sağlamak için vergi iadeleri, sübvansiyonlar ve kredi kolaylıkları sağlanmıştır.
- Sendikal faaliyetler kısıtlanmıştır.
- Faizler serbestleştirilerek reel pozitif faiz uygulamasına geçilmiştir.
- Döviz alımı ve satımı serbest bırakılmıştır ve döviz piyasası üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır.
- Vergi oranlarının arttırılması ve yenilerinin konularak kamu harcamalarının kısılması hedeflenmiştir.
- Finans piyasaları serbest bırakılmıştır.

8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi 24.01.1980 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Başbakanlığa bağlı Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuş, bu daire daha sonra Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır. 17.07.1991 tarih ve

436 sayılı kararname ile Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesine alınmıştır. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü 09.12.1994 tarih ve 4059 sayılı kanun ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarının kurulması sonucunda Yabancı Sermaye Genel müdürlüğünün faaliyetinin Hazine Müsteşarlığı bünyesine alınmasına karar verilmiştir (Güneş, 2006: 70). 2009 Mayıs ayı itibariyle Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı ana hizmet birimlerinden biri olarak görevini sürdürmektedir.

Yabancı yatırımcıların karşılarında tek muhatap bulmaları, yabancı sermaye giriş izni için yapılan başvuruların nispeten daha kısa sürede sonuçlandırılması yabancı sermaye girişleri üzerinde olumlu bir etki yapmıştır. 1980–1983 döneminde verilen toplam 705 milyon \$'lık izin önceki 26 yılda verilen izinden 3 kat daha fazladır. Kuşkusuz bu gelişmede, garantisiz ticari borçların ve dövize çevrilebilir mevduat alacaklarının, yabancı sermaye yatırımlarına dönüştürülmesinin önemli payı vardır (Efe, 2002: 69).

29 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan “Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 28 sayılı karar”, 17 sayılı kararı yürürlükten kaldırmıştır. 28 sayılı kanunla kambiyo işlemlerine önemli ölçüde serbestlik getirilerek, kambiyo denetimi sistemine dayanan eski uygulamalardan uzaklaşmıştır (Eren, 1995: 38).

1989 yılında Türk Parasını Koruma Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklik ile birlikte blokaj uygulaması kaldırılarak yabancı yatırımcıların kar transferinde kolaylıklar sağlanmıştır. Uygulamada yerli yatırımcılarla eşit muamele gören yabancı yatırımcılar 1980 sonrası yerli yatırımlara tanınan ihracat ve yatırım teşviklerinden de faydalandırılmıştır (Doğruer, 1998: 82).

O yıllarda “**özelleştirme**”ye verilen önem doğrudan yabancı sermaye girişleri için yeni bir kapı açmıştır. 1980'li yıllardan sonra çıkarılan (3096, 3465 ve 3996 sayılı) Kanunlarla yabancı sermaye girişinde yöntem olarak **Yap-İşlet-Devret (YİD)** modellerinden de faydalanılmaya başlanmıştır. YİD modeli ile

Ülkemizde enerji santralleri yapılmıştır. Örneğin; Aksu-ayky Hidroelektrik Santrali, Aksu A.ř. tarafından Isparta’da 6.000.000 USD yatırım yapılarak inşa edildi. Kasım 1989 tarihinde işletmeye açıldı. Hasanlar Hidroelektrik Santrali, Altek A.ř. tarafından Bolu’da 8.854.000 USD yatırım yapılarak inşa edildi. Mayıs 1991 tarihinde işletmeye açıldı. Kısık Hidroelektrik Santrali, Ayen A.ř. tarafından Kahramanmaraş’ta 5.670.000 USD yatırım yapılarak inşa edildi, Ocak 1994 tarihinde işletmeye açıldı (www.cellotin.com). Yabancı sermaye, YİD modeli ile enerji yatırımlarına büyük ilgi göstermektedir. Daha sonra çıkarılan 96/8269 sayılı kararname ve 1997’de çıkarılan 4283 sayılı Kanun ile enerji yatırımlarında **Yap-İşlet-Sahiplen** modeli devreye sokulmuştur (Cömert, 1998: 13).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1992 yılına kadar artış eğilimi göstermiş, ülkemizde yaşanan 1994 Ekonomik Krizi’nin etkisiyle azalma eğilimine girmiştir. Kayda değer bir husus, 1996 yılında yürürlüğe giren AB ile Gümrük Birliği sürecinde Türkiye’ye yönelik sermaye hareketlerinde, özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında beklenen artış gerçekleşmemiş ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının miktarı 1995 yılına göre izleyen yıllarda düşüş göstermiştir. 1997 Güneydoğu Asya’da başlayan ve 1998’de Rusya’da patlak veren ve küresel boyut kazanan finansal krizin etkisiyle doğrudan yabancı sermaye yatırımları o yıllarda en düşük düzeye inmiştir. 1999’da yaşanan Marmara Depremi, Türkiye’nin en önemli sanayi bölgesini vurmuş ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları daha da gerilemiştir. 1999 yılı sonunda IMF ile Stand-By anlaşmasının imzalanması ve ‘‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’’nın hayata geçirilmeye başlanması, enflasyon ve faiz oranlarını düşürmede izlenen politikaların başarılı sonuçlarının alınması, 2000 yılındaki GSM ihalesinin başarılı bir biçimde sonuçlandırılması 2001’de Cumhuriyet tarihinin en büyük yabancı sermaye girişinin yaşanmasına neden olmuştur. Ancak 2001 Krizi 2002 yılındaki girişleri azaltmıştır. 2002’de genel seçimler sonucu iki partili meclis ve tek partili güçlü hükümetin iktidara gelmesi siyasi istikrarın oluşmasını sağlamıştır. Hkmetin Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde göstermiş olduğu performans ve almış olduğu yol yabancı yatırımcıların dikkatinin bir kez daha Türkiye üzerinde yoğunlaşmasını sağlamıştır. 2003 ve izleyen yıllarda Türkiye’ye giren doğrudan

yabancı sermaye yatırımları miktarı kısa süre önce hayal edilmesi mümkün olmayan rakamlara ulaşmıştır. Dünya finans piyasalarında türev piyasalarda kredi imkânının genişlemesi ile bollaşan kredilerin de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışta önemli etkisi olmuştur (Güven, 2008: 79–80).

Günümüze kadar Yabancı Sermaye Kanununda yabancı sermaye girişlerini özendirmek için birçok değişiklik ve iyileştirmeler yapılmıştır. Bugün ise tüm yatırım ve ihracat teşviklerinden yerli şirketlerle aynı haklara sahip olan, yabancı şirketlerde yararlanmaktadır. Yabancı sermaye ile ilgili mevzuat 1986, 1992 ve 1995’te değiştirilmiş, 2003’de ise halen geçerli olan son şeklini almıştır (Güven, 2008: 80).

Türkiye’de 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, Türk ve yabancı yatırımcılara eşit muamele, kar transferi olanakları, yabancıların kuracakları şirketlere tamamen ortak olabilmeleri, yabancı eleman çalıştırılabilmesi gibi birçok konuda liberal bir mevzuata sahiptir (Tomak, 2006: 113).

4875 sayılı kanun ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izne dayalı istatistikler artık yayınlanmamaktadır (Yolsal, 2006: 139).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek için makro ölçekte atılan adımların yanı sıra, Türkiye’de yatırım ortamını hem yerli hem de yabancı yatırımcılar açısından daha cazip kılmak için 2004’de Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) oluşturulmuştur. YOİKK, yatırım ortamının iyileştirilmesi, yerli yatırımcıların daha kolay yatırım yapma isteği taşıması ve yabancı yatırımcıların Türkiye’ye gelmesi için 32 yasal düzenleme öngörmüştür (Güven, 2008: 81).

Türkiye’de YOİKK tarafından yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında yürütülen faaliyetlere uluslararası bir bakış açısı kazandırmak üzere yine 2004’te Yatırım Danışma Konseyi (YDK) oluşturulmuştur. YDK’nin amacı;

Türkiye’de yatırım ortamının iyileştirilmesi alanında yürütülen çalışmaların, Konseyin üyeleri olan yabancı yatırımcılar tarafından değerlendirilmesi, Türkiye’nin dünya ekonomisindeki rekabet gücünün artırılması için atılacak adımlar konusunda yatırımcılar ve en üst düzeyde politika yapıcılar arasında fikir alış verişinin sağlanacağı bir ortak platformun oluşturulmasıdır (Güven, 2008: 83).

Bu gelişmeler sonucunda 17 Haziran 2003 – 30 Haziran 2006 döneminde kurulan yabancı sermayeli şirket sayısı, yukarıda da ifade edildiği gibi önceki yıllarda kurulan toplam şirket sayısının %130’una tekabül etmektedir (Keskingöz, 2007: 53).

1.5.3. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Tablo 1.4. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYENİN SEKTÖREL DAĞILIMI										(MİLYON \$)
Yıllar	İmalat	%	Tarım	%	Madencilik	%	Hizmetler	%	Toplam	Years
1980	88,76	%92	-	%0	-	%0	8,24	%8	97,00	1980
1981	246,54	%73	0,86	%0	0,98	%0	89,13	%26	337,51	1981
1982	98,54	%59	1,06	%1	1,97	%1	65,43	%39	167,00	1982
1983	88,93	%87	0,03	%0	0,02	%0	13,76	%13	102,74	1983
1984	185,92	%69	5,93	%2	0,25	%0	79,26	%29	271,36	1984
1985	142,89	%61	6,37	%3	4,26	%2	80,97	%35	234,49	1985
1986	193,47	%53	16,86	%5	0,86	%0	152,81	%42	364,00	1986
1987	293,91	%45	13,00	%2	1,25	%0	347,08	%53	655,24	1987
1988	490,68	%60	27,35	%3	5,62	%1	296,87	%36	820,52	1988
1989	950,13	%63	9,36	%1	11,69	%1	540,59	%36	1.511,77	1989
1990	1.214,06	%65	65,56	%4	47,19	%3	534,49	%29	1.861,30	1990
1991	1.095,48	%56	22,41	%1	39,82	%2	809,55	%41	1.967,26	1991
1992	1.274,28	%70	33,59	%2	18,96	%1	493,13	%27	1.819,96	1992
1993	1.568,59	%76	21,05	%1	11,37	%1	462,38	%22	2.063,39	1993
1994	1.107,29	%75	28,27	%2	6,20	%0	335,85	%23	1.477,61	1994
1995	1.996,48	%68	31,74	%1	60,62	%2	849,48	%29	2.938,32	1995
1996	640,59	%17	64,10	%2	8,54	%0	3.122,74	%81	3.835,97	1996
1997	871,81	%52	12,22	%1	26,70	%2	767,48	%46	1.678,21	1997
1998	1.017,29	%62	5,75	%0	13,73	%1	609,67	%37	1.646,44	1998
1999	1.123,22	%66	16,19	%1	6,76	%0	553,40	%33	1.699,57	1999
2000	1.105,49	%32	59,74	%2	5,01	%0	2.307,18	%66	3.477,42	2000
2001	1.244,59	%46	134,38	%5	29,11	%1	1.317,20	%48	2.725,28	2001
2002	892,01	%40	32,82	%1	17,29	%1	1.300,81	%58	2.242,93	2002
2003	710,65	%59	7,73	%1	124,18	%10	365,43	%30	1.207,99	2003
TOPL	18.641,60	%53,0	616,37	%1,8	442,38	%1,3	15.502,93	%44,0	35.203,27	TOTA
Önemli Açıklama : 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izine dayalı istatistikler artık yayınlanmamaktadır.										

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Sektörel bazda 1980 yılına bakıldığında yabancı sermayeden, imalat sektörünün %92, hizmetler sektörünün ise %8 oranında pay aldığı görülmektedir. Bu dönemde tarım ve madencilik sektörleri yabancı sermayeden hiç pay almazken daha sonraki yıllarda azda olsa pay almaya başlamışlardır. 1990’lı yıllarda da tarım ve madencilik sektörlerinin payları düşük oranlarda kalmış, bunun yanında imalat ve hizmetler sektörleri en fazla izin verilen sektörler

olmaya devam etmişlerdir. 2000 yılına kadar (1987 ve 1996 yılları dışında) birinciliği elinde bulunduran imalat sektörü bu tarihten itibaren hizmetler sektörünün gerisinde kalmaya başlamış, ancak 2003 yılında yine ilk sıraya geçmiştir (Güneş, 2006: 78).

Tarım ve madencilik sektörlerinde 1980–2003 döneminde ufakta olsa artışlar görülmesine karşın, bu sektörlerin yabancı sermaye yatırımları içindeki payları çok küçüktür. 1980 yılında yabancı sermaye yatırımları içindeki payları hiç bulunmayan bu sektörlerden tarım sektörü 23 yıllık dönem içinde ancak %1,80’lik paya sahip olabilmişken, bu oran madencilik sektörü için %1,30 olarak gerçekleşmiştir.

Hizmetler sektörü ise aynı dönemde özellikle 1980 yılında %8’lik paya sahipken, 1981 yılında payını hızla arttırarak %26’ya yükseltmiştir. İlk en büyük atağı 1987 yılında %53’lük payla yapmıştır. Ayrıca bazı yıllarda imalat sektörünün bile önüne geçerek 1996 yılında %81, 2000 yılında %66, 2002’de %58’lik paylarla önemli artışlar göstermiştir.

Tablo 1.5. Uluslararası Sermayeli Firma Sayılarının Sektörlere Göre Dağılımı
(ŞirketSayısı)

Sektörler	1954-2002	2003	2004	2005	2006	2007	Ocak-Eylül		1954-2008/Eyl
	Birikm						2007	2008	Toplam
Tarım, Avcılık, Orman. ve Balıkçılık	88	25	33	34	47	52	40	46	325
Madencilik ve Taşocakçılığı	97	12	34	54	48	82	62	82	409
İmalat Sanayii	1.372	264	356	433	469	500	392	366	3.760
<i>Gıda Ürün. - İçec. İmal.</i>	144	21	52	38	45	34	28	25	359
<i>Tekstil Ürünleri İmalatı</i>	135	62	55	71	50	49	37	18	440
<i>Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı</i>	169	28	44	41	47	54	45	36	419
<i>B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı</i>	104	20	23	27	50	48	35	36	308
<i>Motorlu Kara Taşıtı , Römork yarı rom imal.</i>	121	16	18	21	12	19	15	18	259
<i>Diğer İmalat</i>	699	117	164	235	265	296	232	233	2.009
Elektrik, Gaz ve Su	64	8	16	11	45	76	50	99	319
İnşaat	197	31	130	334	428	512	376	311	1.943
Toptan ve Perk. Tic	1.94	427	860	765	815	828	627	627	6.262
Oteller ve Lokantala	583	60	76	171	213	224	146	182	1.509
Ulaştırma, Haber. ve Depolama Hizmetleri	424	96	216	248	274	309	244	238	1.805
Mali Aracı Kur. Faali.	111	13	6	20	48	41	26	35	274
Gayrim. Kir ve İş Faal.	369	91	226	519	708	891	661	562	3.366
Diğer Toplumsal, Sos ve Kişisel Hizm Faal.	193	64	86	161	193	187	146	183	1.067
Toplam	5.438	1.091	2.039	2.750	3.288	3.702	2.770	2.731	21.039

Kaynak: www.hazine.gov.tr, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri 2008 Eylül Bülteni'nde Yer Alan Tablolar

Yukarıdaki tabloya göre, Türkiye’de 2008 Eylül ayı itibariyle faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirket sayısı 21.039’dur. Bu sayı içerisinde hizmetler sektörü 16.545 adet şirketle birinci sırada yer alırken, imalat sektörü 3.760, madencilik sektörü 409 ve tarım sektörü 325 şirketle yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞİMİ

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Bankacılık ve Yabancı Bankalar

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847'den Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır.

Osmanlı döneminde yabancı bankaların kuruluş ya da şube açarak faaliyette bulunmaları, amaç ve tarihsel gelişme açısından iki alt bölüme ayrılabilir:

1. Hazineye borç verme bankacılığı,
2. Yabancı sermaye girişimlerini destekleyen bankacılık.

Osmanlı Devleti, ilk kez 1840 yılında çıkardığı kağıt paranın, bir tür devlet bonosunun değerini ve paranın İngiliz Sterlini'ne karşı kurunu sabit tutmak amacıyla, 1844 yılında Galata'da faaliyet gösteren J. Alleon ve Th. Baltazzi isimli iki bankerle anlaşma yapmıştır. 1847'de, sözü konusu anlaşma yenilenirken, Osmanlı Hükümeti Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası - Banque de Constantinople) unvanı ile ülkemizde ilk bankanın kurulmasına izin vermiştir. Ancak Banka uzun ömürlü olamamış, 1789'da patlak veren Fransız devrim hareketi ardından Osmanlı Devleti'nin Banka'dan yapmış olduğu 130 milyon kuruşluk kısa vadeli istikrazın geri ödemesindeki gecikmeler, mali açıdan Banka'yı zor duruma düşürmüştür. Buna karşın Banka 1852 yılına, Kırım Harbi öncesine kadar faaliyetini sürdürmüştür. Anılan yıl iflas eden Banka'nın Osmanlı Hazinesi'ne yükü 600 bin lira olmuştur (Akgüç, 2007: 7).

Dönemin en belirgin özelliği 1856–1875 yılları arasında devlete borç vermek ve faiz geliri elde etme amacına yönelik olmasıdır. Sözü edilen dönemde yabancı sermayeli 11 banka kurulmuş, ancak çoğunluğu 1876 Osmanlı Rus savaşından sonra faaliyetlerine son vermiştir. Günümüzde de, Garanti Bankası A.Ş. ile birleşerek faaliyetini sürdüren Osmanlı Bankası bu dönemde kurulmuş bir bankadır (Altay, 2006: 57).

1863 yılında tarımın finansmanı için bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan Memleket Sandıkları meydana getirilmiştir. 1870 yılında devletin resmi bankası olmak amacıyla kurulan Türkiye Bankası ise, ancak 1 yıl faaliyet gösterebildikten sonra iflas etmiştir. Özellikle Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğunun tamamen yabancı sermayeye açık bir duruma gelmesi ve dış borçların gittikçe artması sebebiyle, birçok yabancı bankanın Türkiye'de kurulabilmesi mümkün olmuştur. Osmanlı Devletinin devamlı olarak dışarıya borçlanması nedeniyle dış borçların ödenemeyecek duruma gelmesi sonucunda, 1881 yılında Duyunu Umumiye İdaresi kurulmuştur. Söz konusu kuruluş bir kısım vergilerin tarh, tahakkuk ve sarfını üzerine almış ve memleketimizde yabancı sermayeli birçok banka kurulmasını da teşvik etmiştir (Eroğlu, 2006: 3).

1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların şube açarak kendi ülkelerinin nüfus, etki alanı olarak seçtikleri bölgelerden faaliyetlerini yoğunlaştırmaları olmakla beraber, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da İnterbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır (Akgüç, 2007: 10).

1856–1923 yılları arası kurulan bankalar arasında yabancı sermaye ile faaliyet gösteren bankalar çoğunlukta olmasına karşın milliyetçilik eğilimlerinin de arttığı bu dönemde ulusal bankaların kurulduğu da görülmektedir (Dündar, 2006: 101).

Cumhuriyet dönemine kadar; 1863 yılında Ziraat Bankası, 1866 yılında Emniyet Sandığı, 1914 yılında Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1914 yılında Milli Aydın Bankası ve 1919 Adapazarı Emniyet Bankası kurulmuş ve Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar da faaliyet göstermişlerdir (Yıldız, 2007: 31).

Osmanlı dönemindeki bankacılık hareketlerini aşağıda tablolar halinde inceleyebilir:

Tablo 2.1. Osmanlı Devletinin Son Dönemindeki Yabancı Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Kurulduğu Yer	Kuruluş Sermayesi	Sermayesinin Kaynağı	Bankanın Özellikleri
Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası)	1847	İstanbul	Belli Bir Sermayesi Yok	İki Galata Bankeri	1852’de kapatılan banka, sabit kurla İngiltere ve Fransa’ya belirli sürelerle poliçe çekimini üstlenmiştir.
Bankı Osmani (Ottoman Bank)	1856	Londra İstanbul İzmir	500 000 Sterlin	İngiliz ve Fransız Sermayesi	10 yıl sonra Bankı Osmani Şahane adını alan bu banka tevdiat, iskonto ve daha sonra da emisyon işlemlerini üstlenmiştir.
Türkiye Bankası (La Banque de Turguie)	1860	İstanbul	200 000 Lira	İttihad-ı Malinin %40’ına sahip değişik kökenli firma ve kişiler	1861 yılında faaliyetine son veren banka, devlet bankası olmak, banknot çıkarma tekeli almak ve 10 yıl süre ile kambiyo istikrarını sağlamak için devletle anlaşmak amacındaydı.
Şirket-i Umumiyyei Osmaniyye	1864	İstanbul	2 milyon Sterlin	Değişik banker ve kumpanyalar	1893 yılında kapatılan banka, imparatorluk namına muamelelere aracılık etmek, hususi idareler, belediyelere (özellikle İstanbul’un) ikrazatta bulunmak gibi faaliyetlerle ilgilenmiştir.

Şirket-i Maliyeyi Osmaniyye	1866	İstanbul	1 milyon Sterlin	İngiliz Sermayesi	ABD iç savaşı dolayısıyla sağlanamayan, İngiliz sanayinin pamuk hammaddesi ihtiyacını Türkiye’den temin etmek için, Türkiye’de pamuk üretimini teşvik amacıyla kurulmuştur. ABD iç savaşının bitmesiyle işlemlerini tefsiye etmiş.
İtibar-ı Umumil Osmani Şirketi	1868	İstanbul	5 Milyon Frank	Tuburi ve mahdumları	1899’da tasfiye olup Osmanlı Bankası’na katılan bu banka, hazine bonosu ihracını üstlenmek ve dış istikraz plasmanını sağlamak amacıyla kurulmuştur.
Avusturya- Osmanlı Bankası	1871	Viyana İstanbul	2,5 milyon Sterlin	Avusturya bankalar grubu ve İ.U.O. Şirketi	Almanya ile savaş dolayısıyla Fransa’nın Osmanlı için finansal piyasa özelliğini kaybetmesi ve Rumeli demiryollarının ikinci parti istikrazının gerekliliği bu bankanın kurulmasına neden olmuştur. 1874’te B.O. Şahane ile birleşmiştir.
Avusturya-Türk Bankası	1872	Viyana İstanbul	2 milyon Sterlin	Avusturya bankalar grubu, İ.U.O. Şirketi ve Galata bankerleri	Bir üstteki bankanın özelliklerini taşımaktadır. 1873’te tasfiye olmuştur.

II. İstanbul Bankası	1872	İstanbul Londra	1 milyon Sterlin	İngiliz sermayesi ve bazı Galata bankerleri	Bankacılık işlemleri yapmak, demiryolu ve madencilik sektöründe faaliyette bulunmak amacıyla kurulmuştur. 1894'te K.E.Ş. Osmaniyesiyle birleşmiştir.
Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872	İstanbul	500 bin Sterlin	Bir grup banker ve İ.U.O. şirketi	Bankacılık işlemleri yapmak ve İ.U.O. Şirketinin hisse senetlerini ihraç etmek amacıyla kurulmuştur. 1899'da faaliyetine son verilmiştir.
Selanik Bankası	1888	Selanik	2 milyon Sterlin	Avusturya ve Fransız bankası, Musevi sermayederler	Bankacılık işlemleri
Şark Şimendiförleri Bankası	1878	Zürih	35 milyon İsviçre Frangı	Alman ve İsviçre Bankalar grubu	Selanik-Manastır demiryolunun yapım imtiyazını elde etmek, I. Dünya savaşından sonra tasfiye olmuştur.
Midilli Bankası	1891	İstanbul	264 bin lira	Bir Rum tüccarı ve bankeri	Koço Kampanya gemileri, kömür ocakları, iskele ve şubeler açmış ve satın almıştır.
		İstanbul	1 milyon	Bir İngiliz	İngiliz yatırımlarını mali açıdan desteklemek ve

Türkiye Milli Bankası	1909		Sterlin	bankeri ve Londra Bankası	sınai ve ticari teşebbüslere ve taahhüt işlerine girişmek, resmi kurumların istikrazlarına iştirak etmek ve menkul kıymet ihracına aracılık etmek amacıyla kurulmuştur. 1914 yılında tasfiye olmuştur.
Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910	İstanbul	550 bin lira	Bir grup Türk ve levanterler	Her türlü bankacılık işlemleri yapmak yanında, hükümete ikrazatta bulunmak ve hükümet namına bütün vergilerin tahsilatını icra etmek amacıyla kurulan banka, 1914'te tasfiye olunmuştur.
Osmanlı Ticaret Bankası	1910	İstanbul	110 bin lira	İstanbul'daki bazı Ermeni bankerler	Her türlü bankacılık işlemleri ve ipotek karşılığı kredi açma amacıyla kurulan banka, 1914 yılında tasfiye edilmiştir.

Kaynak: Ekren, N. 1986. *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara s:174–17

Tablo 2.2. Osmanlı Devleti'nde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Y.B.

Bankanın Adı	Merkezi	Şube Açış Tarihi
Credit Lyonnais	Fransa	1875
Alman-Filistin Bank	Almanya	1899
British Oriental Bank	İngiltere	1900
Anglo-Palastine Co.	İngiltere	1902
A.ina Bankası	Yunanistan	1904
Şark Bankası	Yunanistan	1904
Wiener Bankverein	Avusturya	1905
Deutsche Orient Bank	Almanya	1906
Societa Com. d'Orien.e	İtalya	1907
İyoniyen Bank Limt.	İngiltere	1922
Rus.Tic. Hariciye Bank.	SSCB	1909
Deutsche Bank un Disconto Gesellschaft	Almanya	1916
Banco İtalyana di Sconto	İtalya	1918
Guarante Trust Co.	ABD	1917
Deustche Bank	Almanya	1909
Banca Di Roma	İtalya	1911
Banco Com. İtalyana	İtalya	1919
Banko Marmaroş Blank ve Şürekası	Romanya	1919
Holantse Bank Uni. N.V.	Hollanda	1921
Memaliki Şarkıye Fr. B.	Fransa	1922
American Exp. Co.	ABD	1922
Şarki Karip Tic. Bank.	İngiltere	1922
Anglo-Levontin Bank.Co	İngiltere	1908
Bonque Pranco Asiatuge	Fransa	1913
Bonque Francis de poyt d'Orient	Fransa	1918
Banque de la Sein	Fransa	1918

Kaynak: Ekren, N. 1986. *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara s:178

2.2. Türkiye’de Finansal Serbestleşme Süreci ve Yabancı Kaynak Aktarımına Etkileri

Finansal serbestleşmeye bağlı olarak sermaye artık daha düşük risk ve daha yüksek getiri sağlamak amacıyla, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu anlamda hızla birbirlerine entegre olan finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmaktadır. Finansal küreselleşmenin sonucu olarak bir taraftan piyasalardaki fon akımlarının boyutlarında, diğer yandan bu piyasalarda işlem yapan finansal kurumların yapısı ve faaliyetlerinde önemli değişimler ortaya çıkmaktadır.

Finansal sistem içerisinde para piyasasında yer alan bankalar bu değişimden önemli ölçüde etkilenmekte ve faaliyetlerini uluslararası alanlara taşımaktadır. Finansal serbestleşme sonucu finansal sistemlerde büyük boyutlu yapısal dönüşümler gündeme gelmektedir. Bu dönüşümlerden birisi, finansal hizmetler alanında yaşanan hızlı rekabet olgusudur. Finansal rekabete bağlı olarak piyasalardaki faiz marjları ve karlılık üzerinde bir baskı ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir yapı arz etmesi, ortaya çıkan karlılık azalışları, uluslararası bankaları ölçek ekonomilerinden yararlanmaya itmektedir. Ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve de faaliyet gösterdikleri piyasalarda ortaya çıkan rekabete bağlı karlılık kayıplarından kurtulmak arzusu, bankaların özellikle daha yüksek kazanç sağlayabilecekleri yeni bölgelere doğru faaliyetlerini genişletmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da özellikle birçok gelişmekte olan ülkelere doğru yabancı banka girişlerinin gerçekleştiği görülmektedir (Afşar, 2008: 96).

Finansal serbestleşme ise 1980’lerden sonra dünya ekonomisinde gözlenen son eğilimlerden (Menkul kıymetleştirme, finansal yenilik-teknolojik gelişme, deregülasyon, globalleşme ve uluslarüstüleşme) birisidir. Finansal serbestleşme, ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutları kazanması sürecidir. Gerçekte bu süreç Euro-para piyasalarının ortaya çıktığı 1950’li yıllara dayanmaktadır. 1980’li yıllar

uluslararası özel finansal sermaye akımlarında gözlenen gelişme nedeniyle globalleşmenin altın dönemi olmuştur (Aksoy, 1998: 102).

2.2.1. Cumhuriyet Dönemi Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar

Tablo 2.3. Cumhuriyet Dönemine İntikal Eden Yabancı Bankalar

Bankanın Unvanı	Örgütsel Yapı	Açıklama
Osmanlı Bankası	Merkezi Türkiye	2002 yılında T. Garanti Bankası ile birleşmiştir.
Selanik Bankası	Merkezi Türkiye	2000 yılında TMSF'ye devredilmiştir.
Credit Lyonnais	Şube	Calyon bank olarak faaliyetini sürdürmektedir.
Deutsche Orient Bank	Şube	1945 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Deutsche Bank	Şube	1945 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Banca Di Roma	Şube	Faaliyeti sürmektedir.
Banco Commerciale Italiana	Şube	1977 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Bank Marmaras Blank ve Şürekası	Şube	1929 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Hollantse Bank uni N.V. (ABN Amro Bank)	Şube	ABN Amro Bank unvanı altında faaliyetini sürdürmektedir.
American Express Comp. Inc.	Şube	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Banque Francaise Des Pays Orient	Şube	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Commercial Bank of the Near East	Şube	1956 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Ionian Bank. Ltd.	Şube	1929 yılında faaliyeti sona ermiştir.

Kaynak: Akgüç, Ö. 2007. *Türkiye’de Yabancı Bankalar*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36), s:10.

2.2.1.1. 1980 Öncesi Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankalar, çoğunlukla varlıklarını yabancı sermayeye bağımlı olarak sürdürmekteydiler. Bu da Türk sermayesinin ağır bastığı ticaret ortaklıkları ile ülkemizdeki yabancı bankalar arasında büyük bir çelişki yaratmıştır. Bu sebeple Cumhuriyetin ilk yılları bu çelişkiyi giderebilecek ölçüde ulusal bankacılığın geliştirilmesine yönelik çabaların harcandığı yıllar olmuştur. Bu çabalar ilk kez 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde dile getirilmiştir. Zamanın İktisat Bakanı olan Celal Bayar, Osmanlı döneminde ulusal sermaye ile kurulan kredi kuruluşlarının yetersizliği, yabancı bankaların devlete borç para verme, spekülatif döviz işlemlerinden büyük gelirler sağlama ve ülkemizde kurulmuş yabancı sermaye kuruluşlarını kredilendirmeden başka bir işlevleri olmadığı yolundaki gözleme dayanarak; “kredi kuruluşlarından yoksun bir Türkiye ekonomik gelişimini yürütemez ve daha uzun yıllar yabancılar için çalışan bir sömürge niteliğinden kurtulamaz” demiştir (Eroğlu, 2006: 5).

1923'ten günümüze kadar olan dönem bankacılık açısından klasik biçimde aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Altay: 2006: 58):

- 1923–1932 Ulusal Bankacılığın Geliştiği Dönem
- 1933–1944 Devlet Bankalarının Kuruluşu
- 1945–1960 Özel Bankaların Gelişme Dönemi
- 1961–1979 Planlı Bankacılık Dönemi
- 1980'den Günümüze Bankacılıkta Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

2.2.1.1.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923–1932)

Cumhuriyetin ilanından sonra ekonomik kalkınmaya önem verilmiş, sınaî ve ticari hayatı canlandırmak amacıyla ulusal bankacılık geliştirilmeye başlanmıştır. Ekonomide temel sektörleri desteklemek ve finanse etmek üzere 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası ve 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu bankalardan Türkiye İş

Bankası'nın ticari krediler, Sınai ve Maadin Bankası'nın endüstri kredileri ve Emlak ve Eytam Bankası'nın konut kredileri üzerine yoğunlaşmaları öngörülmüştür. Bulunduğu yerin tüccarlarının kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda tek şubeli yerel banka da bu dönemde faaliyet göstermiştir (Eroğlu, 2006: 6).

1980 öncesi dönemde kurulan bankaların büyük çoğunluğu ulusal nitelikte olmasına rağmen, sınırlı sayıda da olsa yabancı sermayeyi değişik oranlarda içeren bankalar kurulmuştur. Örneğin, Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanında kurulan anonim ortaklıklardan ikisinin (Dersaadet Küçük İstikraz Sandığı T.A.O. ve Türk Ticaret ve Sanayii Bankası) kurucu ortak ve yönetim kurulu üyeleri arasında yabancılarda bulunmaktaydı. Bu yıllarda, çeşitli alanlarda yabancı sermaye ile işbirliği eğilimi önemli boyutlara ulaştığından, ulusal bankacılık sektörü de yabancı sermayeye açıldı (Ekren, 1986: 180).

Cumhuriyetin ilanından 3 yıl sonra 1926 yılında, 1863'te kurulan Ziraat Bankası, esaslı bir şekilde ele alınmış ve anonim şirket haline getirilmiştir. 1937 yılında modern bankacılık prensiplerine göre yenilenen Ziraat Bankası, bu tarihten günümüze kadar T.C. Ziraat Bankası adı altında, gerek teşkilat, gerek mevduat ve gerekse kredi hacmi itibarıyla en büyük banka unvanını taşımakta, ülke ve dünya ölçüsünde çok önemli hizmetlerine devam etmektedir (Eroğlu, 2006: 6).

Türk Bankacılığı'ndaki diğer bir gelişme de 1930 yılında 1715 Sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşudur. T.C. Merkez Bankası, Türkiye'de banknot ihracı imtiyazını münhasıran elinde tutmak, Hazine işlemlerini ifa etmek, iskonto fiyatını tespit ve para piyasasını düzenlemek, hükümetle birlikte Türk parasının istikrarına ilişkin bütün tedbirleri almak amacıyla anonim bir şirket halinde kurulmuştur (Eroğlu, 2006: 6).

1923–1929 yılları arasında altı yabancı banka, merkezi Bükreş'te bulunan Banque Chrisoveloni-Hrisoveloni-Bankası, Paris merkezli Banque Generale Pour Le Commerce Etranger-Umumi Ticareti Harciye Bankası, merkezi Brüksel olan

Banque Belge Pour L'etranger, Banque Russe Pour le Commerce Extierieur-SSCİ Ticareti Harciye Bankası, merkezi Milano olan İtalyan Şark Bankası ve Banque Franco Asiatique-Bank Franko Azyetik, şube açarak ülkemizde faaliyete geçmiş, 1929 yılına gelindiğinde ülkemizdeki yabancı banka sayısı 18'e yükselmiştir (Akgüç, 2007: 11).

Ulusal banka sayısı 1932 yılında 44'e çıkmış, 18 olan yabancı banka sayısı 10'a düşmüştür. Toplam olarak ifade edildiğinde 1923'te 36 olan banka sayısı 1933 yılında 57 olmuştur (Altay, 2006: 58).

1923 yılını izleyen on yıllık birinci liberal dönemde “devletçilik” anlayışının benimsendiği görülmektedir. Fakat bu arada 1929 Dünya ekonomik buhranının ortaya çıkması, ulusları himayeci bir politika izlemeye yöneltmiştir. Bu yapı içinde Türkiye’de de uluslararası sermaye hareketlerini engelleyici yasaları 1929 yılında 1447 Sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu ile dövizin kontrol altına alınması 1930 yılında da 1567 Sayılı “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” ile yabancı sermaye hareketlerinin denetlenmesi arka arkaya çıkarılmıştır (Dağıdır, 2007: 96).

2.2.1.1.2. Devlet Bankacılığı Dönemi (1933–1944)

Bankacılık sektörüne yönelik kamu düzenlemelerinin ilki olan 2443 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, 30 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilerek, 5 Haziran 1933 tarih ve 2419 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı Kanunda 28 Mayıs 1934 ve 14 Haziran 1935 tarihlerinde değişiklikler yapılmış, Mevduatı Koruma Kanunu’nun sınırlılıkları dikkate alınarak, 1 Haziran 1936 tarihinde TBMM’nde 2999 sayılı Bankalar Kanunu kabul edilerek bankacılık sektöründe çok daha ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Bundan böyle bankalar diğer şirketler gibi şirket olmaktan çıkacaklar, kendi kanunlarına göre kurulup faaliyet göstereceklerdir (Eroğlu, 2006: 8).

1929 Büyük Ekonomik Krizi, ülkemizde de 1930 yılından itibaren ekonomi politikalarında değişiklikler oluşturmuş ve özel sektörün özendirilmesi

ile sanayileşme stratejisi yerine Kamu İktisadi Teşebbüsleri yaratılarak sanayileşmek temel hedef olmuştur. Bu politika değişikliği bankacılık sektörüne de yansımış ve özel yasalarla devlet bankaları oluşturulmuştur. İzlenen devletçi politikaları daha iyi yürütebilmek için 1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası, 1935'te Etibank, 1937'de Denizbank ve 1938 yılında da Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur (Altay, 2006: 58).

1934 yılında yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın etkisiyle 1930'lu yıllar Türkiye'de özel amaçlı devlet bankalarının kurulmaya başlandığı bir dönem olmuştur. Bu gelişme, "devlet eliyle sanayileşme" politikasının bankacılık sektörüne de yansımaları şeklinde değerlendirilebilir. 1940-1945 İkinci Dünya Savaşı yılları ise tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de ekonomik daralmaya neden olduğundan, bankacılık sektörü de bu gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiştir (Dağıdır, 2007: 97).

Dolayısıyla incelenen dönemin başında 57 olan toplam banka sayısı dönem sonunda 44'e düşmüştür (Altay, 2006: 59).

Cumhuriyet döneminde ilginç olan gelişme, 1929 yılından sonra yaklaşık 50 yıl süreyle Türkiye'de yeni yabancı banka kurulmamış ve şube açmak yoluyla dahi faaliyete geçmemiş olması, 1980 yılında ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısının 4'e değin gerilemesidir (Akgüç, 2007: 11).

2.2.1.1.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945–1960)

İkinci dünya savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden imar edilmesinin getirdiği canlanma, etkilerini Türkiye'de de eş zamanlı göstermiştir. Özellikle savaş yıllarında tarım ve ticaret kesiminde enflasyonun da desteğiyle özel sektörün elinde sermaye birikimi oluşmuştur. Zamanın siyasi iktidarının ekonomik ve politik tercihi doğrultusunda bu dönemde büyük çoğunluğu özel sermayeye ait olan 31 yeni banka kurulmuştur (Dündar, 2006: 103).

Bu dönemde özel sektör banka sayısındaki hızlı artışın başlıca nedenleri; bu dönemde dış kredilerin ve ihracat gelirlerinin artması, 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'nın yürürlüğe girmesi, ekonomide hızlı bir büyümenin sağlanması ve ülkede tasarrufların giderek artış göstermesidir. Ayrıca bu dönemde şube bankacılığı da hızla gelişme göstermiştir. Yine bu dönemde yasal açıdan da iki önemli gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan ilki 1958 tarih ve 7129 sayılı Bankalar Yasası'nın kabulüdür. Yeni Bankalar Yasası dönemin ekonomik politikalarına uygun olarak çıkarılmıştır. Devlet, bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmış ancak kredilerin sektörler ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen amaçlar yönünden kontrol etmeyi unutmuştur. Takip eden yıllarda serbest rekabet koşulları ile doğrudan karşılaşmıştır (Dağıdır, 2007: 98). Bu dönemdeki ikinci önemli gelişme ise bankacılık sektöründeki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması, haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla, tüzel kişiliğe haiz Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulmasıdır (Eroğlu, 2006: 9).

Dönem içinde kurulan bazı bankalar şunlardır: Yapı ve Kredi Bankası (1944), T. Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950), T. Vakıflar Bankası (1954), Pamukbank (1955) (Dağıdır, 2007: 99).

Çok sayıda kurulan özel bankaların yanı sıra T. Vakıflar Bankası, T. Öğretmenler Bankası ve daha önce kurulup sonradan kapatılan Denizcilik Bankası da bu dönemde faaliyete geçmiştir. Bununla birlikte ilk kez banka dışı mali aracı olarak Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası kurulmuştur (Dağıdır, 2007: 98–99).

1945–1959 yılları arasında iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almış ve bu durum özel bankacılık sektörünü oldukça geliştirmiştir. Ancak getirisi fazla olmadığı için özel sektörde yapılmayan yatırımlar Merkez Bankası kaynaklarının yardımıyla devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir. Bozulan ekonomik dengeler kendini 1953'ten sonra hızlı enflasyon, dış ticaret açıkları, artan dış borçlar olarak

göstermiştir. 1958 yılında yapılan devalüasyon ve ardından ortaya çıkan enflasyonla Türkiye ekonomisiyle birlikte bankacılık sektörü de yeni bir döneme girmiştir (Eroğlu, 2006: 9).

2.2.1.1.4. Planlı Bankacılık Dönemi (1961–1979)

Planlı dönem öncesinde kalkınmanın özel sektör veya devlet aracılığı ile geliştirilmesi hep tartışma konusu edilmiştir. Ancak dönem dönem pragmatik bir tutum içinde her iki kesimden de yararlanılmıştır. Örneğin 1930’larda devlete, 1950’de özel sektöre öncelik verilmesi temel politika olmuştur. Üstelik bu uygulamalara rağmen ülkenin kalkınma sorunları henüz çözülmemiştir. İşte bu ortamda ve 1961 Anayasası’nın “Sosyal devlet” anlayışıyla uyum içinde, kaynakları daha etkin kullanabilmek için kalkınma plana bağlanmıştır. Planlı dönem boyunca bankacılığa ilişkin gelişmelerde kalkınma planlarının içeriklerinden etkilenmiştir (Altay, 2006: 59).

Planlı dönem denilen 1961–1979 döneminin önemli özelliği, plan hedeflerine de uygun olarak çok şubeli büyük bankacılığın ortaya çıkması ve 1970’lere gelindiğinde holdinglerin bankaları ele geçirmesiyle birlikte, holding bankacılığının ve ihtisas bankacılığının gelişmesidir. Bankacılık sektörü planlı döneme, 1962–1963 döneminde 5 bankanın zorunlu olarak tasfiyeye sokulmasıyla birlikte büyük bir sarsıntı geçirerek girmiştir. 1960 yılında Esnaf ve Kredi Bankası, 1961 yılında Sanayi Bankası ve T. Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, 1962’de Doğubank ve 1963 yılında Tutum Bankası tasfiyeye tabi tutulmuşlardır. Tasfiyeye tabi tutulan bankaların çokluğu, planlı dönemde mümkün olduğu kadar yeni banka kurulmaması yönündeki politikaya dayanak olmuş ve 1963–1979 döneminde sadece 5 yeni banka kurulmuştur (Eroğlu, 2006: 11).

Bu yıllarda bazı bankaların tasfiyeye sokulması banka sisteminde istikrarsızlığa neden olduğundan, yabancı bankalar için elverişli bir ortam doğmuş olmasına rağmen herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Bu dönemlerde, nispeten kapalı bir ekonomi çerçevesinde gelişme modeli benimsendiğinden, dış dünya ile entegrasyon eğilimi de azalmıştır. Planlı dönem boyunca, yabancı

bankaların Türk ekonomisinde şube açarak faaliyette bulunmalarını engelleyici uygulamalar teorik olarak söz konusu olmamasına rağmen, izlenen caydırma politikası (örneğin; bürokratik engeller) nedeniyle, yabancı bankalar Türkiye'ye yönelmemiştir (Ekren, 1986: 181). Öte yandan, yabancılar da bankacılık kesiminde şube ve benzeri kurum gibi doğrudan bağlantı yerine temsilcilik, muhabirlik vb. gibi dolaylı bağlantıyı daha uygun bulmuşlar ve bu şekilde faaliyetlerini yürütmeyi tercih etmişlerdir (Dağıdır, 2007: 102).

1929 sonrası Türkiye'de faaliyete geçen ilk yabancı banka 1977 yılında kurulan Arap-Türk Bankası olmuştur. Banka, Arap-Libya Ticaret Bankası %40, Kuwait Instment Company %20, T. İş Bankası %20 ve Anadolu Bankası %20 paya sahip olmak üzere kurulmuştur. Anadolu Bankası'nın %20 payı daha sonra T. İş Bankası tarafından satın alınmıştır. Banka, uluslararası bankacılık yapmak ve uluslararası finans pazarlarından kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur (Akgüç, 2007: 12).

1979 yılında Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı bankalar Arap-Türk Bankası, Banko di Roma, Holontske Bank Unı. N.V. ve Osmanlı Bankası'dır. Bu bankaların uluslararası para ve sermaye piyasaları ile bağlantıları son derece sınırlıdır. Ulusal bankalar gibi işlem ve faaliyetlerinin büyük bir kısmı ulusal niteliktedir (Dağıdır, 2007: 104).

İncelenen dönemde, ihtisas bankalarından T.C. Turizm Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Devlet Yatırım Bankası ile Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulan önemli bankalardır. Ticaret bankaları olarak da Anadolu Bankası, Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap-Türk Bankası gösterilebilir. Banka sayıları incelendiğinde 1961 yılında 59 olan toplam banka sayısı 1980 yılı başlarında 44'e düşmüştür (Altay, 2006: 59).

2.2.1.2. 1980–2001 Arası Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankalar

1980'li yıllara doğru enflasyon oranının artması, özellikle kısa vadeli dış borç yükünün ağırlaşması, yurtiçi tasarrufların azalması sonucu yatırımların

yapılamaması, ihracat yetersizliği nedeniyle gerekli ithalatın yapılamaması, petrol ve enerji yetersizliği, ulaşım darboğazı, ithal girdilerinin yetersizliğinden kaynaklanan finansman sıkıntısının eksik kapasite kullanımına neden olması, ekonomik politika kararların alınması ve uygulanmasındaki hata, eksik ve gecikmeler, yurt içine dönük ithal ikamesi tipi endüstrileşmenin bir yandan sanayi tesisleri kurulurken, diğer yandan sanayilerin çalışması sırasında makine, teçhizat, hammadde ve yarı mamul madde ithal etmesiyle ülkemizde zaman zaman döviz darboğazlarının yaşanmış olması 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasına sebep olmuştur (Eroğlu, 2006: 15).

Dünyadaki gelişmeler ve Türkiye’de 1970’li yılların sonunda ödemeler dengesi problemleri nedeniyle yaşanmaya başlayan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. 1980 sonrası Türk finansal sisteminin serbestleştirilmesi alanında adımlar atılmaya başlanmıştır. 1980 yılında, iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve dışarıya yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir. Yeni stratejiyi desteklemek, ekonominin serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre yeniden yapılanmasını ve tasarrufların istikrarlı büyüme için gerekli seviyeye yükseltilmesini sağlamak amacıyla, ayarlanan döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Bu dönemde yapılan önemli düzenlemeler:

- Mevduat ve kredi faiz oranlarının serbestleştirilmesi (1980),
- Zorunlu karşılık ve disponibilite yükümlülüklerinin azaltılması (1983),
- Yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermeleri için uygun bir ortamın hazırlanması,
- Ticari banka kuruluşunun kolaylaştırılması sağlanarak rekabetin teşvik edilmesi ve etkinliğin sağlanması,

- Türk bankacılığının dışa açılması ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi (otomasyonun artması vb.),
- Yeni finansal ürünlerin kullanımına izin verilmesi (tüketici kredisi, kredi kartı vb.),
- Döviz işlemlerine getirilen kısıtlamaların 1983'te kaldırılması,
- Finansal piyasalardan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergilerin kademeli olarak azaltılması,
- Menkul kıymet piyasalarının oluşturulması (1986'da İstanbul Menkul Kıymet Piyasalarının kurulması, 1987'de TC Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemlerine başlaması, 1988'de döviz efektif piyasasının kurulması ve 1989'da altın piyasalarının kurulması), olarak sayılabilir (Gençay, 2005: 70).

1981 yılında özel sektörün beklediği iki yeni uygulama başlamıştır. Merkez Bankası 30 Nisan'dan itibaren "günlük döviz kuru" ilanına başlamış, 30 Temmuz'da da Sermaye Piyasası Yasası yürürlüğe konmuştur. Mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılmasıyla "Banka-Banker" rekabeti ortaya çıkmıştır. Kısa vade ile para toplayıp, uzun vadeli plasmanlara paraları aktaran bankerler zor durumda kalmışlardır. Dönemin Maliye Bakanı'nın "Bankere para yatıran vatandaş kumar oynamıştır" beyanatı piyasaları altüst etmiştir. Bankerlere hücum eden yatırımcılar bankerlerin kaçmalarına ve batmalarına neden olmuştur. 1982 yılında yaşanan "Banker Krizi" sonunda 155 bin tasarrufçu 52 milyar TL kaybetmiştir (Eroğlu, 2006: 16).

29 Aralık 1983'de yayımlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKK) hakkındaki 28 Sayılı Karar ve 7 Temmuz 1984'de yayımlanan 30 Sayılı Karar ile, ticari bankalara, TCMB'nin belirlediği kurlar dışında, işlemlerinde kurları serbestçe belirleme yetkisi verilmiştir. Bu kararlar ile, yurtdışındaki yerleşiklerin Türkiye'de TL işlem yapmalarına ve Türkiye'de yerleşik kişilerin döviz tasarruf hesabı açma ve döviz cinsinden tasarruf yapmalarına izin verilmiştir. Türkiye'de 1980'den sonra ihracatı teşvik etmek üzere kullanılan vergi iadesi ve yüksek oranlı devalüasyon politikalarıyla birlikte 29 Aralık

1983’de uygulamaya konulan 28 Sayılı (TPKK) karar (1984’den itibaren) ekonomide nominal devalüasyon beklentisi nedeniyle artan oranda döviz tutma eğilimini körüklemiştir (Kurt, 2006: 98).

Temmuz 1984’de Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında kanuna ilişkin 30 sayılı kararla, kambiyo rejiminin liberalizasyonu doğrultusunda Türkiye’de yerleşik kişilerin dövizde sahip olmaları suç olmaktan çıkartılmış, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi yetkisi Merkez Bankası’na verilmiş, döviz tahsis ve transfer işlemleri bankalara bırakılmış ve bankaların döviz mevcutlarını bankacılık gelenekleri çerçevesinde serbestçe kullanmalarına izin verilmiştir. Ayrıca, bankaların yurtdışı muhabir bankalarında döviz ve efektif bulundurmalarına izin verilmiştir (Çakar, 2003: 6).

Diğer önemli bir gelişme ise, 1985 yılında serbest bölgelerde yerli ve yabancı sermayenin faaliyet göstermesine izin verilerek yabancı sermaye ve teknoloji çekilip, ithalat ucuzlatılıp, ihracat ve yatırımın artırılması amaçlanmıştır. Merkez Bankası, 1988 yılına kadar mevduat faizlerinde düzenleme yapmaya devam etmiş ve sonrasında da serbest bırakmıştır (Çakar, 2003: 7).

Türk mali sisteminde 1980’den sonra hız kazanan liberalleşme çalışmaları, 1989 yılında TPKK hakkında alınan 32 Sayılı karar ile tüm ekonomik taraflar açısından boyut değiştirmiştir. Daha önce gerçekleştirilen iki düzenleme (24 Ocak 1980 Kararları ve 28 Sayılı Karar) ulusal piyasaya yönelik iken; yani iç finansal serbestleşmenin birer boyutu iken, 1989 yılında alınan 32 Sayılı karar ile serbestleşmenin diğer boyutu olan dış finansal serbestleşme de gerçekleştirilmiştir. Sermaye hareketlerine getirilen serbestleşmenin sonucunda Türkiye’de, Şubat 1990’da tam konvertibiliteye geçilmiş ve Türkiye’de yerleşik kişilerin veya kurumların uluslararası mali piyasalardan yararlanmaları sağlanmıştır. Böylece, kamu kurumlarının dış finansman ihtiyaçlarını uluslararası piyasalarda işlem gören yeni enstrümanları kullanarak karşılamaları teşvik edilmiştir. 32 Sayılı karar ve birlikte uygulanan pozitif faiz politikasıyla bir yandan yabancı sermayenin ülkeye girişinin teşviki, diğer yandan da 1980 yılından itibaren başlayan ve ekonomide giderek etkisi artan para ikamesi

oranının azaltılması amaçlanmıştır (Kurt, 2006: 101).

Haziran 1984 ve Ağustos 1989’da alınan iktisat politikası kararlarıyla, T.C. vatandaşlarının bankalarda döviz tevdiat hesabı açtırabilmelerine imkan tanımak da dahil olmak üzere köklü dış finansal liberalizasyon önlemleri yürürlüğe konmuştur. 1989 yılından sonra yüksek kamu kesimi açıkları, yüksek yurtiçi faiz hadleri, hızlı kısa vadeli sermaye girişleri ve düşük kur artışları ile ekonomi daha fazla “sıcak para” bağımlısı durumuna gelmiştir (Eroğlu, 2006: 17).

Finansal serbestleşme döneminde, yapılan diğer hataların yanı sıra, denetimsizlik ve hızla liberalleşme çabası ile gerekli düzenlemelerin ülke şartları dikkate alınmadan uygulanması sonucu 1994 yılında kriz yaşanmış ve bankacılık sektöründe de denetimin eksikliği nedeniyle 3 banka sitemde varlıklarını devam ettirememiştir. Dönemsel aksilikler yaratmasına rağmen, yüksek faiz oranları finansal sistemin önemli ölçüde büyümesi ile sonuçlanmış ve yetersiz olmakla birlikte bir ölçüde finansal derinleşmeye katkıda bulunmuştur. Yine, 1997 yılında Güneydoğu Asya ve 1998 Rusya krizleri globalleşmenin de etkisiyle ulusal ekonomiyi derinden etkilemiş, sürekliliği amaçlanan ihracat talepleri daralmış, arbitraj olanağı ile ekonomiye çekilmiş spekülative amaçlı sermaye yurt dışına çıkmıştır (Çakar, 2003: 9).

1998–1999 yılında sistemin işleyişinin neden olduğu finansal dalgalanma süreci, kriz boyutuna dönüşerek 10 bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devri ile sonuçlanmıştır. Bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler sektörde kamu sermayeli bankaların payında nispi düşüşler sağlamış ise de gerçekte sektör üzerinde devlet müdahalesini sağlamamıştır (Şahözkan, 2003: 26).

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun çıkarılması, İstanbul menkul Kıymetler Borsası’nın yeniden canlandırılması, finansman bonusu, mevduat sertifikası, tahvil alım-satımı, repo işlemleri, pay işlemleri vb. finansal araçların hızla gelişmesi; bankaların düşük maliyetli fon olanaklarını ortadan kaldırmıştır. Bankacılık sektörünün plase ettiği krediler içerisinde ihtisas kredilerinin payı

1999 yılı itibariyle %15 düzeyinde kalmıştır. Tasarruf sahiplerinin yatırım alternatiflerinin farklılaşması, iç finansal piyasalarda bankaların aldığı payları azaltıcı yönde etki yapmıştır (Şahözkan, 2003: 27).

1990'lı yılların sonlarında BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası) standartlarına uygun olarak bankaların sermaye-aktif oranlarının yükseltilmesi sonucu aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi, sektörün yeniden yapılandırılması çalışmalarındandır. Yine bankaların sorunlu kredilerinin saptanması, yeterli karşılık ayırmaları ve uluslararası standartlara uygun hale gelmeleri için ek karşılık ayırmaları gündeme gelmiştir. Bankalar kanununda değişiklik yapılarak, bankaların nakdi ve gayri nakdi kredilerinin öz kaynaklarının yirmi katını geçemeyeceği hükmü konuya ilişkin diğer bir düzenlemedir (Şahözkan, 2003: 27).

Bu gelişmeler ışığında Türkiye'deki banka sayıları şu şekilde değişmiştir:

- 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1990 yılında 64'e, 1999 yılında ise en yüksek değeri olan 81'e yükselmiştir.

- 1980 yılında 4 olan mali iştirak veya şube statüsündeki yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılında 18'e yükselmiştir. Yabancı bankaların bankacılık kesiminin toplam aktifler içindeki payı 1992'de %3,7'den 2000 yılında %5,4'e yükselmiştir. Benzer ülkelerle karşılaştırıldığında o dönem için yabancı banka sayısı azdı.

- Yerli ve yabancı banka sayısının artması ile birlikte kamu bankalarının sistem içindeki ağırlığı azalmış bankacılık sektöründe toplam aktiflerindeki payı %45'den (1980–1990) %34'e (2000) düşmüştür.

- Bankacılık hizmetlerinin çeşitlendirilmesinde önemli bir gelişme sağlanmıştır. Banka kartları ve kredi kartları kullanımı hızla yaygınlaşmış, 1992 yılında 1 milyon civarında olan kredi kartı sayısı 2000 yılında 13,4 milyona ulaşmıştır.

Bankacılık sektöründeki yerli bankalar yabancı bankalardan örnek alarak yeni bankacılık ürünleri geliştirmişlerdir (EFT, SWIFT gibi). Özellikle 1990'lı

yıllara birçok ticari banka teknolojik altyapı ve otomasyon çalışmalarını tamamlamıştır. İnternet bankacılığında büyük ilerleme kat etmişlerdir. Teknolojik çalışmaların yanı sıra bireysel bankacılık alanındaki kar potansiyeli yüksek olan ATM, tüketici kredileri ve kredi kartları gibi yeni ürün ve hizmetler tüketicilere sunulmuştur (Dağıdır, 2007: 109).

2.2.1.3. 2001 Sonrası Bankacılıkta Yabancılaşma Dönemi

2001 yılında geçirilen bankacılık krizinin ardından sektörde görülen büyüme ve yabancıların sektöre olan ilgisinin başlıca nedenleri arasında piyasa beklentilerinin olumlu olması, enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüş trendi, TL talebi, bankaların öz kaynaklarındaki artış ve uluslar arası piyasalardan borçlanma olanakları gelmektedir (İşeri-Ulus, 2007: 131).

2001 sonrasının ülkemizde yabancı bankalar açısından özelliği, yabancı sermayenin ulusal bankaların paylarını satın alarak, söz konusu bankalarla sermaye çoğunluğuna veya nitelikli paya sahip olmasıdır. Yabancı sermaye, Osmanlı İmparatorluğu ve 1980–2000 dönemlerinde ülkemizde yeni banka kurarak ya da şube açarak, bankacılık sektörüne girerken; 2000 yılı sonrasında pay satın alma yoluyla, yeni bir banka oluşturmadan bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye, ağırlığını arttırmaya başlamıştır.

Ülkemizde yaşanan 2001 bankacılık krizinin bankaların değerleri üzerine etkisi, izlenen özelleştirme politikası, Türkiye ekonomisinin dışa açıklık oranının artması, Basel II'nin etkisine ilişkin beklentiler, finans sektöründe birleşme ve satın alma eğilimleri, yabancı sermayenin bankacılık sektörüne geliş ve örgütlenme biçimini etkilemiştir. Yabancı sermayenin bankacılık sektörüne geliş örgütsel formu, katılım yolları;

- muhabirlik ilişkisi,
- irtibat bürosu, temsilcilik açma,
- şube düzeyinde faaliyet,
- yeni, bağımlı banka kurulması,

- yerel banka satın alma,
- menkul kıymet borsasında banka hisse senetleri alınması,
- blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma,
- kıyı bankacılığı, şekillerinde olmaktadır.

2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişinde, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB’de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur. Önceki dönemlerde ise, tarihsel gelişimde vurgulandığı gibi, katılım yolu veya örgütlenme formu, muhabirlik, şube açma, irtibat bürosu kurma, temsilcilik, mevcut şubeyi bağımlı banka şekline dönüştürme yolları ile olmakta idi (Akgüç, 2007: 12–13).

Gerçekten tablo 2.4’de verildiği gibi 2001 sonrasında 9 adet ulusal banka yabancı banka statüsüne dönüşmüştür.

Tablo 2.4. Yabancı Bankaya Dönüşmüş Ulusal Bankalar(2000 Sonrası)

Ulusal Banka	Satın Alan Yabancı Banka ya da Kuruluş	Açıklama
Demirbank	HSBC Bank A.Ş	TMSF tarafından 2002 yılında satılmıştır
Sitebank	NOVA Bank unvanı, Bank Europa, daha sonra Millenium Bank olarak değiştirilmiştir.	TMSF tarafından 2002 yılında satılmıştır
Türk Dış Tic. Bankası	Fortis Bank N.V.-SA	Payın %89'u 2005 yılında satın alınmıştır.
Finans Bank A.Ş.	National Bank Of Greece	Payın %46'sı 2006 yılında alınmıştır.
Denizbank A.Ş.	Dexia Participation belgique	Payın %75'i 2006 yılında alınmıştır.
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	Bank hapoalimBM Bank	Payın %58'i 2006 yılında alınmıştır.
Tat Yatırım Bankası	Meripp 1inch European Azset Holding	Payın %99'u 2006 yılında alınmıştır.
Tefken Bank	Eurobank EFG	Payın %70'inin satımı 2007 yılında BDDK'ca onaylanmıştır.
Oyak bank	ING Group*	Payın %100'ü 2007 yılında alınmıştır.
Adabank	International Investor/Kuveyt*	

Kaynak 1: Akgüç, Ö. 2007. *Türkiye'de Yabancı Bankalar*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36) s: 13.

***Kaynak 2: Yılmaz, T.** 2007. *Yabancılar, Ortaklık İçin Kuyruğa Girdi*. Ekonomist Dergisi, (30): 28–33.

Özel sermayeli ulusal bankalar arasında yer almakla beraber, yabancıların blok alım yoluyla nitelikli paya sahip oldukları bankalar tablo 2.5’de gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Yabancıların Nitelikli Paya Sahip Oldukları Bankalar

Banka	Yabancı Ortak	Pay
Türkiye Ekonomi Bankası	BNP Paribas	%50
Yapı ve Kredi Bankası	Unicredit	%57.4*
T. Garanti Bankası	G.E.Capital cooperation	%25.5
Şekerbank	Kazak Bank Turan Alem	%34
Akbank	Citibank	%20

Kaynak: Akgüç, Ö. 2007. *Türkiye’de Yabancı Bankalar*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36) s: 15.

* Aslında %57.40’lık pay Koç Finansal Hizmetler A.Ş. tarafından satın alınmıştır. UniCredit Group Koç Finansal Hizmetler A.Ş’nin %50’sine sahiptir.

Bankacılık sisteminde Ekim-Aralık 2008 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 49’dur. Mevduat bankaları sayısı 32, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4’tür. Bunların arasında mevduat bankaları arasında yer alan yabancı bankalar 2008 sonu itibarıyla 17 olmuştur (www.tbb.org.tr).

2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Banka Girişleri

Makroekonomik konjonktür, mevzuat ve artan globalleşme, çabası, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü içindeki payını ve önemini artırmıştır. Bankacılık sektöründeki değişim ve gelişimler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yurtiçindeki kaynak eksikliği ve ihtiyaç duyulan yabancı sermaye nedeniyle ve daha da önemlisi yaşanan krizler sonucu finansal sistem içindeki yeni çözüm arayışları sonucu ortaya çıkmıştır. Üretilmiş çözümler içinde, zor durumdaki bankalara sermaye girişleri sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye

üzerindeki sınırlamaların azaltılması da bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da, banka birleşme ve satın almaları ABD, Avrupa ve gelişmekte olan piyasalarda ivme kazanmış, çok uluslu bankalar tüm ülkelerde bir rekabet ortamı yaratmıştır (Şahözkan, 2003: 27).

Sınırlandırmaların kaldırılması ile artan yabancı banka girişlerinin altında yatan sebepler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Eskiden bankaların uluslar arası arenada pay sahibi olmak istemeleri sadece kendi hizmet kalitelerini yükseltme ve finansal enstrümanlardaki çeşitliliği artırma amaçlıyken, bugün yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne giriş nedenleri farklılaşmıştır. (Çakar, 2003: 14).

Yabancı bankaların günümüzde geldiği konum sadece tek taraflı avantaj sağlayan bir yapılaşmanın sonucu değildir. Sektörün yabancı bankalara çekici gelmesindeki nedenler, yabancı banka girişinin olduğu ülkenin yapısal düzenlemeleri ve izlenen politikaların yaratmış olduğu piyasanın varlığı sonucu oluşmuştur. Birçok gelişmekte olan ülkede yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmasını sağlayan eksiklikler mevcuttur. Bunlar genel olarak; ülkedeki sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerilerinin eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık sektörü olarak sıralanabilir (Dede, 2007:7-8).

Yabancı bankaların ulusal piyasalardaki bankacılık sektöründe paylarının artma nedenleri, beklentilerle paralel bir seyir göstermektedir. Bu artışlar, bir yandan giriş yapılan ülkenin beklentileri, dolayısıyla yasal düzenleme ve çabalarıyla şekillenirken, diğer yandan da hedef ülkeye giriş yapacak yabancı ülkelerin beklentileri de önem arz etmektedir. Kısaca, yabancı banka girişlerindeki gelişimi, ülkelerin politikası ve ekonomisiyle ortaya çıkan arz ve talepler belirlemektedir (Çakar, 2003: 20).

2.3.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri

Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara daha geniş

ifade ile yabancı sermayeye kapılarını açmışlardır (Çakar, 2003: 21).

Yabancı sermayeli bankalar, gittikleri ülkelerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan yerel bankalara örnek olur, onları, modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmetlerini hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde çeşitlendirmeye zorlarlar. Böylece ulusal bankacılık da yapısal değişim süreci sonunda etkinlik kazanır ve uzun dönemde uluslar üstü bankalarla maliyet, çeşit etkinlik, verimlilik vb. gibi birçok açıdan rekabet edebilecek düzeye gelebilirler. Bu modernizasyon, çeşit, ürün ve hizmet düzeyi gibi bir çok açıdan yerel ulusal bankalarda ortaya çıkacak gelişmenin şekli ve derecesi, ulusal bankaların yapısına, parasal otoritelerin davranışlarına ve bankaların faaliyet göstermek zorunda kaldıkları yasal çerçeveye göre ülkeden ülkeye farklılık gösterecektir (Aksoy, 1998: 305–306).

Dünya Kalkınma Raporu'na (2002) göre; yabancı sermayeli bankaların, ulusal bankacılık sektörüne girişleri, sektörde, rekabetçi baskılara yol açarak, yerel bankaların verimliliğini arttırabilmekte ve risk yönetimini geliştirebilmektedir. Ayrıca hedef ülkelerin yabancı sermayeli banka girişlerinin önündeki engelleri azaltması ekonomik büyümeye destek vererek, finansal kırılganlığı azaltabilmektedir. Raporda vurgulanan önemli bir nokta; bankacılık sektörünün olgunlaştığı ülkelerde, yabancı sermayeli bankaların, vurgulanan etkinliğe dair etkilerinin daha az olduğudur. Raporda sunulan başka bir önemli sonuç da; yabancı banka varlıklarındaki artışların, sistemin tümünü etkileyebilecek krizlerin yaşanma olasılığını azaltmakta olduğudur (Dede, 2007: 11).

Yabancı bankalara kıyasla etkinlik ve verimlilik düzeyi düşük yerel bankalara sahip ev sahibi ülkeler, kurulma izni verdikleri yabancı bankalardan;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini arttırmalarını,
- Yatırımları çeşitli şekillerde mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmelerini,
- Uluslar arası ticareti kolaylaştırmalarını ve geliştirmelerini,

- Yabancı doğrudan yatırımların artması için yardımcı olmalarını,
- Bankacılık teknolojisi ve know how sağlayarak ve öncülükte bulunarak, ürün, çeşit verimlilik, hizmet, otomasyon, örgütsel ve donanımsal anlamda yerel ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet düzeyinin artışına katkıda bulunmalarını,
- Tasarrufların teşvikini ve
- Uluslar arası ve/veya bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmelerini beklemektedirler (Aksoy, 1998: 306).

2.3.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler

Yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara artan oranlarda girmelerinin altında aşağıda açıklanacak üç temel nedenin var olduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerden ilki finansal hizmetlerin globalleşmesi, ikincisi yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişlerini önleyen engellerin kaldırılmasına ilişkin politikalar ve üçüncüsü ise yaşanan bankacılık krizlerinin gelişmekte olan piyasalara girişte maliyetlerin düşmesine neden olmasıdır.

2.3.2.1. Finansal Hizmetlerin Globalleşmesi

Aslında finansal hizmetlerin globalleşmesi finansal liberalizasyon sürecinin bir sonucudur. Önceki yıllarda, gelişmekte olan ülkeler için yabancı sermaye, teknolojiyi geliştirmek, sermaye açığını kapatmak, işsizliğe çözüm getirmek, döviz rezervlerini genişletmek ve ucuz hammadde kullanmak amacıyla getirilirken, bugün bunlara ek olarak, dışa açılmak, ülke içine dengeli bir rekabet ortamı yaratmak v.s. gibi hedefler de benimsenmiştir. Bu hedefler bağlamında, gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişi, borçlanma yolu ile gelir yaratarak talebi etkilemekte ve dünya ticaretindeki gelişmeyi hızlandırarak küreselleşmeyi artıran bir rol üstlenmektedir. Sürekli büyüyen küreselleşme sonucu, finansal sektörde de ciddi yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Finansal hizmetlerin globalleşmesi finansal sektörde, finansal ürün farklılaştırmasına ve riski yaymaya

olanak vermiş, rekabeti artırmıştır. Bu rekabet, banka dışı kaynaklar ve finansal hizmetlerden kaynaklanmış (özellikle hisse senedi piyasaları) ve bu durum da faiz marjları ile karlılık üzerinde baskı yaratmıştır (Çakar, 2003: 22).

Özellikle iç tasarruf açığı olan, bütçe açıkları yüksek düzeyde seyreden, cari işlemler açığı kronikleşen ülkelerde faiz oranının, kar marjının yüksekliği, yabancı bankaları, yabancı sermayeyi cezp etmektedir. Bankalar gelişimi olgunlaşmış finansal pazarda düşen kar marjlarını, gelişmekte olan pazarlardaki kar marjlarının yüksekliği ile dengelemektedir (Akgüç, 2007: 15).

Öte yandan, bankacılık sektörü, özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir sektör olduğu için, sunulan hizmet ve ürünlerin fiyatının düşmesi, diğer bir ifade ile maliyet azalışı, bankaların ölçek ekonomisinden yararlanmasını mümkün kılmıştır. Bahsi geçen ölçek ekonomisinden faydalanmak bankaların birinci önceliği haline gelmiş, bu nedenle sektörde bankaların paylarını büyütme rekabeti daha da fazla teşvik etmiştir. Faaliyet göstermekte oldukları gelişmiş ülkelerde söz konusu rekabet ile ciddi bir karlılık kaybı ile karşı karşıya kalan bankalar için en güzel yol farklı coğrafyalara açılmak olarak belirlenmiştir (Çakar, 2003: 22).

Finansal pazarları hızla büyüyen, ya da potansiyel görülen ülkelere gidiş, bankaların faaliyet hacmini genişlettiği gibi karlarını artırmaktadır. Ülkemizde tüketici kredilerinde ipotekli konut kredilerinde (mortgage) gelişme ve gelişme potansiyeli, dış ticaret finansmanı yabancı bankalar açısından çekim nedeni olarak görülmektedir (Akgüç, 2007: 15).

2.3.2.2. Yabancı Sermayenin Ulusal Piyasalara Girişlerini Önleyen Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Politikalar

Yabancı banka girişlerinin artmasında finansal hizmetlerin oldukça önemli olmakla beraber yeterli değildir. Söz konusu globalleşme hareketlerinin gelişmekte olan piyasalarca kabul edilmesi, başka bir ifadeyle yabancı girişlerin önündeki engellerin kaldırılması da gerekmektedir. Yabancı bankalarda dışa

açılmak için yoğun bir istek olduğu halde, çok yakın zamanlara kadar gelişmekte olan ülkelere girişlerinde güçlü ve caydırıcı engellerle karşılaşmışlardır. Birçok ülkede bankacılık faaliyetlerine başlamak için gerekli olan lisansların finansal liberalizasyon sürecinden önce yabancı bankalar söz konusu olduğunda daha katı bir biçimde bazı kısıtlamalar konularak uygulandığı bilinmektedir (Çakar, 2003: 23).

Bir ülkeye yabancı sermayenin gelmesinde etkili olan önemli faktör; yatırım bekleyen ülkenin yabancı yatırımlara sağlamış olduğu kolaylıklar ve yapılan hukuki ve teknik düzenlemelerdir. Yabancı sermaye bekleyen ülke hükümetleri yatırım indirimi, gümrük vergilerinden muafiyet, ucuz kredi gibi teşvik tedbirleri ile yabancı sermayeyi yatırım yapmaya özendirebilir. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda bu tür teşviklerin yabancı sermayenin önemli bir belirleyicisi olduğu kabul edilmektedir (Afşar, 2008: 89).

Gidilen ülkede yabancı sermaye teşvik ediliyor, vergi oranları görece olarak düşük, bankacılık faaliyetine ilişkin kısıtlamalar daha az ise, yabancı bankalar bu olanaktan yararlanmak için ilgili ülkeye gitmektedir (Akgüç, 2007: 15).

2.3.2.3. Gelişmekte Olan Piyasalara Girişte Maliyetlerin Düşük Olmasının Nedenleri

Gelişmekte olan ülkelere yaşanan bankacılık krizleri, yabancı şube açma yoluyla ülkede bulunan bankaların kriz anında yaşadığı ekonomik problemlere rağmen ülkelere dönüş yapmadıklarını ve hatta tam tersi bu durumu bir fırsat olarak gördüklerini göstermiştir. Yabancı bankalar, bu süreç, içinde ya ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme, ya da mevcut şubelerinde büyüme yoluna gitmişlerdir. Tabiidir ki, yabancı bankaların o ülkede şube açma yoluyla var olması gelişmekte olan ekonomik durumu izlemeleri açısından da önem arz etmektedir. Bu stratejideki yabancı bankalar, elbette ki giriş yaptıkları kriz döneminde kar elde etmeyi beklememekte, ancak ucuz aldıkları bankaların kriz sonrasında hızla getiri sağlayacağını düşünmektedirler. Kriz dönemlerinde zaten ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalara ise, yüksek likiditeyle zor durumdaki

bankalara yüksek faizlerden fon aktararak, diğ er bir ifadeyle krizleri k or ukleyerek y uksek gelir de elde edebilmişler ve taşıdıkları ve bir ölçüde realize olan risklerini b oylece y onetebilmişlerdir ( akar, 2003: 24).

Gidilen ülkede  zelleştirme politikası ya da uygulaması sonucu bankaların fiyatı, yerine koyma maliyetine hatta tasfiye değerine göre düşük ise başlangıçta potansiyel sermaye kazancı elde etmek amacıyla yabancı sermaye banka satın almakta, daha sonra varlık portf oy n  değiştirerek, sermaye kazancını realize etmektedir.

Gidilen  lke, borç ödeme, transfer g   l ğ  içinde bulunuyorsa, yabancı banka alacağını, kredisi karşılığında borçlu bankanın hisse senetlerini alarak ortaklık ilişkisi kurmakta ya da sermaye getirme zorunluluğu olmadan, ilgili ülkede banka kurma olanağını elde etmektedir. Yabancı banka alacaklı kişi ya da kuruluşlardan genelde düşük bir bedelle alacak haklarını satın alarak, bu kaynağı yeni bir bankanın kuruluşunda sermaye payı olarak kullanabilmektedir. B oylece yabancı banka ya var olan alacak hakkını ya da düşük bedelle üçüncü kişilerden aldığı alacak hakkını, gidilen ülkede, yeni bir bankanın kuruluş sermayesi olarak ya da alacağını bir bankanın ortaklık payına dönüştürmektedir. Ülkemizde 24 Ocak kararları alacak hakkının sermayeye dönüşmesine olanak verdiğinden, Citibank ve Chase Manhattan Bank, bu olanaktan yararlanarak, ülkemizde faaliyete geçmişlerdir.

2.3.3. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişinden Beklentileri

- Kar maksimizasyonu; Gelişmiş, olgunlaşmış finansal pazarlarda genelde kar marjlarının düşük oluşu, bankaların yabancı ülkelere gitmelerinde baş etkindir. Açıklanan diğ er nedenler de aslında bu temel amaçla ilgilidir.

- Ölçek ekonomilerinden yararlanma; Bankacılıkta  l ek ekonomileri büyük ölçekte faaliyette bulunmanın yarattığı gider tasarrufu, oransal gider azatılımı, bazı sanayi sektörlerinde olduğu kadar önemli boyutta olmasa dahi, geçerlidir. Bu nedenle bankalar, yeni pazarlara girerek faaliyet hacimlerini

genişletmek, faaliyet kaldıracının olumlu etkisinden yararlanmak eğilimindedirler.

- Gelişmiş pazarlarda müşteri profilinin değişmesi; Gelişmiş finansal pazarlarda finansman yöntemleri ve araçlarının çeşitlenmesi, büyük kuruluşların banka kredilerinden daha çok alternatif teknikleri, para ve sermaye piyasası araçlarını kullanarak fon sağlamayı yeğlemeleri, bankaların müşteri profilini değiştirmiş, bankaları yeni kredi pazarları aramaya yöneltmiştir.

- Farklı finansal pazarlarda bulunarak riski dağıtmak

- Çok uluslu şirketlerin finans sektörüne yönelmeleri

- Sınır ötesinde faaliyette bulunan müşterileri izleme, müşteri odaklı hareket etme stratejisi; Bankalar açısından kredi değerliliği yüksek bir müşteri portföyü oluşturmak, bu portföyü korumak, kredi politikası amaçları arasındadır. Bu nedenle bankaların önemli müşterileri sınır ötesi, ticari, sınai ya da yatırım faaliyetine giriştiğinde banka müşterisini yitirmemek, sınır ötesinde de hizmet verme yeteneğini kanıtlamak için, müşterisini yabancı ülkede de izlemektedir. “Müşteriyi İzle” stratejisinin en önemli tetikleyicisi de ihracat finansmanı olmaktadır.

- Çok uluslu ortaklık yapısı kurarak, farklı deyim, bilgi ve uzmanlıktan yararlanma (Akgüç, 2007: 14–15),

- Yasal avantajlardan yararlanmak,

- Personel eğitim profili,

- Uluslar arası finansal ürünlerden (dış krediler, dış ticaretin finansmanı, fon transferi, döviz işlemleri, muhabir bankacılık hizmetleri, ticari bankacılık dışı hizmetler) yararlanma,

- Rekabet avantajı sağlayan faktörlerden yararlanma,

- Pazarlama stratejilerinden (müşteriye yakınlık, piyasa bölümleri, ürün fiyatlamaları, vb.) yararlanma,

- Müşteri profilinden (resmi kurumlar, ticari bankalar, diğer finansal kuruluşlar, büyük firmalar) yararlanma,

- Uluslararasılaşma stratejileri (çok uluslu firmalara hizmet sunma, yabancı ekonomilerde ve piyasalarda faaliyete katılma)
- Gelecek beklentisi (ulusal otoritelerin desteği, örgütsel tutum veya felsefenin değişimi diğer bankalarla birleşme, ülkelerarası entegrasyon (Aksoy, 1998: 323–335).

2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Türk Bankalarıyla Yabancı Bankaların Birleşme ve Satın Alma İşlemleri

Son yıllarda diğer işletmelerde olduğu gibi, bankacılık sektöründe de yoğun işbirlikleri ve birleşmeler olmaktadır. Önceleri daha çok bölgesel bazda olan banka birleşmeleri, son yıllarda uluslar arası bir boyut kazanmıştır. Bankaların birleşmelerinin bir çok nedeni olmakla birlikte; ölçek ekonomilerinden yararlanma, birleşmeyle oluşacak sinerji etkisi, maliyetlerin düşürülmesi, birleşen bankaların değerinin artacağı beklentisi, rekabet gücünün artırılması gibi konular önemli nedenlerdir. Bankalar genellikle, satın alma veya bütün aktif ve pasiflerini konsolide ederek birleşmektedir. Banka birleşmelerinin genel nedenleri bulunmakla birlikte, ülkelere ya da bölgelere has nedenleri de bulunmaktadır. Bu nedenler arasında, kanuni düzenlemeler, bölgesel özellikler gibi etkenler etkili olmaktadır.

Banka birleşmelerine son yıllarda sadece ABD değil, birçok gelişmiş ülkede sıkça rastlanmaya başlanmıştır. Finans dünyasındaki kıyasıya rekabetin çok büyük ve çok yönlü boyutlara ulaşmış olduğu hatta bu rekabetten dolayı bankacılık sisteminde daralmaların meydana geldiği günümüzde, özellikle banka birleşmelerinin çıkış noktası artan rekabetten korunmak amacı taşımaktadır.

Bankalar son yirmi beş yılda önemli değişimler göstermişlerdir. Bu değişim gerçekte pek de gönüllü bir tepkinin sonrasında ortaya çıkmamıştır. Ancak küresel boyutta hızlı bir ilerleme gösteren serbestleşme eğilimi bankacılık sektörünün öncülüğünde sürerken bir taraftan da bu eğilimin doğurduğu yeni yapılanmaya uyumunu da zorunlu kılmıştır. Nitekim bu çerçevede sektörden ve hükümetten gelen istekler sektöre yönelik yeni düzenlemeleri gündeme

getirmiştir. Bankacılık sektörünün serbestleşme sürecine uyum göstermesine yönelik bu düzenlemeler bir anlamda sektöre yönelik finansal bakının da ortadan kalkması şeklinde de ele alınabilir. Bu süreç bankaların fon kaynak ve kullanım yapılarını da değiştirmiştir. Sektördeki bu dönüşüm sürecini hızlandıran unsurlar ise, genel olarak ekonomilerde ortaya çıkan teknik yenilikler ile bu yeniliklerin finansal sektöre yansması olarak görülebilen yeni finansal ürünlerin bankacılık sektörüne de girmesidir. Bu oluşum gerçekte banka birleşmelerinin de önünü açmıştır (Dündar, 2006:119–120).

Bankaların ve iştiraklerinin, devir ve birleşmelerini teşvik yönünde getirilen düzenlemelerin de katkısıyla 2001 ve 2002 yıllarında mali sektörde devir ve birleşmelerde artış gözlenmektedir. BDDK ve TBB verilerine göre, 2001 yılı ve sonrasında 2’si gönüllü, toplam 26 banka birleşmesi ve 8 satın alma gerçekleşmiştir. Banka birleşme ve satın almaları incelendiğinde, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerine kadar gönüllü banka birleşmesi veya satın alma yaşanmadığı görülmektedir (Gençay, 2005: 81).

Birleşme nedenleri ve sonuçları diğer işletme birleşmelerinden bazı yönleriyle farklılıklar taşımaktadır. Bu nedenle bankacılık işlemleri her zaman farklı değerlendirmelere tabi tutulmuş ve bundan dolayı da özel kanuni düzenlemelere konu olmuştur (Dündar, 2006:121).

27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Birleşme ve Devirleri Hakkında Yönetmelik” ve 14.09.2001 tarih ve 24523 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik Değişikliği bu anlamda atılan önemli bir adım olmuş ve gönüllü banka birleşmeleri ve satın almalar ivme kazanmıştır (Gençay, 2005: 81).

Bankacılık sektörü mali piyasalar açısından hemen hemen dünyanın her ülkesinde önem arz etmiş, bu sektördeki gelişmeler toplumun büyük bir kesimini ilgilendirmiş ve etkilemiştir. Bankacılık sektöründe 1980’lere kadar genel olarak birleşmeler bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerde bölgesel birleşmeler şeklinde olurken, 1980’li yılların sonuna doğru bu birleşmeler daha çok uluslar

arası ve sınır ötesi bir boyut kazanmıştır.

Genel olarak bankaların birleşme yönlü bir eğilim içerisinde girmelerinin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Karşı karşıya oldukları likidite riski, faiz riski ve kur riski gibi olası riskleri en aza indirmek istemektedirler. Riski azaltmak için bankalar birleşme sonrasında daha rahat bir şekilde taşıdıkları bu ve benzeri riskleri daha rahat geçiştirebileceklerini ve risklerden korunabileceklerini düşünmektedirler.

- Bankalar birleşme ile birlikte fon kaynak maliyetleri ile işlem maliyetlerini aşağıya çekebileceklerini düşünmektedirler. Yani ölçeğe göre artan getiriye rahatlıkla sağlayabileceklerine inanmaktadırlar.

- Bankalar birleşmelerle birlikte büyük olmanın getirdiği avantajla beşeri sermayesi yüksek işgücünü daha rahat ve düşük maliyet ile istihdam edebileceklerini düşünmektedirler.

- Bankaların özellikle son yirmi yılda birleşme yönündeki eğilimlerini güçlendirmelerinin altında yatan bir başka etken de bu şekilde finans sektöründe güç kazanan ürün farklılaştırma yönlü gelişmeye daha rahat uyum sağlayacaklarını kabul etmeleri gelmektedir.

- Bankaların birleşmeye gitme nedenlerinden birisi de, birleşme sonrasında yeni müşteriler kazanacakları yönünde beklentilerinin olmasıdır.

- Bir diğer neden, birleşme ile birlikte aralarında yaratacaklarına inandıkları sinerji etkisidir.

- Bankaların birleşmesiyle tek tek taşıdıkları değer üzerinden bir piyasa değerine birleşme sonrasında erişebilme imkanının olmasıdır (Dündar, 2006: 121–122).

Yurtiçi bankaların birleşme ve devralma işlemleri yanında Uni Credito Bank'ın Koç Finansal Hizmetler A.Ş.'nin %50'sini satın almasıyla başlayan yabancı girişleri, 2004 yılı Aralık ayında Avrupa Birliğinden 3 Ekim 2005 için müzakere tarihinin alınması ve olumlu makro ekonomik gelişmelerin etkisiyle 2005 yılında önceki dönemlere göre hızlanmıştır. Güney Kore ve Meksika gibi

ülke örneklerinde olduğu gibi, Türkiye’de krizden sonraki süreçte bankacılık sektörünün yeniden yapılanmaya tabi tutulması, rekabeti bozucu engellerin azaltılması (sınırlı mevduat güvencesine geçilmesi gibi) ve uluslar arası ilke ve standartların benimsenmesi, yabancı bankaların yatırımlarında temel belirleyiciler olmuştur (Dinçer, 2006:106).

Yabancılarla Ortaklık Yapan veya Satışı Gerçekleşen Bankalar:

- Akbank, bankanın %20 hissesini Citigroup’a 3,1 milyar dolara sattı. Bu satışın bugüne kadar bankacılık sektöründe yapılan en büyük satışlardan biridir.

- MNG Bank, Lübnanlı Hariri ailesinin iki bankacılık iştiraki tarafından (Arab Bank, MNG Bank’ın %50 hissesini, BankMed ise %41’ini) 160 milyon dolara satın alındı. "MNG Bank A.Ş."nin ticari unvanı 3 Nisan 2007 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil’inde tescil ettirilerek "Turkland Bank A.Ş." olarak değiştirilmiştir (www.tbb.gov.tr).

- Tat Yatırım Bankası A.Ş.’nin sermayesinin %99,95’ine tekabül eden hisseleri Merrill Lynch European Asset Holdings Inc.’e devredildi.

- Denizbank’ın %75 hissesi 2,44 milyar dolara Dexia Participation Belgique S.A.’ya satıldı.

- Tekfenbank’ın %70 hissesi EFG Eurobank Ergasias S.A.’ya satıldı.

- Fiba Holding A.Ş., Fina Holding A.Ş., Girişim Factoring A.Ş. ve Fiba Factoring Hizmetleri A.Ş.’nin sahip olduğu hisselerden Finansbank A.Ş.’nin sermayesinin %46’sına tekabül eden bölümü, National Bank of Greece S.A.’ya 2,3 milyar euroya satıldı.

- Abank’ın %47,2 hissesi, Alpha Bank’a 204,8 milyon dolara satıldı.

- Şekerbank’ın %33,98’ine karşılık gelen hisseleri, sermayesinin tamamı Bank Turanalem JSC’nin sahip olduğu Turanalem Securities JSC tarafından devralındı.

- BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.’nin %57,55’i, Bank Hapoalim B.M.’e ait bulunan Tarshish-Hapoalim Holdings and Investments Ltd.’ye satıldı.

- Yapı ve kredi Bankası’nın %57,40’ı 1,2 milyar euroya Koç Holding ile

Unicredit ortaklığına satıldı.

- Garanti Bankası'nın %25,5'lük hissesi General Electric iştirakı GE Consumer Finance'a 1.6 milyar dolara satıldı.

- Dışbank'ın %89.34'lük hissesi Fortis Bank NV-SA'ya 880 milyon euroya satıldı ve bankanın ünvanı Fortis Bank A.Ş. olarak değiştirildi.

- TEB Mali Yatırımlar A.Ş. hisselerinin %50'si BNP Paribas'a devredildi ve bu devir neticesinde BNP Paribas, bankada %42,1 oranında dolaylı pay sahibi oldu (Alptekin, 2007: 32–33).

- "Banca di Roma S.P.A."nın ticari ünvanı 26 Mart 2008 tarihinde "Unicredit Banca di Roma S.P.A." olarak değişmiştir.

- Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş. 9 Mart 2005 tarihi itibarıyla "Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar" grubundan "Özel Sermayeli Ticaret Bankaları" grubuna geçmiştir. Bankanın Ticari Ünvanı 30 Mart 2005 tarihi itibarıyla "Ak Uluslararası Bankası A.Ş." olarak değişmiştir.

- BDDK'nın 10 Mart 2004 tarih ve 1222 sayılı yazısı ile Citibank A.Ş. mevduat kabul etmek ve bankacılık işlemleri yapmak üzere izin almıştır. 31 Mart 2004 tarihinde Citibank N.A.'nın bütün aktif (mevduat dahil olmak üzere) pasifi, hak ve borçları Citibank A.Ş.'ye devredilmiştir.

- Credit Lyonnais S.A. Merkezi Paris İstanbul Türkiye Merkez Şubesi 03 Mart 2004 tarihinde tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle ve Ticaret Sicilinden terkin edilmek suretiyle (18 Mart 2004) Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.'ne devredilmiştir.

- Demirbank 2002 yılında TMSF tarafından HSBC Bank A.Ş. satılmıştır.

- Sitebank 2002 yılında TMSF tarafından NOVA Bank'a satılmıştır. NOVA Bank unvanı daha sonra Bank Europa, son olarak da Millenium Bank olarak değiştirilmiştir (www.tbb.gov.tr).

- Adabank'ın tamamı TMSF tarafından International Investor/Kuveyt'e satılmıştır (Yılmaz, 2007: 31).

Öz kaynak karlılığının düşük olmasına rağmen yabancıların Türk bankacılık sisteminde sermaye sahibi olmak istemelerinin ana nedeni bugüne kadar gösterilen karlılık değil, gelecekteki potansiyel karlılıktır. Yani bu yatırımların hepsi stratejik yatırımdır. Türkiye ekonomisi son yıllarda bankacılık hizmetlerini daha yaygın kullanmaya başlamıştır ve Türkiye’de bankacılık sektörü ekonomik büyüklüğe göre çok küçük kalmıştır. Makro ekonomik istikrar devam ettiği sürece bankacılık sektörünün büyüyeceği kolaylıkla anlaşılabilecek bir gerçektir (Karakurt, 2007: 78).

2.5. Finansal İstikrarsızlık ve Kriz Dönemlerinde Yabancı Bankaların Tutumları

Finansal kriz geçiren ülkelerde yapılan araştırmalar yabancı bankaların kriz dönemlerinde sektörde çok az etkileri olduğunu göstermiştir. Bunun en önemli nedeni o ülkelerde yabancı bankaların ağırlığının fazla olmamasıdır. Tschoegly, 2003’de;

- Yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişine imkân tanıyan düzenlemelerin daha esnek olduğu ülkelerin krizlere daha seyrek maruz kaldıkları,
- Yabancı bankaların girişine imkan tanıyan gelişmekte olan ülkelerin yerel bankalarının daha etkin faaliyet gösterdikleri,
- Krizlerin, yabancı bankaların sektörde faaliyet göstermelerinden değil, bu bankaların sektöre girişini engelleyen düzenlemelerden kaynaklandığı belirtilmektedir.

Yapılan çalışmalarda yabancı bankaların ekonomideki varlıkları oranında istikrarı sağladıkları belirtilmektedir. Ayrıca yabancı bankalar kriz döneminde ana şirketin desteğinden yararlanmaktadır. Bu nedenle, yabancı bankalar krizden yerel bankalardan daha fazla etkilenmektedirler. Ancak, yabancı bankaların menşe ülkedeki olumsuz ekonomik koşullardan etkilenmeleri mümkündür. Bu durumda ana şirketin sermaye yeterliliği şubelerin kredi verme gücünü etkilemekte, ancak ev sahibi ülkedeki iştiraklerin durumu etkilenmemektedir (Erdönmez, 2004: 23).

1994 yılının başlarında kamu açıklarının büyük boyutlarda olmasına rağmen faiz oranlarının düşük seyrediyor olması devlet tahvillerine olan talebi düşürmüş ve piyasadaki likiditenin yabancı kaynaklara yönelmesine neden olmuştur. Döviz piyasasında meydana gelen bu aşırı talep, kur üzerindeki baskıyı arttırmış ve TCMB'nin rezervlerinin büyük ölçüde azalmasına neden olmuştur. Bu süreç içerisinde Merkez Bankasının gerek döviz gerekse Türk Lirası Piyasalarını istikrara kavuşturucu müdahaleleri yetersiz kalmış, kur ve faizde istikrar sağlanamamış ve 1994 yılının ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisi finansal bir krizin eşiğine gelmiştir.

Bankacılık sektörünün büyük kayıplara uğramasının ve krizi derinleştirmesinin en büyük sebeplerinden bir tanesi 1989–1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru, yüksek faiz politikasının sona ererek sektörün karlılığını ciddi oranda düşürmesi olarak görülmektedir. Diğer yandan yaşanan istikrarsızlıklar ve belirsizlik ortamı sektörün etkinliğini de etkilemiştir. Kriz sonrasında zaten kötü yönetilmiş olan ve mali bünyeleri zayıflayan bankacılık sektörünün toplam varlıkları azalmış, öz kaynaklar eriyerek sisteme olan güven büyük ölçüde yitirilmiştir (Dede, 2007: 20).

Teorik açıdan bakıldığında Türk bankacılık sektöründe 1994 yılında yaşanan krizin dünyadaki başka ülkelerde görülen mali serbestleşmenin ve uluslar arası sermaye hareketlerinin sonrasında ortaya çıkan bir kriz olduğu söylenebilir. Finansal liberalizasyon sürecinde ülkeler, piyasada mevcut kontrollerin kaldırılmasını müteakiben dış şoklara karşı daha kırılgan olmakta ve ekonomik yapının dış faktörlere duyarlılığı artmaktadır. Bu nedenle finansal liberalleşme politikalarının bir sonucu olan yüksek faiz-düşük döviz kurlarının sebep olduğu büyük boyutlu sermaye girişlerinden sonra artan kırılganlık ve dış şoklara duyarlılık sebebiyle finansal sistemde krizler yaşanmıştır. Diğer yandan, bu tür krizlerden gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere göre daha fazla zarar görmüşlerdir (Işık, 2006: 44).

2000 yılı kasım ayında ortaya çıkan ve ilk aşamada tamamen likidite krizi şeklinde yansıyan kriz, aslında kamu bankaları ve fon bankalarının aktiflerini

likidite edememesi, fon fazlası olan bankaların bu bankalar olan depolarını kapatması ve bazı bankaların bilançolarında taşıdığı risklerin realize olmasından kaynaklanmış ve daha sonra likidite krizine dönüşmüştür (Karakurt, 2007: 66).

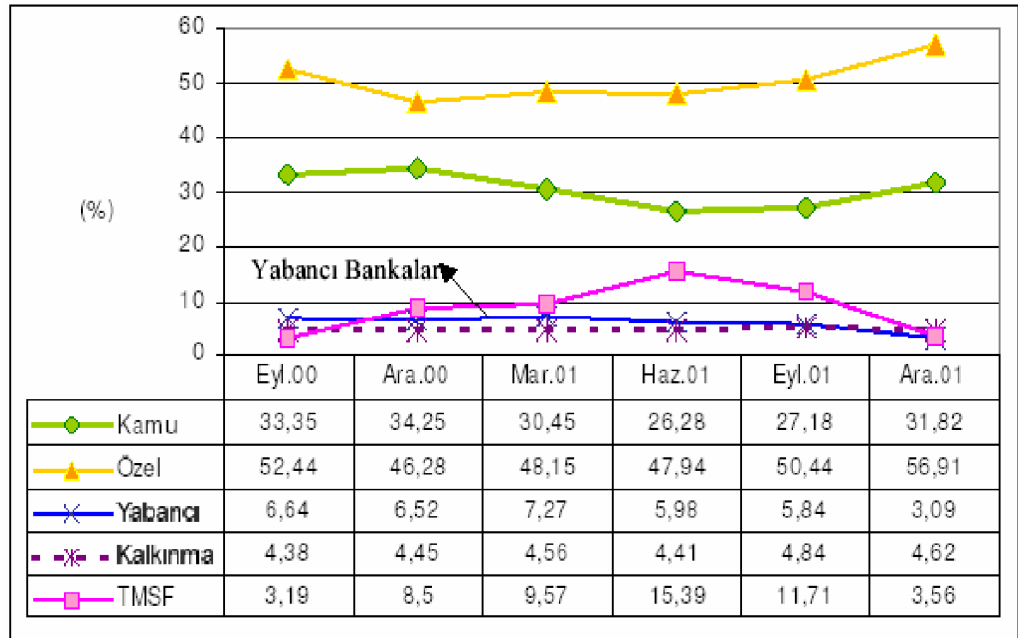
Bankaların bu dönemde kurdaki oynaklıklara bağlı açık pozisyonlarını kapatma isteği, kamu ve özel bankaların borçlanma ihtiyacını arttırmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin dış piyasalarda risk primlerinin yükselmiş olması bankaların dış borç bulmalarını zorlaştırmıştır. Bankaların hızla yükselmiş olan likidite ihtiyaçları ve bunun için de yüksek faizle likidite arayışı içine girmeleri sonucu döviz talepleri artarken yabancı bankalar, Hazine kâğıtlarını satarak Türkiye'den çıkmaya başlamışlardır. Merkez Bankası'nın bu dönemde piyasanın likidite ihtiyacını zamanında karşılayamamış olması sonucu kriz derinleşmiştir (Dede, 2007: 23).

Yabancı bankaların aktifler içindeki payı incelendiğinde, 1980 yılında söz konusu bankaların %2.9'luk paya sahip olduğu, devam eden yıllarda bu payın artış gösterdiği görülmektedir. 2000 yılına gelindiğinde, söz konusu grubun payı %5.4'e yükselmiştir. 2001 yılında yabancı bankaların bilançolarında daralma olmamakla birlikte Osmanlı Bankası, Körfezbank ve Turkishbank'ın yabancı banka grubundan özel banka grubuna geçmesi nedeniyle, bu gruptaki bankaların toplam aktifler içindeki payı azalmıştır.

Yabancı bankaların krediler, mevduatlar ve yurtdışından sağladıkları kredilerin bankacılık sektöründeki payına baktığımızda ise, zaman içinde dalgalanmalar görülmekle birlikte, 1980'lerden sonra genel olarak artış trendi izlenmektedir. Ancak, krediler kalemi özellikle 1994 yılındaki bankacılık krizi döneminde azalış kaydetmiştir. İncelenen dönemlerde, yabancı bankaların fon kaynağı olan mevduatın payındaki değişim ise, büyük ölçüde yabancı banka sayısındaki artış ve azalışlardan kaynaklanırken, diğer fon kaynağı olan yabancı bankalara borçlar kaleminin payındaki değişkenlikten de etkilenmektedir. Yine, 2001 döneminde mevduatın payındaki ani azalış yukarıda bahsedilen bankaların grup değişmesinden kaynaklanmaktadır (Çakar, 2003: 53).

Kriz döneminde, krediler kalemi bankacılık sektöründe daralış göstermiş, ancak yabancı bankalar kredi kullandırımına devam etmiştir. Yabancı bankaların kullandığı kredi tutarı Eylül 2000 tarihi itibariyle 1.071 trilyon TL (1.069 milyon USD) iken, Eylül 2001’de 1.820 trilyon TL (1.199 milyon USD) olarak gerçekleşmiş, Aralık 2001 tarihinde ise 1.325 trilyon TL’ye (916 milyon USD) düşmüş ancak bu düşüş kredi azalışını değil yabancı banka grubundan özel banka grubuna transfer olan bankaların etkisini yansıtmıştır (Karakurt, 2007: 67).

Mevduat kabul eden yabancı bankaların, Eylül 2000 tarihinde toplam aktifler içindeki payı % 6,64 iken, Aralık 2000 tarihinde % 6,5 olarak gerçekleşmiş ve Şubat 2001 krizi sonrası Mart 2001 tarihinde ise %7,3’e yükselmiştir. 2001 yılında yabancı bankaların paylarının gerilemesi, bankaların bazılarının özel bankalar grubuna geçmesinden kaynaklanmıştır. Kısaca, yabancı bankalar kriz dönemlerinde küçülme eğilimine girmemişlerdir. Yabancı sermayeli kalkınma bankalarının toplam aktifler içindeki payı ise incelenen dönemde % 0,1- 0,3 arasında seyretmektedir (Şekil 2.1.), (Altun, 2006: 44).

Şekil 2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı

Kaynak: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:49

Yabancı bankaların aktif yapısı incelendiğinde ise; bankalardan alacak kaleminin, menkul değerler portföyünün ve krediler kaleminin önemli plasman kalemleri olduğu görülmektedir. Özellikle, Kasım 2000 krizinde likidite sıkıntısı yaşayan diğer bankaları yüksek faizle fonlayarak bankalardan alacak kalemlerinin payını 2000 yılında %35,7'e yükseltmişlerdir. Bu durum, yabancı bankaların davranışı ile ilgili somut bir göstergedir. Krediler kaleminin payının ise, her dönemde sektördeki diğer gruplara oranla çok daha düşük olduğu görülmektedir (Çakar, 2003: 54).

1929 Dünya ekonomik buhranından sonra 5 Eylül 2008 tarihinde ABD'de 150 yıllık yatırım bankası olan Lehman Brothers'ın batmasıyla baş gösteren küresel kriz hemen tüm ülkelerde başta finansal piyasalarda olmak üzere reel piyasaları da etkisi altına almışken, Türk bankacılık sistemi geçmiş süreçte yaşadığı kriz tecrübeleri ve kamu denetimi sayesinde sahip oldukları güçlü finansal yapılarının da etkisi ile (Başbakanın ifade ettiği gibi teğet geçerek olmasa da) krizin etkisinden bugüne kadar ciddi bir yara almamıştır. Buna karşın Türkiye'deki yabancı sermayeli bankalar sözkonusu krizden daha çok etkilenmiştir. Nedeni ise kendi ülkelerindeki merkez birimlerinin krizden ciddi ölçüde yara almış olmalarıdır.

2.6. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Katkıları, Yansıtabilecekleri Olumsuzluklar ve Getirilen Eleştiriler

2.6.1. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Katkıları

Yabancı bankalar, öncelikle yerel bankaları maliyetlerini azaltmaları yönünde teşvik edebilir, etkinliklerini ve rekabet yoluyla finansal hizmetlerin çeşitliliğini artırabilir. Yabancı bankaların sistemdeki varlıkları yerel bankaların piyasa paylarını korumaları için ürün kalitesini geliştirmelerinde baskı aracı olabilmektedir. Yabancı bankaların varlığı eski model bankacılık uygulamalarının bırakılmasını sağladığı gibi, sistemde artan rekabet karlılığın artmasına neden olabilmektedir.

Yabancı bankalar yeni hizmetler sunmak suretiyle yerel bankaların finansal aracılık etkinliklerini artırabilmektedir. Ayrıca, yabancı bankalar daha etkin ve modern teknolojik gelişmeleri uygulayarak yerel bankaların da bu yönde kendilerini geliştirmelerine yol açabilir. Bundan başka, yabancı bankalar devralma veya ortak teşebbüs yoluyla yerel bankaların yönetiminde doğrudan yer alarak bu banka yönetimlerinin etkinliğini artırabilirler (Erdönmez, 2004: 22).

Yabancı bankalar mali ve yasal alt yapının güçlendirilmesi ve denetimin güçlendirilmesine katkıda bulunurlar (İşeri-Ulusan, 2007: 133).

Piyasanın genişlemesine bağlı olarak, müteşebbisleri teşvik edebilir ve ulusal bankaların pay almasına imkan sağlayabilirler (Ekren, 1986: 217).

Yabancı bankalar özel sektöre açılan kredilerin artmasını sağlayarak ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunabilirler.

Yabancı banka girişleri bankacılık düzenlemeleri ve denetimin kalitesinin, gelişmiş kurumsal yönetim ilkeleri uygulamalarının, dolayısıyla, sektörün şeffaflığının artmasına yol açabilir.

Yabancı bankalar gelişmiş iç kontrol mekanizmalarıyla iç denetimin etkinliğinin artırılması ve operasyonel risklerin azaltılmasına katkıda bulunabilirler (Erdönmez, 2004: 22).

Diğer yabancı bankaların gelişlerini teşvik ederek, bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın azalmasına ve fiyat rekabetinin artışına neden olabilirler (Aksoy, 1998:308).

Yabancı bankalarda kapsamlı ve gelişmiş risk yönetimi sisteminin uygulanmasıyla müşteri portföyünün ve risklerin düzenli ve yakından takibi sağlanmakta ve böylelikle daha sağlıklı banka bilançolarının oluşmasına yol açmaktadır.

Yabancı banka girişi yerel bankacılık sektöründe kamunun ağırlığının azalmasına neden olabilir.

Yabancı bankalar finansal kriz sonrası dönemde sektörün yeniden sermayelendirilmesi ve yeniden yapılandırılması sürecinde maliyetleri azaltabilirler (Erdönmez, 2004: 22).

Yabancı bankalar, getirdikleri yeniliklerle, beraber, ulusal bankacılığa eğitim konusunda da önemli katkıda bulunmuştur. Bu bankalar, sektördeki elemanları kendilerine çekerek, bu kişilerin birikim ve tecrübelerini artırarak, onlara yüksek ücret ve iyi sosyal statüler sağlamışlardır. Bu duru, ilk etapta ulusal bankaları eleman sıkıntısı ile karşı karşıya bırakmakla birlikte, uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşturmaktadır (Çakar, 2003: 43).

Kısacası; yabancı bankaların gelişi ya da kuruluşu, bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın azalması, rekabetin artması; risk azaltım teknikleri uygulayarak batık ve donuk kredi oranının düşürülmesi yeni finansal hizmetler sunularak finansal hizmetlerde çeşitliliğin artması, hizmet kalitesinin yükselmesi, bankacılıkta yeni teknolojilerin kullanılması, yönetim ve risk yönetimi açısından öncü rolü oynayarak, yerel bankalara örnek oluşturma; yurtiçi piyasada istikrara sağlama, dalgalanmanın boyutunu azaltma; taşınan risklere karşı yeterli sermaye bulundurarak finansal krizlerin derinleşmesini önleme; ortaklık ilişkisi kurdukları bankalara itibar sağlama, itibar değerini yükseltme yararlarından söz edilse de, uygulamada bu yararlar kağıt üzerinde kaldığı ya da öngörüldüğü şekilde gerçekleşmediği gibi, yabancı bankalar makro ve mikro düzeyde sakıncalı sonuçlar da doğurmaktadırlar (Akgüç, 2007: 15–16).

2.6.2. Yabancı Bankaların Yerel Bankalara Yansıtabilecekleri Olumsuzluklar ve Eleştiriler

Yerel bankalar iyi isim yapmış uluslararası bankalar ile rekabet etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum bankaların maliyetlerini artırmaktadır.

Devlet ekonomi üzerindeki kontrolünün azaldığını düşünebilir. Çünkü yabancı bankalar devletin taleplerine karşı daha az esnektirler.

Yabancı bankaların sektöre girmesiyle artan rekabet ortamında yerel bankalar daha fazla risk alma yoluna gidebilirler (Erdönmez, 2004: 23).

Yabancı bankaların sektörde çoğunluk payını elde ederlerse, büyük ya da yabancı şirketlere öncelik verme ihtimalleri gözönünde bulundurulduğunda, küçük ölçekli firmaların kredi talepleri açısından zor durumda kalma olasılıkları,

Yabancı bankaların kendi ülkelerindeki koşulların kötüye gitmesi üzerine bulundukları ülkeyi terk etme kararı alarak o ülkede sektörü zor durumda bırakma olasılıkları vardır (İşeri-Uluslan, 2007: 133).

Ekonomide kaynak dağılımını yabancıların denetimine geçmesi; Yabancı bankalar finansal pazarlarda üstünlük sağladıklarında, ekonomide kaynak dağılımını kontrol etmeye, kaynak dağılımında belirleyici olmaya başlamakta, daha açık bir deyişle hangi sektörlerin gelişmesi, hangi firmaların fonlanması konusunda, kamu otoritelerinden, yerli girişimcilerin daha çok söz sahibi olmayacakları, bir plan uygulamasını olanaksız hale getirmektedirler. Kaynaklar, ulusal ekonomik önceliklere göre değil, yabancı finans kurumlarının tercih ve kararlarına göre kullanılır duruma gelebilmektedir.

Kredilerin sektörel dağılımının bozulması ihtisas kredilerinin payının azalması; yabancı bankalar, genelde büyük müşterilere,, piyasanın kreması olarak nitelendirilen firmalara yöneldiklerinden, karlı olmaları nedeniyle tüketici kredilerine ağırlık verdiklerinden, KOBİ finansmanına, tarım sektörünün kredilendirilmesine, yatırımların fonlanmasına gereken önem ve önceliği vermemekte, kredilerin firmalar ve sektörel arası dağılımındaki dengesizlikleri daha da derinleştirmektedir.

Ağırlıklı olarak yabancı sermayeli ya da yabancı ortaklı firmaların fonlanması; Yabancı banka “müşteriyi izle ya da müşteri odaklı bir kredilendirme

politikası izliyorsa, daha çok yabancı sermayeli kuruluşları fonlamakta, ulusal yerli kuruluşların kredilerdeki payı azalmaktadır. Eğer yabancı bankalar, gidilen ülkedeki yurtiçi tasarruflardan yararlanıyor, hane halkı mevduatı ile faaliyetlerini sürdürüyorlarsa yurtiçi artırımlar böylece yabancı kuruluşların fonlanmasında kullanılmış olmaktadır.

Ekonomik istikrarı bozucu, krizleri derinleştirici etkilerin artması; Yabancı bankaların ekonomik istikrarı sağlayıcı değil, ekonomik istikrarı bozucu krizi derinleştirici etkileri de olabilmektedir. Arjantin örneğinde olduğu gibi, kriz döneminde yabancı bankalar ülkeyi terk etmekte ya da faaliyetlerini kısıtlamakta, böylece krizin daha da derinleşmesine yol açmaktadırlar. Bazı Asya ülkelerinde gözlemlendiği gibi, yabancı bankaların kredilerini kısıtlamaları, krizin tetikleyicisi de olmaktadır.

Para politikasının etkinliğinin azalması; Para politikasına ilişkin olarak Merkez Bankalarının almış oldukları kararlar bankalar aracılığı ile piyasaya yansımakta, bankalar bir anlamda para politikasının yürütücü araçları olmaktadır. Merkez Bankası ile bankalar arasında yakın bir ilişki yoksa bankalar likiditeyi dış kaynaklardan sağlıyorlarsa, Merkez Bankasının almış olduğu kararların piyasaya etkisi, ekonominin likiditesini dolayısıyla faiz hadlerini etkileme olanağı sınırlı kalmaktadır.

Bankalar üzerinde denetim etkinliğinin zayıflaması; Gidilen ülkede piyasa disiplini zayıf, alt yapı, kurumsal gelişim, yasal çerçeve yetersiz ise, yabancı bankaların denetim ve gözetimi zorlaşmaktadır. Gözetim ve denetimin yeterli düzeyde yapılamaması vergi ve kaynak kaybına yol açmakta, denetim etkinliğinin azalmasının doğurduğu sakıncalarla, doğrudan ve dolaylı maliyetler artmaktadır.

Bir baskı grubu oluşturarak gidilen ülkenin izleyeceği politikaları belirleme; Yabancı bankalar ekonomik gücü ele geçirdiklerinde, politik bir baskı grubuna dönüşerek gidilen ülkenin izleyeceği politikaları belirleyici, yön verici bir güç odağı olabilmektedirler.

Yabancı bankalar, piyasanın kremasına, karlı bölümlerine hizmet; yabancı sermayeli firmaların finansmanına ağırlık verdiklerinde, yalnız dış ticaret finansmanına yöneldiklerinde, yerel piyasanın gereksinimlerini yeterince karşılayamamakta, ulusal kuruluşların gelişmesini sınırlamakta hatta bu kuruluşları finansal açıdan zor durumda bırakmaktadırlar (Akgüç, 2007: 16–17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYELİ BANKA

GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ

3.1. Yabancı Bankaların Türkiye'ye Geliş Nedenleri

Yabancı bankaları Türk piyasasına çeken en önemli faktör, karlılıktır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de karlı bir ortamın doğmasıdır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında iki faktör önemli olmuştur. Birincisi 1980 yılından sonra Türkiye'de ekonomik ilişkilerde meydana gelen değişiklikler, diğeri de Türk banka sisteminin bu değişiklik karşısındaki tutumudur.

Türk ekonomisini yabancı bankalar açısından karlı hale getiren değişimleri kısaca şu şekilde açıklayabiliriz: Türkiye ekonomisi 1980 yılından sonraki dönemde hızlı bir büyüme performansı göstermiş, GSMH 1980–1984 arası yıllarda ortalama olarak %4.4 oranında, 1993 yılında %8.1, 1995 yılında ise %8.1 oranında büyümüştür. 1980 yılına kadar kümülatif olarak 228 milyar Dolara ulaşan yabancı yatırımlar(bankacılıkta dahil), 1980, 1981, 1982 ve 1983 yıllarında (izin verilen yabancı sermaye miktarı olarak)325, 663, 830 ve 932 milyon Dolara ulaşmış, 1995 yılında ise 2938.3 milyon Dolar olarak belirginlik kazanmıştır. 1980'li yılları takip eden dönemde, dış ticaret hem miktar hem de alt bileşenleri açısından önemli ölçüde farklılaşmıştır. Şöyle ki, 1980 yılında %18.1 olan toplam dış ticaret hacminin (ithalat-ihracat) GSMH içindeki payı, artarak 1986 yılında %28.6, 1991 yılında %28.8 ve 1995 yılında ise %39.3 olarak gerçekleşmiştir. Ortadoğu ülkeleri ve AB ülkelerinin de dış ticaret hacmi içindeki payları artmıştır. İthalatın sektörel dağılımında önemli bir değişiklik olmazken, ihracatın içinde sanayinin ve hizmetler sektörünün payı artmış diğer sektörlerin payı belli ölçüde azalmıştır (Aksoy, 1998: 321).

Bankalar hizmet arz eden firmalardır. Bir ekonomide bu tip değişiklikler meydana geldiğinde, özellikle uluslar arası bankacılık hizmetlerine ihtiyaç hızla artacaktır. Bu talep klasik uluslar arası bankacılık hizmetlerine yönelik olabileceği

gibi, diğer bankacılık hizmetlerine de yönelik olabilir.

Türk banka sisteminin, hem miktar hem de nitelik olarak artış gösteren bankacılık hizmetlerine yönelik talebi karşılamada yetersiz kalışı, yabancı bankaların 1980’li yılların başlarında rekabetten uzak bir ortamda büyük ölçekte kar elde etmelerini kolaylaştırmıştır (Ekren, 1986: 180).

Yabancı bankaların Türkiye’ye gelişlerini etkileyen en önemli faktörün yeni iş fırsatları olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus tüm bankacılık grupları için geçerlidir. Öte yandan, Türkiye’de bankacılık faaliyetlerinden elde edilen karın yüksek oluşu da önemli bir motivasyondur. İlgili bankanın merkez ofisinin ya da ana ülkenin Türkiye ile olan finansal ilişkilerine katkıda bulunma arzusunda bu piyasanın seçimini etkileyen bir diğer faktördür. Yasal avantajlar ise önem sırasında en sonda yer almaktadır. Bu da Türk ekonomi hukukunun yabancı bankalara ciddi sayılabilecek bir avantaj sunmadığını göstermektedir.

Tablo 3.1. Yabancı Bankaların Türkiye’ye Geliş Nedenleri

Motivasyon Faktörler	Toplam	
	X	Y
Müşteri ilişkileri koruma	2.00	2.18
Yüksek kar	3.09	4.26
Yeni iş fırsatları	5.39	1.34
Bankalararası rekabeti dengeleme	2.65	2.87
Merkez ofis veya ana ülkeye finansal destek	2.91	3.81
Yasal avantajlar	1.48	0.99

Kaynak: Aksoy, T. 1998. *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)*, SPK Yayın No:109, İstanbul, s:324.

Türkiye'ye gelen tüm yabancı bankalarda, bu fırsatları değerlendirme, amacının ön planda geldiğini söylemeliyiz, Libya İran, Irak ve Pakistan bankaları özellikle karşılıklı ticari, politik ve sosyal ilişkilerden dolayı Türkiye'de şube açmıştır. Türkiye'nin Arap ülkeleriyle olan dış ticaretinin toplam dış ticaret içinde %40'lık bir paya sahip olduğu düşünülürse, bu bölgedeki ülkelere ait bankaların geliş nedenleri daha kolay bir şekilde anlaşılabilir. Bu tip bankalar, iktisadi veya ticari ilişkilerin zorlanmasından doğduğu gibi, bu ilişkileri canlandırmak amacıyla da kurulabilmektedir. Fon fazlalığına sahip Ortadoğu ülkelerinden gelen banka kurma tekliflerini bu açıdan değerlendirmek daha uygundur (Aksoy, 1998: 323–324).

ABD bankalarının durumu ise nispeten değişiktir. Bu bankaların Türkiye ile ilişkileri, 1970'li yıllarda başlamış ve 1977 yılında ithalat transferlerinin fiilen durdurulmasından sonra diğer yabancı bankalar önemli boyutlara ulaşan alacaklarını bu büyük bankalara devrettiklerinden, uzun süre önemini korumuştur. Buna ilaveten, ABD bankaları Türkiye'yi büyüyen ve dışa açılan bir ekonomik yapıya sahip olmasından dolayı karlılıkları azalan diğer piyasaların bir ikamesi olarak görmektedir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye, kaynak maliyeti ile plasmanların getirisi arasındaki yüksek farkın yarattığı avantajla ve müşteri bakımından bakirliği ile karlılık açısından dünyada ilk sırayı almaktadır (Ekren, 1986: 193).

Türk ekonomisinde ortaya çıkan önemli değişikliklerin, ileride yeni iş imkanları yaratma potansiyelini içermesi de yabancı bankaların geliş nedenlerinin en önemlilerindendir. Türk sermaye piyasasındaki gelişmeler yabancı bankalar için ilginç yeni iş imkanı olarak da değerlendirilebilir. Bilindiği gibi, 30.7.1981 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre, bankalar, aracı kurumlar ve/veya menkul kıymetler yatırım fonu olarak bu kanun çerçevesinde faaliyette bulunabilme imkanına sahiptir. Bunun yanında, para ve sermaye piyasalarının arzu edilen seviyede henüz işlerliğe kavuşmamış olması, birçok yönden avantajlara sahip olan yabancı bankalara bu piyasalarda etkinlik sağlama imkanı vermektedir (Aksoy, 1998:325).

1980 yılından önce, Türkiye’de faaliyette bulunan ve uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren banka-dışı firmalarla yabancı bankaların ilişkileri dolaylı şekilde olmaktaydı. 1980 yılından sonraki gelişmelere paralel olarak, yabancı bankalar hem bu müşterilerine daha yakın olmak hem de Türk piyasasında faaliyet gösteren diğer büyük firmalara hizmet sunmak amacıyla şube açmayı uygun görmüş olabilir. Çünkü 1980’li yıllarda uygulanan ekonomik politikalar sermaye birikiminin yoğunlaşmasına ve özel kesimde ve büyük grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarakta, Merkez Bankası ve Sınai Kalkınma Bankası gibi kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilebilecek olandan daha güçlü, uluslar arası para ve sermaye piyasalarıyla entegrasyon gerekli olmuştur. Yabancı bankalar devreye girerek bu değişimin meyvelerini toplamak istemektedir (Ekren, 1986: 193–194).

Yabancıların Türkiye’yi karlı bir Pazar olarak görmeleri, yabancı bankalarla ulusal bankaların ortak iş yapma imkanı bulma arayışlarını da artırmış ve ulusal pazarı çekici kılmıştır. Yabancı bankalar, finansal liberalizasyon sonrası ülkenin uluslar arası para ve sermaye piyasalarına entegre olma gereksinimini karşılamak suretiyle yüksek kar marjıyla çalışarak bu değişim sürecinden yararlanmak istemişlerdir. Ayrıca ülkenin bulunduğu coğrafi yapısı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması, ülkenin büyüklüğü ve demografik yapısı da göz önüne alındığında ülkeyi çekici kılan faktörler daha da netleşmektedir (Çakar, 2003: 41).

Ayrıca AB üyelik müzakereleri için tarih alınması, tek haneli enflasyon oranları, kurumsal yönetimde sağlanan iyileştirmeler, dalgalı kur rejimi, bankacılık sektörü özelinde düzenleme ve denetleme çerçevesinin iyileşmesi, ülke ekonomisinin büyüklüğü ve sahip olduğu potansiyel de yabancılar açısından önemli ve dikkat çeken unsurlardır (Dağıdır, 2007: 125).

3.2. Türkiye’de Yabancı Bankalara İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de yabancı bankalarla Türk bankalar arasında düzenlemeler açısından bir ayırım bulunmamaktadır. Türkiye’de asıl önemli olan yerleşik

bankaların yabancı bankalar karşısında rekabet gücünü olumsuz etkileyecek düzenlemeler ve sınırlandırmaların yapılmamasıdır.

Türkiye’de yabancı banka girişlerini çekici kılan belki de en önemli düzenleme 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesidir. Burada yabancı bankaların Türkiye’de şube açabilecekleri açıkça belirtilmektedir. Böylece yapılan bu düzenleme ile 1980’li yıllarda, yabancı bankaların Türkiye’de şube açmalarına 6224 sayılı 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 70 Sayılı ve 1983 tarihli Kararname çerçevesinde faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Yine 1980’lerden sonra 25.04.1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu’nun 6. maddesi ile Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Ayrıca aynı kanunda 76. madde ile yabancı bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak kaydıyla Türkiye’de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur (Dağıdır, 2007: 122).

1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa dayalı 17 sayılı karara göre faaliyette bulunan Banca Di Roma 6224 sayılı Kanun kapsamına alınmıştır. Böylece daha önceki dönemlerin en önemli sorunlarından olan yetki dağınıklığı ve bürokrasi asgariye indirilmiştir. Çünkü yabancı sermaye uygulamalarındaki Maliye, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıklarıyla Devlet Planlama Teşkilatı’nın görev ve yetkileri DPT’ye bağlı olarak kurulan Yabancı Sermaye Başkanlığı’na devredilmiş ve bu konuda tek bir muhatap oluşturulmuştur. Yabancı Sermaye Başkanlığı, Bakanlar Kurulunun Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesiyle belirlediği esaslar dahilinde yapacağı uygulamalarda serbest bırakılmıştır. Ancak, sadece büyük projelerle bankacılık konularında Bakanlar Kurulu kararı gereklidir (Ekren, 1986: 185).

Yabancı sermaye mevzuatı ile ilgili, 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na göre (www.tbb.org.tr) ;

- Kuruluş veya Türkiye’de şube ve temsilcilik açma izni,
- Kuruluş şartları,

- Kurucularda aranan şartlar,
- Merkezi yurt dışında bulunan bankaların Türkiye'de şube açma şartları,
- Faaliyet izni

Sırasıyla 6, 7, 8, 9 ve 10. maddelerde düzenlenmiştir.

3.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Bankacılığın küreselleşmesi, gelişen ülkelerde banka sisteminin hizmet yapısının ve teknolojisinin modernizasyonuna ve dışa açılmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan, en yeni hizmet ve ürünleri sunan bankalardır. Bu bankalar, ulusal bankaların hizmetlerini hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye yöneltirler. Böylece ulusal bankacılık sistemi yapısal değişim süreci sonunda etkinlik kazanır ve uzun dönemde yabancı bankalarla maliyet, çeşit, etkinlik, verimlilik gibi birçok açıdan rekabet edebilecek düzeye gelir.

Birçok ülkede faaliyette bulunan çok uluslu bankalar, önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmeleri çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj olabilmektedir (Çakar, 2003: 26).

Yabancı bankalar faaliyette bulundukları ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerinde bir dizi etkide bulunmaktadır. Makro ekonomik, mikro ekonomik ve refah etkisi gibi. Yabancı bankaların sağlayabileceği dolaysız faydalar; vergi, lisans ücreti, sermaye gereksinimi ve kar vergisinden sağlanacak ekonomik yararlar ile yabancı bankaların faaliyet giderlerinden sağlanacak ekonomik yararlarıdır.

Yabancı bankaların yerel faaliyetlerindeki harcamalar bir ülke için önemli faydalar sağlayabilir. Faaliyet harcamalarının en önemli bileşenleri ücretler ve maaşlardır. Gayrimenkullerin kiralari, yönetim masrafları ve telekomünikasyon harcamaları diğer faaliyet harcamaları olarak ele alınabilir. Faaliyet harcamalarının en önemli belirleyicileri, yabancı banka (veya finansal kurum) sayısı, yabancı işlerin türleri ve değişik girdilerin maliyetleridir. Bu girdiler, materyal satın alımı, reklam harcamaları, yasal hizmetler, muhasebe hizmetleri vs. şeklinde geniş açıdan ele alınmalıdır. Yabancı bankaların ev sahibi ülke üzerindeki dolaysız faydaları yanında, göz ardı edilemeyecek bazı dolaylı faydaları da vardır. Bu yararları kısaca şöyle açıklayabiliriz. En önemli dolaylı fayda, uluslararası sermaye piyasalarına girişin kolay hale gelmesidir. Yabancı bankalar sermayeye ihtiyacı olan ülkelere fayda sağlayacak önemli finansal piyasalarla bağlantı içindedir. Ev sahibi ülkede fon ihtiyacı olanların yurt dışından fon sağlamasını daha da kolaylaştırdığından, yabancı bankaların varlığı, ev sahibi ülke ekonomisiyle uluslararası finansal piyasaları karşılıklı ilişkiye sokabilmektedir (Ekren, 1986: 214–215).

Yabancı bankalar, ulusal finansal sistemin etkinliğini arttırabilir. Çünkü yabancı bankalar mevduat faiz oranını arttırarak ve/veya kredi faiz oranını azaltarak ya da yeni kredilendirme yöntemleri uygulayarak ev sahibi ülkede rekabeti arttırır. Dolayısıyla, yabancı bankalar ulusal bankaları piyasadan elemek yerine, onların etkin bir şekilde faaliyette bulunmasını teşvik eder. Yabancı bankaların diğer bir faydası da, ev sahibi ülkede uzman yetiştirici bir çevreyi yaratmasıdır. Meslek eğitimiyle ilgili ve ev sahibi ülkeye parasal bir yararı olmayan bu durum, daha sonraları tüm ekonomiye katkıda bulunabilecek, ulusal bankacıların bilgi ve tecrübelerini arttırıcı bir çerçevenin oluşmasına neden olacaktır (Ekren, 1986: 215).

Yabancı bankaların ev sahibi ülkede yarattığı dolaylı bir diğer fayda da, yardımcı faaliyetlerin doğmasına veya o bölgeye çekilmesine neden olmasıdır. Yabancı bankaların ev sahibi ülkede başarılı bir şekilde artışı, bu bankaların büyüyen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hizmet sektörünün gelişmesini teşvik edecektir. Bu nedenle, yabancı bankaların ulusal gelirlere, istihdama ve ulusal

finansal-teknolojik alt yapının gelişimine katkıları olabileceğini söyleyebiliriz (Ekren, 1986: 215–216).

3.3.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri

Yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Bu mantık, yabancı bankaların o ülkede açacağı şubeler sayesinde ihtiyaç duyulduğu anda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Son 2008 dünya küresel kriz hariç normal koşullarda ülkede herhangi bir kriz ortamında yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha az kırılgan olmaları, bu bankaların portföy bileşimlerinin yerel bankaların portföy bileşimlerinden daha fazla çeşitlendirilmiş olması ile de direkt olarak ilişkilidir. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, bulundukları ülkenin ekonomik durumu kötüye gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır. Türkiye’de 2000-2001 krizleri öncesi döneme baktığımızda kamunun elindeki bankaların bankacılık faaliyetlerinin ve karlarının büyük kısmının devlet borçlanma kağıtlarına yatırım sayesinde oluştuğunu görürüz. Bu da ekonomik kırılganlığı arttırıcı bir unsur oluşturmaktaydı. Fakat sonrası dönemde devlet kağıtlarına yatırımın dışında gerçek bankacılık fonksiyonu olan kredilendirme işlevi yerini bulmuş yabancıların da gelmesiyle ekonomide istikrarın sağlanması mümkün olabilmıştır (Karakurt, 2007: 64–65).

Nitekim, yabancı banka katılımlarının finansal istikrar ya da kredi arzının devamlılığı üzerinde yoğunlaşan ampirik çalışmalardan hareketle, yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediğinin altı çizilmektedir. Çünkü, yabancı bankalar güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiştir ki bu arada risk ağırlıklı sermaye seviyesini diğer bir deyişle sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuştur. Aslında, ister ulusal isterse yabancı banka olsun, eğer düşük sorunlu kredi rasyoları varsa, bu bankalar benzerdirler. Bundan hareketle, bankanın sahipliğinin kimde olduğunun değil, sağlıklı olup olmadığının büyümede, volatilitede ve kredinin kullandırım

periyodunda önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir (Çakar, 2003: 36–37).

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine katılımları geliştirmekte olan ekonomilerde sıcak para etkisi olarak bilinen etkininde azaltılmasında etkin rol oynayabilmektedir. Sıcak para, yabancı sermayenin uzun vadeli ve üretim amaçlı, teknoloji transferi sağlayabilecek yatırımlarına engel olan ve onun yerine, ülkeye çoğu kez enflasyonun yarattığı spekülative kazanç olanaklarını değerlendirmek için girip kar realizasyonları sonrası ülke dışına çıkarak dengelerin bozulmasına yol açan sermaye tipidir. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içinde dominant olması halinde sermaye çıkışları ülke dışına olmayacak bunun yerine aynı ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalara doğru bir yönelim söz konusu olacaktır, hatta diğer yabancı doğrudan yatırımları teşvik edebilecektir (Çakar, 2003: 37).

Özellikle de, kriz zamanlarında güvenli bir sığınak gibi çalışabilir ve böylece ulusal fonların dışarıya kaçışını azaltabilirler. Bu durumda ülke içinde kalan sermayenin makro dengeleri bozucu etkisi sınırlanabilecektir. Türkiye’de, yabancı bankaların paylarının oldukça düşük olduğu bilinmektedir, yaşanan son krizlerden de görüldüğü üzere, spekülative amaçla ülkeye gelen yabancı yatırımcıların, yapısal reformların gecikmesi ve dolayısıyla uygulanmakta olan programından geleceğinden endişe edilmesi nedeniyle ülkemizden çıkmak istedikleri görülmüş ve sistemden çıkışlarıyla da likidite sıkışıklığı doğmuştur (Çakar, 2003: 37–38).

1980 sonrasında dışa açılan Türkiye ekonomisi sürekli istikrarsızlıklarla boğuşmuş, büyüme inişli çıkışlı bir grafik göstermiş ve istikrarlı bir büyüme süreci yakalanamamıştır. Bunun neticesinde işsizlik sorunu ülkenin gündeminde her zaman ön planda olmuştur. İstikrarlı büyüme konusunda başarılı olamamanın nedeni olarak etkin ve rasyonel isleyen gelişmiş bir finansal sistemin olmayışı sebebiyle finansal sistemin tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar arasındaki işlevini yerine getirmede yetersiz kalması gösterilmektedir. Oysa teorik ve deneysel düzeyde yapılan çalışmalar gelişmiş bir mali yapının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğine işaret etmektedir (Işık, 2006: 94).

Türk mali sisteminin söz konusu işlevi tam olarak yerine getirememesi firmaların ağırlıklı olarak piyasadan dolayı yollardan finansman sağlama yöntemini benimsemelerine neden olmuştur. Gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ekonomilerin aksine, doğrudan sermaye temin edilmesini sağlayacak sermaye piyasalarının gelişmemiş olması, firmaları tahvil ve hisse senedi ihraç etmek suretiyle doğrudan finansman sağlamaktan mahrum bırakmıştır. Diğer yandan, gelişmiş ekonomilerde bulunan bankacılık sisteminin tamamlayıcısı olarak, sermaye yetersizliği içindeki küçük ve orta ölçekli, genç, bilgi ve teknoloji yoğun ürün üreten firmalara kaynak aktarabilecek risk sermayesi (venture capital), faktoring, leasing gibi esnek finansman yöntemleri de henüz tam manasıyla gelişmemiştir. Bütün bu nedenlerle, Türk mali sistemi kendine özgü bir gelişim göstermiştir (Işık, 2006: 95).

3.3.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Yabancı sermaye yatırımlarının ödemeler dengesi üzerindeki etkileri konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Önce, yabancı sermaye yatırımcısının ülkeye ilk gelişinde bir defaya mahsus olarak getirdiği yatırım sermayesi ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yapar, ancak bu geçici bir durumdur. Çünkü, bu şirket üretimini durdurduğunda getirdiği sermayeyi dışarıya çıkaracaktır. Ayrıca yabancı sermayeli şirketin üretim faktörleri ve ara malları ithalatı, ödemeler dengesini olumsuz olarak etkileyecektir (Karluk, 2009:102).

Ev sahibi ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalar, ulusal bankacılık sisteminde rekabete neden olacak bu ulusal bankaları uluslararası finansal aracılık sisteminde faaliyette bulunmaya zorlayacaktır. Böyle bir değişim ödemeler dengesi üzerinde şu etkilerde bulunacaktır; uluslararası faaliyette para yaratma, ulusal para politikası üzerinde istikrar bozucu etki, uluslararası finansal faaliyete yönelen bankaların sağlamlığıyla ilgili riskler. Teorik açıdan, yabancı bankaların ev sahibi ülkede faaliyette bulunması serbest sermaye hareketlerine neden olabilir. Bunun yanında, benzer aktiflerle ilgili faiz oranı farklılıkları enflasyonist bir ortamın da etkisiyle arbitraj veya spekülasyona dayalı sermaye hareketlerini teşvik edebilir. Ödemeler dengesi üzerinde çok küçük bir etkiye sahip bu tür bir

gelişme, daha ziyade bankaların kısa dönemli karlılık amacına yönelik davranışlarından kaynaklanmaktadır (Ekren, 1986: 226).

Yabancı sermayenin ödemeler dengesine olumlu katkıları yabancı sermayeli şirketlerin ihracat olanaklarının fazla olması ile orantılıdır. Uluslararası piyasalardaki etkinlikleri ile yabancı sermayeli şirketler ülke ihracatının artmasını sağlamaktadırlar. Bu suretle ödemeler dengesi üzerinde kar transferinden doğan olumsuzluğun da etkilerini azaltmaktadırlar. Yabancı sermayeli şirketler, kendileri ihracat yapmasalar bile üretim kapasitesini arttırarak yerli müteşebbisi ihracata zorlamaktadırlar ki, bu daha çok tercih edilen bir durumdur (www.kuresellojistik.com).

Yabancı bankalar, aynı şekilde cari hesap dengesi üzerinde de etkide bulunabilir. Yabancı bankaların, ev sahibi ülkenin cari hesabı üzerinde yaratabileceği etkiler, bu hesabın açık veya fazla vermesini sağlayan faktörler üzerindeki etkisine bağlıdır. Bu faktörler özde dört başlık altında ele alınabilir: Kalkınma amacı, temel ithal kalemlerinin fiyatındaki artışlar, temel ihraç kalemlerinin fiyatlarındaki azalışlar ve ev sahibi ülkeyle diğer ülkelerde uygulanan para politikalarındaki farklılıklar. Yabancı bankaların bu konularda sağlayacağı yararlar ya da neden olacağı maliyetler, ev sahibi ülkenin ekonomik kalkınma durumuyla yakından ilgilidir. Kalkınma sürecinin ilk aşamalarında, içsel ekonomik yapının uygun durumda olmamasından dolayı, birçok ülke yurt dışından sermaye ithaline yönelmiştir. Cari hesap açıklarının ortaya çıkmasına neden olacak böyle bir gelişme karşısında, önemli miktarda fon akımı sağlayabilme gücüne sahip yabancı bankalar pozitif katkıda bulunabilir.

Yabancı bankalar gelişmiş para ve sermaye piyasasının yaratılmasına katkıda bulunarak portföy yatırımının girişini teşvik edebilir. Öte yandan, diğer şartlar da mevcutsa doğrudan yatırımı da ev sahibi ülkeye çekebilir. Her iki faktör de sermaye hesabı yoluyla ödemeler dengesi üzerinde etkide bulunabilir. Yabancı bankalar, uluslararası şube ağları vasıtasıyla yeni ihracat piyasaları bularak cari hesap üzerinde olumlu katkıda bulunabilir. Çünkü bazı yabancı bankalar bu gibi konularda büyük imkanlara sahiptir (Ekren, 1986: 227–228).

Özetle, yabancı sermayeli şirketler kar transferi, yatırım ve ara malı ithali ile ödemeler bilançosuna yaptıkları olumsuz etkileri, üretim kapasitesi ve ihracattaki kabiliyetleri ile giderebilme özelliğine sahip bulunmaktadır. Ayrıca sağladıkları ithal ikamesi ile de döviz kazandırıcı işlev görmektedirler (www.kuresellojistik.com).

3.3.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri

Yabancı sermaye ile birlikte, üst düzey yöneticileri de yatırım yapılan ülkeye gitmekte, ancak gerekli diğer işgücü yerli kaynaklardan karşılanmaktadır. Büyük bir işsiz potansiyeline sahip az gelişmiş ülkeler açısından, bu işsizliği giderecek yatırımların kendi kaynakları ile gerçekleştirecek imkanlar yetersiz olduğundan, yabancı sermaye yatırımları istihdam açısından elverişli bir durum yaratmaktadır. Bunun örnekleri vardır. İrlanda'da 1960 ve 1982 yılları arasında yapılan yabancı sermaye yatırımları 82.000 İrlandalıya iş imkanı sağlamıştır.

Aksi halde, sanayileşmiş ülkelere doğru bir emek göçüne taraftar olmak gerekir. Oysa sanayileşmiş ülkelerin bugün buna razı olmadıkları gözlenmektedir. Razı olsalar bile, bu durumun toplumsal ve kültürel açıdan her iki ülke için bir çok sakıncaları beraberinde getirdiği bir gerçektir. En azından bir ülkenin kendi vatandaşını dışarıda iş arayacak durumda bırakması egemenlik adına sıkıntı vericidir (www.kuresellojistik.com).

Bankacılık sektöründe yabancı sermayenin, ekonomik istikrar, büyüme ve ödemeler dengesine etkilerinin dışında istihdam anlamında da sistemi etkilemektedir. Yabancı bankalar, 2006 yılı Haziran ayı itibarı ile Türk Bankacılık Sektörü'nde aktif payının %6, kredi payının %7,2, mevduat payının %5,6 ve öz kaynak payının %6,5 olmasına karşılık, sektördeki istihdamın %9'una, şubelerin ise %7'sine sahiptir. (Tablo 3.2)

Tablo 3.2. Yabancı Bankaların Sektör Payı (%)

	1980	1990	2000	2004	2006*
İstihdam	1	2	2	5	9
Şube	2	2	2	3	7

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006pd>

*(15 Eylül 2006) *Haziran 2006 itibarıyla

Tabloda 2000 yılından sonra hızlı artış Demirbank'ın HSBC tarafından satın alınması, BNP Paribas'ın TEB'e ortak olması ve Dısbank'ın Fortis tarafından satın alınması ile gerçekleşmiştir (Altun, 2006: 74).

3.3.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektöründe verimlilik kavramı içerisinde; ürün çeşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomisi, yabancı bankaların piyasaya girişi, satın alma ve birleşmeler, çevresel ekonomik koşullar, rekabet koşulları ve gücü, müşteri segmentasyonu, teknolojik gelişim, operasyonların merkezileştirilmesi, süreçlerinin yapılandırılması, alternatif dağıtım kanalları, gelir ve gider dengesi gibi faktörleri dikkate alabiliriz.

Yabancı bankaların beraberinde getirdiği en önemli olumlu kavramlardan biri de verimliliktir. Verimlilik, yabancı sermayenin ve yabancı bankaların gelişmekte olan ülkeye girişleriyle getirdikleri yeni, kaliteli ve çok sayıdaki finansal ürünlerle, teknolojiyle, bilgi ve tecrübenin yansıtılmasıyla ve yabancı bankalarla ulusal bankaların rekabete girmesiyle sağlanabilmektedir. Bu kapsamda istikrarın sağlanması, ulusal ve uluslararası ekonomik ve finansal koşullara bağlı olduğundan, ulaşılması uzun vadeli ve zor bir kavramdır.

Bu kapsamda, sektöre yabancı bankaların girişi ve finansal serbestleşme (mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması) sonucunda bankacılık sektöründe rekabet artmıştır. Rekabet artışı ile birlikte, klasik bankacılık yerine, bankaların kaynak ve plasman çeşitliliğinde artış görülmüştür. Kredi kartları, tüketici

kredileri, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, ATM'ler, POS'lar, internet ve telefon bankacılığı gibi yeni ürün ve hizmetler hayata geçirilmiştir. Gelişen teknolojiden yararlanılması sonucunda da Türk bankacılık sektöründe verimlilik artışı görülmüştür (Altun, 2006: 76). Aşağıdaki tabloda Türk bankacılık sektörünün dağıtım kanallarının yıllar itibarı ile gelişimine yer verilmiştir.

Tablo 3.3. Bankaların POS, ATM, Şube ve Kart Sayıları

Dönem	Pos Sayısı	ATM Sayısı	Şube/Ofis Sayısı	Kredi Kartları Toplamı	Banka Kartları Toplamı
2002	495.718	12.069	6.340	15.705.370	35.057.308
2003	662.429	12.857	12.857	19.863.167	39.563.457
2004	912.118	13.544	6.242	26.681.128	43.084.994
2005	1.140.957	14.823	6.679	29.978.243	48.243.369
2006	1.282.658	16.511	7.256	32.433.333	53.464.057
2007	1.453.877	18.800	8.073	37.335.179	55.510.092
2008	1.632.639	21.970	9.227	43.394.025	60.551.484
2009*	1.630.867	22.199	9.241	43.507.583	59.306.055

Kaynak: http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp

*2009 Ocak ve Şubat verileriyle

Yabancı bankaların piyasadaki verimliliği artırma imkanları hem direkt hem de dolaylı yollardan olabilmektedir. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine daha üstün teknoloji, yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürünler sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, söz konusu piyasalarda rekabetin artırılması suretiyle diğer bankaları teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Şöyle ki, yabancı bankaların sunduğu yeni finansal ürünler, klasik bankacılık faaliyetlerinden

uzaklaştığını ve bilançolarında risklerini çeşitli işlemlere dağıttıklarını göstermekte ve bu durum da finansal gelişim sürecine hız kazandırmaktadır (Karakurt, 2007: 64).

Yabancı bankaların ulusal piyasalara bankacılık sektörünün gelişmesinde en önemli etkenlerden olan teknoloji altyapısını taşımaları ve modern bankacılık tekniklerini uygulamaları da verimliliğin artmasında rol oynamaktadır. Yabancı bankaların yönetim tecrübesi ve bilgi teknolojisi ulusal bankaların etkinliğini, doğrudan ya da dolaylı olarak ulusal bankalarla rekabet ederek artırabilir.

Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelerde ulusal bankalara göre yüksek faiz marjı ve karlılığına sahipken, gelişmiş ülkelerde bu durum tersidir. Yabancı bankaların sektör içindeki büyük payı ulusal bankaların karlılıklarını düşürmektedir. Şöyle ki, ucuz fon kaynaklarına sahip yabancı banka, ulusal banka ile aynı ve bazen de daha düşük faiz oranında kredi kullandırımına giderek faiz marjını kendi lehine yükseltmektedir (Çakar, 2003: 29).

Aslında, yabancı banka girişlerinde yabancı bankaların sayısı piyasadaki paylarından daha önemlidir. Diğer bir ifade ile, piyasadaki payı çok yüksek az sayıdaki yabancı bankanın sektöre etkisiyle, piyasa payları düşük çok sayıdaki yabancı bankanın sektörün işleyişine, modernizasyonuna etkisi daha büyüktür. Ne kadar piyasa payları düşük çok sayıda yabancı banka sektöre giriş yaparsa, rekabet o kadar daha çok artacak, farklı tecrübe ve beceriyle gelen yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne etkisi o denli büyük olacaktır (Karakurt, 2007: 64).

Yabancı bankalar genellikle kredi dağılımı ve kredi riski fiyatlamasında ulusal bankalara göre daha elverişli ölçme ve değerlendirme imkanlarına sahiptirler. Bununla birlikte yabancı bankaların gelişmiş ülkelerde kullanımı son derece yaygın olan türev enstrümanları konusundaki ihtisasları da ulusal piyasalarda önemli bir risk yönetimi anlayışını beraberinde getireceğinden, söz konusu ülkelerde finansal sistemin daha güçlü olması yönünde katkılar sağlayabilecek başka bir unsurda kendiliğinden güçlenecektir. Öte yandan,

yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişi, daha gelişmiş düzenlemeleri, muhasebe standartlarını ve finansal ve kanuni yapıyı daha geniş kapsamlı bir şekilde teşvik edebilir. Bu durum, gerçekleştirilen düzenlemelerle ulusal bankacılık sisteminin daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlayacaktır (Çakar, 2003: 30).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE SİSTEMİ İÇİNDEKİ PAYLARI

4.1. Bankacılık Sisteminde Banka Şube ve Personel Dağılımı

4.1.1. Bankalar ve Şube Sayıları

Ülkemizde bankacılık sektöründe Eylül/2008 yılı itibariyle 46 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların toplam şube sayısı 2008 yılı Eylül ayında, 2007 yılına göre %16 artarak 8.544'e yükselmiştir. Bunların içinde yabancı sermayeli bankaların şube sayısı %12 artarak 1950 şubeye ulaşmıştır.

Bu bölümde ülkemiz bankacılık sistemi şube ve personel sayıları ile yabancı sermayeli bankaların sektör içindeki yeri ve dağılımı vb. konuları içeren tablolar ayrı ayrı yorumlanırken, Bilanço analizleri, kredi analizleri vs. gibi konular irdelenerek kısmen rasyo analizleri yapılacak ve sonuçta toplu ama kısa bir yorum yapılacaktır.

Tablo 4.1. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	Eylül 2007		Aralık 2007		Eylül 2008	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	33	7.318	33	7.570	33	8.489
Kamu bankaları	3	2.165	3	2.203	3	2.393
Özel bankalar	12	3.868	11	3.625	11	4.145
Fondaki bankalar	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	17	1.284	18	1.741	18	1.950
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	48	13	48	13	55
Toplam	46	7.366	46	7.618	46	8.544

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel>

Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarındaki toplam şube sayısı 2007 yılı sonuna göre ise 926 artarak 8.544'e yükselmiştir. 2007 yılı sonuna göre şube sayısı, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 190 artarak 2.393, özel sermayeli mevduat bankalarında 520 artarak 4.145, yabancı sermayeli mevduat

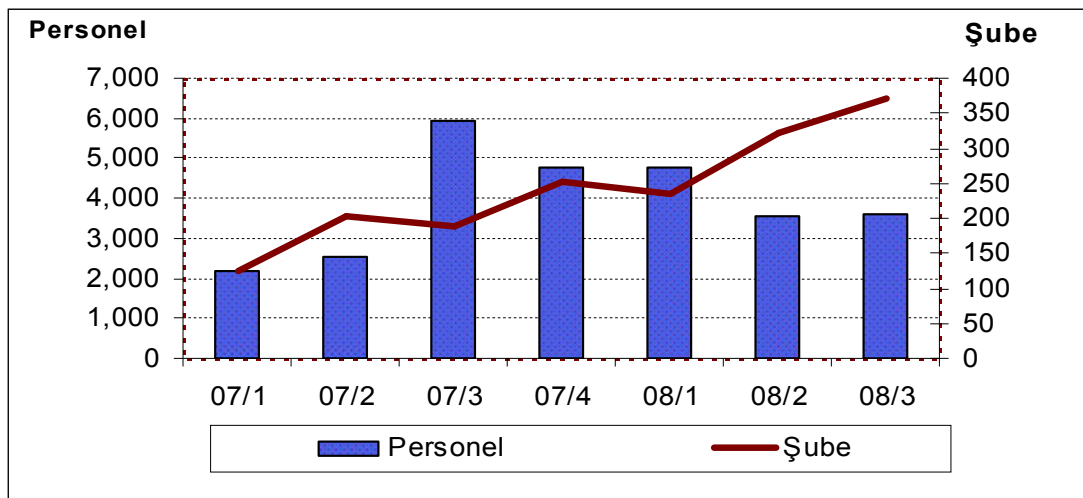
bankalarında 209 artarak 1.950, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 7 artarak 55'e ulaşmıştır.

Bu dönemde mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı %5 artarak 257 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında %6 artarak 798, özel sermayeli mevduat bankalarında %5 artarak 377, yabancı sermayeli bankalarda ise bu artış %3 olarak gerçekleşmiş ve 108 olmuştur.

4.1.2. Personel Sayısı

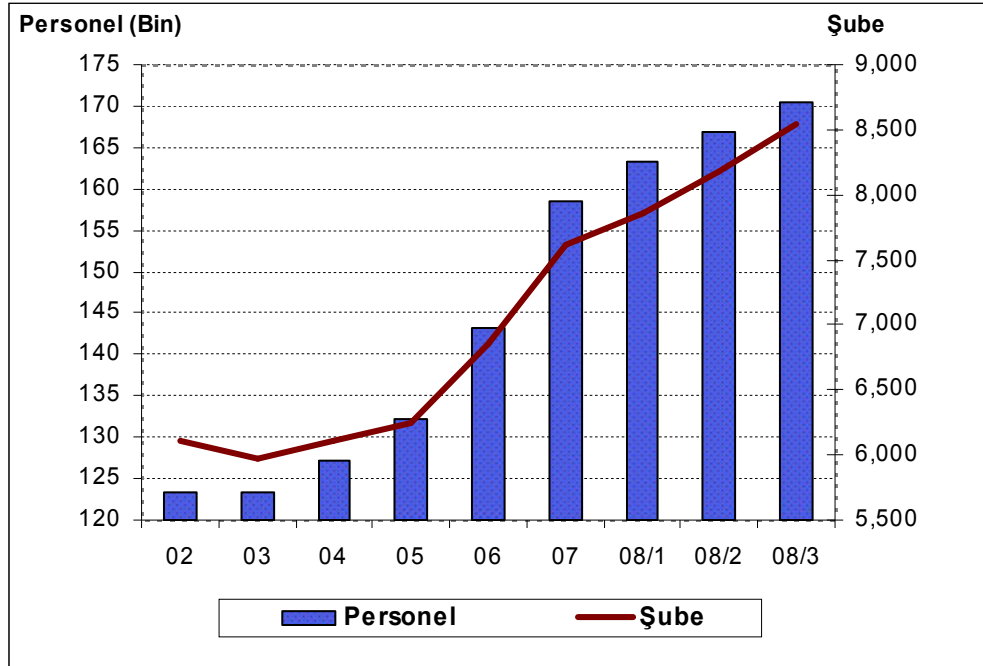
Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışan sayısı son bir yılda 16.642 kişi, yıl sonuna göre ise 11.891 kişi (% 7,5 oranında) artarak 170.425'e ulaşmıştır. Yıl sonu rakamlarına göre çalışan sayısı Fon bankasında 53 kişi azalırken, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 551 kişi, özel sermayeli mevduat bankalarında 7.407 kişi, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 3.970 kişi, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 16 kişi artmıştır.

Tablo 4.1 ve tablo 4.2 birlikte incelendiğinde yabancı sermayeli mevduat bankalarındaki 3.970 kişilik çalışan sayısı artışını, 2007 yılı son dönemindeki yabancı sermayeli banka sayısında artış (OYAKbank'ın ING Group'a satılması) ve şube sayılarındaki 666 adet artışa bağlayabiliriz.

Şekil 4.1. Şube ve Personel Sayısında Bir Önceki Döneme Göre Değişme

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel>

Şekil 4.2. Yıllar İtibariyle Şube ve Personel Sayısı

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel>

Temmuz/2008-Eylül/2008 dönemi itibariyle, banka çalışanlarının %25'i kamusal sermayeli mevduat bankaları, %48'i özel sermayeli mevduat bankaları, %24'ü yabancı sermayeli mevduat bankaları ve %3'ü ise kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir.

Tablo 4.2. Bankacılık Sisteminde Çalışanların Dağılımı

	Eylül 2007	Aralık 2007	Eylül 2008
Mevduat bankaları	149.102	153.212	165.087
Kamu bankaları	40.140	41.056	41.607
Özel bankalar	78.741	75.124	82.531
Fondaki bankalar	327	325	272
Yabancı bankalar	29.894	36.707	40.677
Kalkınma ve yatırım bankaları	4.681	5.322	5.338
Toplam	153.783	158.534	170.425

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel>

Mevduat bankalarında banka başına çalışan sayısı 5.003'tür. Bu rakam kamu sermayeli bankalarda 13.869, özel sermayeli bankalarda 7.503 ve yabancı sermayeli bankalarda 2.260'tır (<http://www.tbb.org.tr.net.donemsel.zip>).

4.2. Türkiye'de Yabancı Sermayeli Bankalar

Ülkemizde, 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan finansal serbestleşme süreci ile birlikte yabancı sermayeli banka girişleri artmıştır. Bu artışta 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile birlikte uluslararası ticaretin artması etkili olmuştur. 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda %425 artarak 21 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı 2006 yılı Haziran ayı sonunda, mevduat bankaları için 13 ve mevduat kabul etmeyen bankalar için 2 olmak üzere toplam 15'tir (Altun, 2006: 34). 2009 yılı Mayıs ayı itibariyle bu sayı mevduat kabul eden yabancı bankalarda %77, mevduat kabul etmeyenlerde ise %100 artış göstererek toplam 27 olarak gerçekleşmiştir. Yıllar itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı banka sayılarına ilişkin bilgilere tablo 4.3'de yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Türkiye'de Yabancı Bankaların Gelişimi

	1980	1990	2000	2004	2006	2009
Yabancı bankalar	4	26	21	15	15	27
Mevduat bankaları	4	23	18	13	13	23
Türkiye'de kurulmuş bankalar	2	7	5	6	6	17
Türkiye'de şube açan bankalar	2	16	13	7	7	6
Mevduat kabul etmeyen bankalar	0	3	3	2	2	4
Sektör	43	66	79	48	47	45
Mevduat bankaları	40	56	61	35	34	32
Mevduat kabul etmeyen bankalar	3	10	18	13	13	13

Kaynak 1: TBB, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR>

Kaynak 2: <http://www.tbb.org.tr/v12/asp/bankalar1.asp>

4.2.1. Banka Gruplarının Sektör Payları

Yabancı payı %50'nin üzerinde olan bankaların varlık toplamının sektör varlık toplamına oranlanmasıyla kontrol gücü esasına göre yapılan hesaplama aşağıda Tablo 4.4'de verilmektedir.

Tablo 4.4. Türkiye’deki Yabancı Bankaların Sektördeki Payı (%)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Yabancı Payı %50’den fazla olan banka	3.46	2.89	2.98	4.70	4.38	5.22	5.42	3.043	3.10	2.78	3.40	3.39

Kaynak:(http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf)

*2005 Haziran ayı itibariyle

Trend olarak bakıldığında, sermayedeki pay açısından çoğunluğa sahip yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı içindeki payı % 3-5 aralığında seyretmektedir. Yabancı katılımının ölçülmesi açısından yaygın olarak kullanılan bu hesaplama literatürde de sıkça başvurulmaktadır. Geleneksel olarak Türkiye’deki yabancı payının %5’in altında seyrettiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.4’e göre yabancı bankaların aktif toplamı içindeki payının 1990–1996 yılları arasında azalan bir periyod izlediği görülmektedir. Bunun en büyük sebebi 1989–1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru, yüksek faiz politikasının sona ererek sektörün karlılığının ciddi oranda düşmesidir. 1994 finansal kriziyle birlikte yaşanan istikrarsızlıklar ve belirsizlik ortamı sektörün etkinliğini de etkilemiş ve kriz sonrasında zaten kötü yönetilmiş olan ve mali bünyeleri zayıflayan bankacılık sektörünün toplam varlıkları azalmış, öz kaynaklar eriyerek sisteme olan güven büyük ölçüde yitirilmiştir. Bu da yabancı sermayenin ülkeden kaçmasına neden olmuştur.

1997 yılında yeni hükümetin başa gelmesi ve IMF ile yapılan anlaşmalar ülkede finans sektörünün istikrara kavuşmasını sağlamıştır. Yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı içindeki payları 1997 yılından 2000 yılına kadar yükselme trendi seyretmiştir. Daha sonra yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile 2001 yılından itibaren tekrar azalma trendine girmiştir.

2003 yılında tek partili hükümetin başa gelmesiyle ülkedeki belirsizlik ortamının kaybolması, IMF reçetelerinin istikrarlı bir şekilde uygulanmaya devam etmesi vb. nedenlerden dolayı yabancı sermaye bankacılık sektöründe artış trendine girmiş ve günümüze kadar artarak devam etmektedir.

Eylül 2008 itibariyle aktif büyüklüklerine göre ilk beş banka içinde 1 kamu bankası ve 4 özel banka bulunmaktadır. İlk on banka arasında ise 3 kamu bankası, 4 özel banka ve 3 yabancı banka bulunmaktadır.

Tablo 4.5. Türkiye’deki Banka Büyüklükleri

Milyar dolar	+0-1		1-5		5-10		10-20		20-40		40-50		50+
Yıllar	99	08/9	99	08/9	99	08/9	99	08/9	99	08/9	99	08/9	08/9
Sayı													
Mevd. b.	37	13	17	6	6	2	4	5	1	1		2	4
Kamu			1		1		1		1	1		1	1
Özel	15	2	11	3	5	11	3	1				1	3
Yab.	17	10	2	3				4					
Fon	5	1	4										
KYB	17	8	2	4		1							
Toplam	54	21	19	10	6	3	4	5	1	1		2	4

Kaynak : <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Tüm bankaların aktif büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde, yabancı bankaların büyük çoğunluğunun 1 milyar USD altında aktif büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir (Altun, 2006: 38).

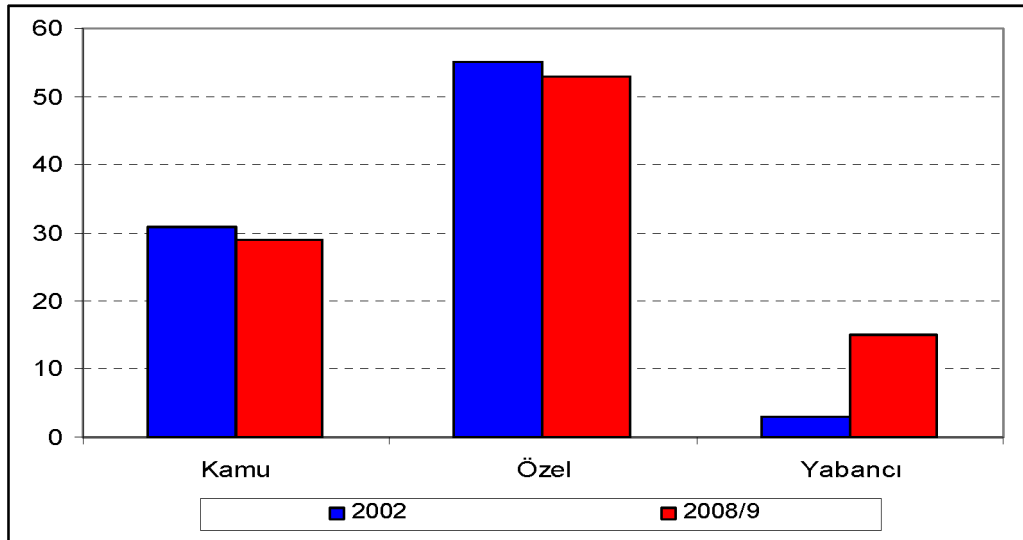
Tablo 4.6. Türk Bankacılık Sistemi Aktif Toplamı, Eylül 2008*

	Milyon TL	Milyon USD	Aralık 2007-Eylül 2008 % değişme	
			TL	USD
Mevduat bankaları	634.086	514.848	17	10
Kamu bankaları	190.005	154.275	16	9
Özel bankalar	345.774	280.752	18	11
Fondaki bankalar	787	639	-7	-12
Yabancı bankalar	97.521	79.182	16	9
Kalkınma ve yatırım bankaları	21.347	17.333	13	6
Toplam	655.434	532.181	17	10

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

*Eylül 2008 itibariyle

Aktif toplamı, 2008'in ilk dokuz ayında, Fon bankası hariç, mevduat bankaları grubuna dahil olan bütün banka gruplarında artmıştır. Örneğin, yabancı bankalar grubunun aktif toplamı %16 oranında artmıştır.

Şekil 4.3. Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Şekil 4.3 de kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların toplam aktifler içindeki payları 2002 yılı ile 2008 Eylül ayı itibarı ile karşılaştırması verilmiştir.

Buna göre yabancı sermayeli bankaların son 6 yılda toplam aktifler içindeki payının %10'un üzerinde artış kaydettiği görülmektedir.

Tablo 4.7. Grupların Sektör Payları (%)

	Toplam aktifler		Toplam mevduat		Toplam krediler	
	Aralık 2007	Eyl. 2008	Aralık 2007	Eyl. 2008	Aralık 2007	Eyl. 2008
Mevduat bankaları	97	97	100	100	96	96
Kamu bankaları	29	29	36	36	23	23
Özel bankalar	53	53	50	51	55	55
Fondaki bankalar	0	0	0	0	0	0
Yabancı serm. b.	15	15	14	13	18	18
Kalk. ve yatırım b.	3	3	-	-	4	4
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Toplam aktiflerin ve kredilerin dağılımında, banka gruplarının paylarında Aralık 2007'ye göre değişiklik olmamıştır. Toplam mevduat içinde özel bankaların payı %1 puan artarak %51'e yükselirken; yabancı bankaların payı %1 puan azalarak %13'e gerilemiştir (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>).

Eylül 2008 itibariyle, bir önceki yıl sonuna göre, sektör toplam aktifleri içinde, mevduat bankalarının ve mevduat kabul etmeyen bankaların payları değişmeyerek, %97 ve %3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

4.2.2. Yabancı Bankaların Sektör Payları

Tablo 4.8. Yabancı Bankaların Sektör Payı (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Aktif</i>	2.9	3.5	5.4	3.4	6.0	15
<i>Kredi</i>	1.8	3.5	2.8	4.7	7.2	18
<i>Mevduat</i>	2.3	2.4	3.2	2.5	5.6	13
<i>Özkaynak</i>	2.2	3.8	7.6	4.5	6.5	12

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Keskin, E. Alparslan. M. İnan, E,A, 2004, *Türk Bankacılık Sektörü*, Bankacılar Dergisi, (49), 68-99.

*2008 Eylül ayı itibariyle

2008 Eylül ayı itibariyle yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları, toplam aktiflerde %15’lik pay ile 79.2 milyar dolar, kredilerde %18’lik pay ile 53 milyar dolar, mevduatlarda %13’lük pay ile 46.6 milyar dolar ve öz kaynaklarında ise %12’lik pay ile 10.5 milyar dolardır.

Tablo 4.9. Toplam Aktifler (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	538	1.990	8.403	7.716	17.460	79.182
<i>Mevduat Bankaları</i>	16.975	52.530	148.045	219.907	280.583	514.848
<i>Sektör</i>	18.622	57.564	154.947	228.347	290.019	532.181

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.9 incelendiğinde 2004 yılı dışında yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerinin sürekli arttığı görülmektedir. 2006 yılında yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerinin, mevduat bankaları içindeki payı %6 olarak 17.460 milyon dolar iken, bu payın 2008 Eylül ayı itibarı ile %15'e yükselerek 79.182 milyon dolar olduğu görülmektedir.

Tablo 4.10. Toplam Krediler (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	179	959	1.438	3.488	9.147	52.926
<i>Mevduat Bankaları</i>	8.549	23.866	46.219	70.514	121.711	278.458
<i>Sektör</i>	10.017	27.057	50.919	75.735	127.436	356.096

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/default.asp>

*2008 Eylül ayı itibarıyla

Tablo 4.10 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların toplam kredilerinin sürekli yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında yabancı sermayeli bankaların toplam kredilerinin, mevduat bankaları içindeki payı %8 olarak 9.147 milyon dolar iken, bu payın 2008 Eylül ayı itibarı ile %19'e yükselerek 52.926 milyon dolar olduğu görülmektedir. Bankacılık sektöründeki toplam kredilerin %15'lik payına sahiptir.

Tablo 4.11. Toplam Mevduat (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008
<i>Yabancı Bankalar</i>	213	768	3.300	4.656	10.479	46.650
<i>Mevduat Bankaları</i>	9.120	32.224	101.884	147.645	185.822	340.243

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/default.asp>

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.11 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların toplam mevduatının sürekli yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında yabancı sermayeli bankaların toplam mevduatının, mevduat bankaları içindeki payı %6 olarak 10.479 milyon dolar iken, bu payın 2008 Eylül ayı itibarı ile %14'e yükselerek 46.650 milyon dolar olduğu görülmektedir. Bu yükselişin sebebi yabancı sermayeli bankaların, toplam mevduatlarının %13 fazlası kredi vermeleri sebebiyle mevduat ihtiyacının doğması ve mevduat çekebilmek için yüksek faiz politikası izlemeleridir.

Tablo 4.12. Toplam Öz kaynaklar (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	22	222	810	1.553	1.930	10.562
<i>Mevduat Bankaları</i>	874	5.175	9.037	30.427	25.332	56.584
<i>Sektör</i>	1.020	5.842	10.719	34.257	29.610	64.776

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2007/2007.asp>

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.12 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların toplam öz kaynaklarının 2008 yılına kadar sektörün içerisinde fazla paya sahip olmadığı görülmektedir. 2006 yılında yabancı sermayeli bankaların toplam öz kaynaklarının, mevduat bankaları içindeki payı %8 olarak 1.930 milyon dolar iken, bu payın 2008 Eylül ayı itibarı ile %19'a yükselerek 10.562 milyon dolar olduğu görülmektedir. Yabancı sermayeli bankalar öz kaynaklarını ciddi anlamda güçlendirmiştir.

4.3. Yabancı Bankaların Bilanço Yapısı

4.3.1. Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı

Tablo 4.13. Bankacılık Sistemi Aktiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008

	Milyon TL	Milyon Dolar	%Değ.* TL	%Değ. Dolar	% Pay 2007	% Pay 2008**
<i>Likit aktifler</i>	82.108	66.668	10	3	13	13
<i>Finansal varlıklar</i>	188.198	152.808	7	1	31	29
<i>G.U.D. farkı yans. FV.</i>	9.048	7.347	-30	-34	2	1
<i>Satılmaya hazır FV</i>	101.639	82.526	-16	-21	21	16
<i>Vad. kadar elde tut yat.</i>	77.403	62.847	82	72	8	12
<i>Risik.kor.Amaç.türev FV</i>	108	87	174	158	0	0
<i>Krediler</i>	356.096	289.133	27	20	50	54
<i>Takipteki krediler</i>	10.872	8.827	11	4	2	2
<i>Özel karşılıklar</i>	8.966	7.280	3	-3	2	1
<i>Duran aktifler</i>	21.783	17.687	1	-5	4	3
<i>İştirakler</i>	1.358	1.102	4	-2	0	0
<i>Bağlı ortaklıklar</i>	8.926	7.248	-5	-10	2	1
<i>Birlik. Kont. ed. ortak.</i>	13	11	4	-2	0	0
<i>Maddi duran varlıklar</i>	9.387	7.622	10	3	2	1
<i>Maddi olm. dur varlık.</i>	1.705	1.384	-14	-19	0	0
<i>Satış amaç. dur varlık.</i>	393	319	-1	-7	0	0
<i>Diğer aktifler</i>	7.249	5.886	-14	-19	2	1
<i>Toplam Aktifler</i>	655.434	532.181	17	10	100	100

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

*Aralık 2007- Eylül 2008 % değişim

** 2008 Eylül itibariyle

Tabloya bakıldığında; Eylül 2008 itibariyle, toplam aktifler içinde kredilerin payının Aralık 2007'ye göre 4 puan artarak %54'e yükseldiği, finansal varlıkların payının ise 2 puan azalarak, %29'a gerilediği, likit aktiflerin payının ise değişmediği görülmektedir. Takipteki krediler özel karşılıklardan daha hızlı artmış ve karşılıkların takipteki kredileri karşılama oranı düşmüştür.

Tablo 4.14. Takipteki Krediler* ve Özel Karşılık Oranı(%)

	Takipteki Krediler /		Özel Karşılıklar /	
	Toplam	Krediler	Krediler Takipteki	
	Aralık	Eylül	Aralık	Eylül
	2007	2008	2007	2008
<i>Mevduat Bankaları</i>	3.6	3.1	88.3	82.4
<i>Kamu Bankaları</i>	4.1	3.5	96.3	88.8
<i>Özel Bankalar</i>	3.6	2.9	86.8	80.8
<i>Yabancı Sermayeli B.</i>	2.9	3.2	80.5	77.5
<i>Kalkınma ve Yat. B.</i>	1.4	1.4	93.4	87.9
<i>Toplam</i>	3.5	3.1	88.4	82.5

* Karşılık Öncesi

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Tablo 4.14 incelendiğinde Aralık 2007'de karşılık öncesi takipteki kredilerin, toplam kredilere oranı %3,5 düzeyinde iken bu oran Eylül 2008'de %3.1 olarak gerçekleşmiştir. Takipteki kredilerin %82'si için özel karşılık ayrılmıştır. Sektörde takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı düşerken, yabancı sermayeli bankalarda bu oranın yükseldiği görülmektedir. Sektörde olduğu gibi yabancı sermayeli bankalarda da özel karşılık ayırma oranı gerilemeye devam etmiştir.

Tablo 4.15.Yabancı Bankaların Aktiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008

	Milyon TL	Milyon Dolar	%Değ.* TL-\$	% Pay 2007	% Pay 2008**
<i>Likit aktifler</i>	5.730	4.655	3	13	12
<i>Finansal varlıklar</i>	16.510	13.412	4	19	17
<i>G.U.D.farkı yans. FV.</i>	3.720	3.022	-3	5	4
<i>Satılmaya hazır FV</i>	11.364	9.322	7	12	12
<i>Vad. kadar elde tut yat.</i>	1.426	1.158	0	2	2
<i>Riskt.kor.Amaç.türev FV</i>	61	50	916	0	0
<i>Krediler</i>	65.152	52.926	23	63	67
<i>Takipteki krediler</i>	2.066	1.678	37	2	2
<i>Özel karşılıklar</i>	1.601	1.300	32	2	2
<i>Duran aktifler</i>	2.812	2.284	6	3	2
<i>İştirakler</i>	4	3	0	0	0
<i>Bağlı ortaklıklar</i>	1.155	938	6	1	1
<i>Birlik. Kont. ed. ortak.</i>	-	-	0	0	01
<i>Maddi duran varlıklar</i>	1.280	1.040	21	1	0
<i>Maddi olm. dur varlık.</i>	340	276	-26	1	0
<i>Satış amaç. dur varlık.</i>	33	27	0	0	0
<i>Diğer aktifler</i>	1.421	1.154	-22	2	2
<i>Toplam Aktifler</i>	97.521	79.220	16	100	100

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Tabloya 4.15'e bakıldığında; yabancı sermayeli bankaların Eylül 2008 itibariyle, toplam aktifler içinde kredilerinin payının Aralık 2007'ye göre 4 puan artarak %67'ye yükseldiği, finansal varlıklarının payının ise 2 puan azalarak, %17'ye gerilediği, likit aktiflerinin payının da 1 puan azalarak %12'ye gerilediği

görülmektedir. Takipteki krediler özel karşılıklardan daha hızlı artmış ve karşılıkların takipteki kredileri karşılama oranı düşmüştür.

Bu veriler ışığında bankacılık sektörü bilançosu ile yabancı bankaların bilançosu karşılaştırıldığında bilançonun aktif tarafında;

- Nakit değerlerin bankacılık sektörünün bilançosunda yabancı bankalara göre daha yüksek bir oranda olduğu,

- Alım satım amaçlı finansal varlıklar grubu altında devlet borçlanma senetlerinin aktifler içindeki payının yabancı bankalarda, bankacılık sektörüne göre oldukça yüksek olduğu,

- Satılmaya hazır finansal varlıkların aktiflere oranının, bankacılık sektörü bilançosunda yabancı bankalara göre daha büyük bir yere sahip olduğu,

- Kredilerde yabancı bankaların bankacılık sektörüne göre daha yüksek oranlara sahip olduğu,

- Buna karşılık, takipteki kredi oranlarının bankacılık sektörü ile yabancı bankalar için aynı seyrettiği,

- Vadeye kadar elde tutulacak yatırım oranları karşılaştırıldığında bankacılık sektörü ile yabancı bankalar arasında önemli bir fark bulunduğu,

- Maddi duran varlıkların aktiflere oranının ise bankacılık sektöründe yabancı bankalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Altun, 2006: 43–44)

4.3.2. Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı

Tablo 4.16. Pasiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008

	Milyon	Milyon	%Değ.*	%Değ.	% Pay	% Pay
	TL	Dolar	TL	Dolar	2007	2008**
<i>Mevduat</i>	418.839	340.077	17	10	64	64
<i>TP</i>	276.510	224.513	19	12	41	42
<i>YP</i>	142.329	115.564	14	8	22	22
<i>Mevduat Dışı Kaynak</i>	116.204	94.352	27	19	16	18
<i>Özkaynaklar</i>	79.778	64.776	9	2	13	12
<i>Ödenmiş Sermaye</i>	35.384	28.730	16	9	5	5
<i>Sermaye Yedekleri</i>	13.660	11.091	-13	-19	3	2
<i>Kar Yedekleri</i>	37.656	30.575	22	15	6	6
<i>Toplam Kar/Zarar</i>	-6.922	-5.620	87	76	-1	-1
<i>Geçmiş Yıl K/Z</i>	-17.613	-14.301	-2	-8	-3	-3
<i>Dönem K/Z</i>	10.691	8.681	-25	-30	3	2
<i>Diğer Pasifler</i>	40.613	32.976	4	-2	7	6
<i>Toplam Pasifler</i>	655.434	532.181	17	10	100	100

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

*Aralık 2007- Eylül 2008 % değişim

** 2008 Eylül itibariyle

Toplam mevduat, Eylül 2008 itibariyle, geçen yılsonuna göre %17 oranında artmıştır. TL mevduat %19 artarken, YP mevduatın TL karşılığı %14 büyümüştür. Toplam pasifler içinde toplam mevduatın payı %64 düzeyindedir.

Toplam kaynakların %18'ini oluşturan mevduat dışı kaynaklar Eylül 2008 itibariyle bir önceki yılsonuna göre TL bazında %27, dolar bazında %19 oranında

artmıştır. Yurtdışından sağlanan krediler ve bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklardaki yükselme, bu artışta etkili olmuştur. Repo işlemlerinden sağlanan kaynaklardaki artış hızı yavaşlamıştır. Büyük bölümünü yurtdışından sağlanan kaynakların oluşturduğu “alınan krediler” kalemi dolar bazında %14 artmıştır.

Tablo 4.17. Yabancı Bankaların Pasiflerin Gelişmesi ve Yapısı, Eylül 2008

	Milyon TL	Milyon Dolar	%Değ.* TL-\$	% Pay 2007	% Pay 2008**
<i>Mevduat</i>	57.426	46.650	11	61	59
<i>TP</i>	33.412	27.142	21	33	34
<i>YP</i>	24.014	19.508	0	28	25
<i>Mevduat Dışı Kaynak</i>	21.316	17.316	30	19	22
<i>Özkaynaklar</i>	13.008	10.567	17	13	13
<i>Ödenmiş Sermaye</i>	6.597	5.359	22	6	17
<i>Sermaye Yedekleri</i>	1.089	885	-19	2	1
<i>Kar Yedekleri</i>	4.071	3.307	52	3	4
<i>Toplam Kar/Zarar</i>	1.251	1.016	-26	2	1
<i>Geçmiş Yıl K/Z</i>	64	52	400	0	0
<i>Dönem K/Z</i>	1.187	964	-30	2	1
<i>Diğer Pasifler</i>	5.771	4.688	10	7	6
<i>Toplam Pasifler</i>	97.521	79.220	16	100	100

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Tablo 4.17 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların toplam mevduatı, Eylül 2008 itibariyle, geçen yılsonuna göre %11 oranında artmıştır. TL mevduat %21 artarken, YP mevduatın TL karşılığında herhangi bir gelişme olmamıştır. Toplam pasifler içinde toplam mevduatın payı %59 düzeyindedir.

Toplam kaynakların ortalama olarak %22'ini oluşturan mevduat dışı kaynaklar Eylül 2008 itibariyle bir önceki yılsonuna göre TL bazında %27, dolar bazında %30 oranında artmıştır. Yurtdışından sağlanan krediler ve bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklardaki yükselme, bu artışta etkili olmuştur

Yabancı sermayeli bankaların kar/zarar durumuna bakıldığında, 2007 yıl sonuna göre %26 daha az kar elde edilmiştir.

Bu veriler ışığında bankacılık sektörü bilançosu ile yabancı bankaların bilançosu karşılaştırıldığında bilançonun pasif tarafında;

- Mevduat kaleminin pasifler içersindeki yerinin yabancı bankalarda daha düşük olduğu,
- Öz kaynaklarının, aktiflere oranının ise, 2004 yılında bankacılık sektörü ile yabancı bankalar arasında önemli fark bulunduğu ancak 2008 yılında söz konusu oranların birbirine yakın seyrettiği,
- Buna karşılık bankacılık sektörünün ödenmiş sermaye oranının yabancı bankalara göre son yıllarda daha yüksek bir oranda olduğu,
- Eylül 2008 bilançolarına göre sektör ve mevduat bankaları zarar açıklarken yabancı bankaların kar açıkladığı, görülmektedir.

Tablo 4.18. Türkiye'deki Bankaların Öz kaynakları, Eylül/2008

	Milyon YTL	Milyon Dolar	Yıl sonuna göre yüzde değişme		Sermaye Yeterliliği Rasyosu (yüzde) Eyl. 2008
			YTL	dolar	
Mevduat bankaları	69.689	56.584	8	2	16,1
Kamu bankaları	16.582	13.464	-1	-7	16,0
Özel bankalar	39.463	32.042	10	3	16,4
Fondaki bankalar	636	516	-4	-10	60,7
Yabancı sermayeli b.	13.008	10.562	17	10	15,1
Kalkınma ve yatırım b.	10.088	8.191	13	6	61,3
Toplam	79.778	64.776	9	2	17,7

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Tablodan anlaşıldığı gibi sektör öz kaynakları, 2008 yılının ilk dokuz ayında %9 artarak 79,8 milyar TL (64,8 milyar dolar) düzeyinde gerçekleşmiştir. Aralık 2007'ye göre, özel ve yabancı bankaların öz kaynaklarında artış, kamu ve fon bankalarının öz kaynaklarında azalma olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının öz kaynakları da %13 oranında artarak 10,1 milyar TL'ye (8,2 milyar dolar) yükselmiştir. Öte yandan, öz kaynakların toplam aktiflere oranı, söz konusu dönem itibariyle 0,9 puan azalarak %12,2'ye gerilemiştir.

Tablo 4.19. Türkiye'deki Bankaların Net Dönem Kar-Zararı, Eylül/2008

	Net dönem kar-zararı (Milyon YTL)		Aktif karlılığı* (Yüzde)	Özkaynak karlılığı* (Yüzde)
	Eyl. 2007	Eyl. 2008	Eyl. 2008	Eyl. 2008
Mevduat bankaları	10.800	9.999	1,6	14,3
Kamu bankaları	3.466	3.120	1,6	18,8
Özel bankalar	6.013	5.635	1,6	14,3
Fondaki bankalar	92	57	7,3	9,0
Yabancı sermayeli b.	1.229	1.187	1,2	9,1
Kalkınma ve yatırım b.	610	692	3,2	6,9
Toplam	11.410	10.691	1,6	13,4

*Dönemsel

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Eylül 2008 itibariyle sektörün net dönem karı geçen yılın aynı dönemine göre %6 oranında azalarak 10.691 milyon TL (8.681 milyon dolar) olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların ise 2008 yılı eylül ayı itibariyle dönemsel olarak karında 42 milyon TL azalma görülmektedir. İlk dokuz aylık dönemde bankacılık sektörünün aktif karlılığı %1,6, öz kaynak karlılığı ise %13,4 oranında gerçekleşmiştir.

Mevduat bankaları grubuna dahil olan, kamu bankalarının Eylül 2008 itibariyle öz kaynak karlılığı (dönemsel) %18,8, özel bankaların %14,3 ve yabancı bankaların %9,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem itibariyle kalkınma ve yatırım bankalarının öz kaynak karlılığı %6,9 olmuştur (<http://www.tbb.org.tr>).

4.4. Yabancı Sermayeli Bankalarla Bankacılık Sektörünün Finansal Büyüklüklerinin Karşılaştırılması

Seçilmiş rasyolara göre yabancı bankalar (birinci grup) ile bankacılık sektörü karşılaştırıldığında; yabancı sermayeli bankaların kredilerinin ve öz kaynaklarının toplam aktiflere oranı hem mevduat bankaları ortalamasının hem de sektör ortalamasının üzerindedir (Tablo 4.19 ve 4.20). Diğer taraftan, gerek aktif karlılığı gerekse öz kaynak karlılığına göre önceki yıllarda yabancı sermayeli bankaların üstünlüğü son dönemde kalmamıştır (Tablo 4.21 ve 4.22).

Tablo 4.20. Bankacılık Sektörü Öz kaynaklar / Toplam Aktifler (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	4.2	11.1	9.6	20.1	11.1	13.3
<i>Mevduat Bankaları</i>	5.1	9.9	6.1	13.8	9.0	11
<i>Sektör</i>	5.5	10.1	6.9	15.0	10.2	12.2

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:42

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.21. Bankacılık Sektörü Toplam Krediler/Toplam Aktifler (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	33.3	48.2	17.1	45.0	52.4	66.8
<i>Mevduat Bankaları</i>	50.4	45.4	31.2	31.9	43.4	54.1
<i>Sektör</i>	53.8	47.0	32.9	32.4	43.9	54.3

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:42

*2008 Eylül ayı itibariyle

Reel sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de öz kaynakların aktiflere oranı rasyosu, öz kaynakların aktifler içinde kullanım etkinliğini daha doğrusu aktiflerin ne kadarlık kısmının öz kaynaklarca sağlandığının bir ifadesidir. Doğaldır ki, bu oranın yüksekliği finansal yapının güçlenmesi anlamını da beraberinde getirmektedir.

Tablo:4.20'ye bakıldığında; yabancı bankaların 1980 yılında Öz kaynak/Aktifler rasyosunun son derece düşük olduğu (%4.2), bu oranın 1990 yılında 11.1'e yükseldiği, 2000'de %9.6'ya düştüğü ve 2004 yılında ise 1980 yılına göre %378.5 artarak %20.4'e yükseldiği, 2006'da tekrar 1990 yılı seviyesine çekildiği, 2008 yılında ise %13.3 olduğu gözlenmektedir.

Yukarıda ifade edilen bu tablonun mevduat bankaları ve sektör rasyoları için de geçerli olduğu yani aynı dönemlerde bu düşüş ve artışların yaşandığı görülmektedir. Bunun nedeninin ise özellikle 2004 yılındaki artışın nedeni ülkemizde şirket birleşmeleri adı altında bazı bankaların 2002 yılından itibaren yabancılar tarafından cazip bir yatırım olarak görülüp, yabancı sermaye ortaklığına girmiş

olmalarından dolayı yurt dışından sermaye transferine muhatap olması,, diğer yandan TMSF’den yapılan devirler şeklinde izah edilebilir.

Tablo 4.21’e göre, toplam kredilerin toplam aktiflere oranı rasyosunun da bu gelişmelere paralel bir seyir izlediğini, bankaların öz sermaye gücü arttıkça verdikleri kredi artış oranının da daha yükseldiğini görmekteyiz.

Tablo 4.22. Bankacılık Sektörü Dönem Net Karı (Zararı) / Toplam Aktifler (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	2.1	2.7	0.6	2.3	0.7	1.2
<i>Mevduat Bankaları</i>	1.2	2.3	-3.4	2.0	1.0	1.6
<i>Sektör</i>	1.3	2.3	-3.0	2.1	1.1	1.6

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:42

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.22’de Aktiflerin karlılığı rasyoları incelendiğinde yabancı bankaların, mevduat bankalarının ve sektör karlılık oranlarının 2000 yılında önemli bir düşüş gösterdiği hatta mevduat bankaları ve sektör rasyosunun eksi’ye döndüğü görülmektedir. Bu dönemin ülkemizde ekonomik krizin had safhaya ulaştığı dönem olması nedeniyle düşen bu karlılık oranları, 2003 yılı genel seçimleri ile birlikte tek parti iktidarının yarattığı istikrar ve büyüme ile birlikte sonraki yıllarda artış göstermiştir.

Aşağıdaki tablo öz kaynakların verimliliğini göstermekte olup; 1980-1990 yılları arasında hayli yüksek olan rasyonun sonraki yıllarda normal düzeylere

çekildiği görülmektedir. Bunun sebebinin öz kaynak kullanım oranlarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Diğer bir nedenin de; Tablo:4.23’de takipteki kredi oranlarından da anlaşılacağı üzere banka batık kredilerinin oldukça düşük olması ve sektör kar marjının söz konusu dönemlerde gerçekten yüksek oluşudur. Bu aynı zamanda bankaların verdikleri her türlü hizmetlerin (özellikle kredi) müşterilerine ne denli pahalı yansıdığının bir göstergesidir diyebiliriz.

Tablo 4.23. Bankacılık Sektörü Dönem Net Karı (Zararı) / Öz kaynaklar (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	50.0	24.5	6.2	11.5	5.5	9.1
<i>Mevduat Bankaları</i>	23.1	23.7	-55.4	14.7	9.6	14.3
<i>Sektör</i>	24.2	22.5	-43.7	13.8	9.8	13.4

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:42

*2008 Eylül ayı itibariyle

Tablo 4.24. Bankacılık Sektörü Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2008*
<i>Yabancı Bankalar</i>	0.0	0.6	0.6	0.8	0.6	0.7
<i>Mevduat Bankaları</i>	0.0	1.1	4.6	0.7	0.4	0.5
<i>Sektör</i>	0.0	1.2	4.3	0.7	0.4	0.5

Kaynak 1: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

Kaynak 2: Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s:42

*2008 Eylül ayı itibariyle

Bu sonuçlarla birlikte bankacılık sektörü ile yabancı bankalar grubuna ait diğer rasyolar incelendiğinde;

- Öz kaynaklar/Toplam Aktifler rasyosuna göre yabancı bankaların sermaye yeterliliğinin bankacılık sektöründen yüksek olduğu,
- Bankacılık sektörünün likit varlıklarının kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama kabiliyetinin yabancı bankalara göre daha yüksek olduğu,
- Bunlara karşılık yabancı bankaların aktif ve öz kaynak karlılık oranlarının bankacılık sektörüne göre daha iyi olduğu,
- Yüksek karlılık oranının sebebine nedeni araştırıldığında ise, yabancı bankaların Net Faiz Gelirleri ve Faiz Dışı Gelirlerinin Toplam Faaliyet Gelirlerine ve Toplam Aktiflere oranla daha iyi performans gösterdiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez unsuru haline gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile üretim tek bir bölge veya ülkede toplanmak yerine ulusal sınırları taşarak dünya geneline yayılmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda tek bir dünya pazarı oluşurken, gelişmiş ülkeler bu pazarda daha çok pay almak için rekabet güçlerini artırmada gerekli olan daha ucuz işgücü, daha ucuz hammadde, ekonomik sisteme uygun yasal düzenlemeler ve vergilendirme sistemini etkin kılmak için sermaye ve teknoloji transferi yoluna gitmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise; sermaye gücünün artırılmasını, iç tasarruflardaki eksikliklerin giderilmesini, yerli sanayinin gelişimini ve rekabet gücünün artmasının engelleyen nedenleri ve döviz darboğazı gibi bazı engelleri ortadan kaldırmak için, esnek mevzuat, ucuz işgücü ve diğer uygun ortamları hazırlayarak, kalkınmalarını gerçekleştirmede gerekli olan sermaye ihtiyacını doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile gidermeye çalışmaktadırlar.

Yabancı yatırımcıların ülke tercihini ekonomik faktörler, politik faktörler ve sosyo-kültürel faktörler de önemli ölçüde etkilemektedir. Yatırım kararı aşamasında bu faktörlerin tamamı veya bir bölümü eş zamanlı olarak değerlendirilmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gerçekleştiği ülke açısından olumlu etkileri; gelir etkisi, ödemeler dengesi etkisi, istihdam etkisi ve teknoloji etkisidir. Doğaldır ki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler; ekonomi üzerinde yabancı denetiminin artması, ekonomik bütünlüğün bozulması, dış ticaret kısıtlamalarının aşılması, yerli şirketler karşısında haksız rekabet üstünlüğü, döviz giderlerini artırıcı etki, ihracatı kısıtlama ve teknolojik bağımlılığa sebebiyet vermesi şeklinde tezahür etmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını gerçekleştiren ülke açısından belirleyici faktörleri; kar maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu, ucuz işgücü,

vergilerdeki ve yasal mevzuattaki farklılıklar, hammadde sağlanması, tarife ve kotalardan kaçınma, mevcut piyasaların korunması ya da yeni piyasa arayışı, yatırımları uluslararası çeşitlendirme, rekabetçi gücün korunması ya da arttırılması, ulaşım ve üretim esnekliği, unvanın ve sırların korunması, üretilen malın uluslar arası niteliği, asıl ülkede ücretlerin yüksek, diğer sosyal hakların gelişmiş olması, ülkenin vergi mevzuatı, ülkede üretimin daha rasyonel işletmecilik uygulamasına imkan vermemesidir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkler yabancı sermaye diye bir olgunun varlığından 1838 Ticaret Anlaşmasından sonra haberdar olmuşlardır. Kapitülasyonlar, Dış Borçlar, Dûyun-u Umumiye, Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı sermaye konusundaki gelişmelerin işaret taşlarıdır.

1980 öncesi çoğu klasik kamu hizmetleri alanında faaliyet gösteren 94 yabancı sermayeli kuruluş bulunmaktaydı. Toplam sermayeleri 63,5 Milyon Sterlin olan bu kuruluşların 23'ü bankacılık sektöründe faaliyet göstermekteydi.

1980 sonrasında uygulanan liberal politikalar yabancı sermaye girişlerini de büyük ölçüde özendirici mahiyette olmuştur. Yabancı Sermaye Yasasında yapılan iyileştirmeler, bürokrasinin azaltılması, gümrüklerin indirilmesi, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, çeşitli ülkelerle yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının yapılması, özelleştirmelerin yabancılara da yapılması bankaların da içinde bulunduğu yabancı sermaye yatırımları üzerinde teşvik edici bir rol oynamıştır.

Türkiye'de 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararlarıyla Ülkeye gelecek yabancı sermayenin iştirak alanları genişletilmiş, yabancı sermaye yatırımı ile iştirak miktarlarına konulan alt sınırlar kaldırılmış, karayolu yapımına yabancı sermayenin katılımı sağlanmış, yabancı bankaların Türkiye'de şube açmaları kolaylaştırılmış ve yabancı sermaye yatırımlarında uygulanan gümrük bağışlıkları genişletilmiştir.

17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”, Türk ve yabancı yatırımcılara eşit muamele, kar transferi olanakları, yabancıların kuracakları şirketlere tamamen ortak olabilmeleri, yabancı eleman çalıştırılabilmesi gibi birçok konuda liberal bir mevzuata sahiptir.

4875 sayılı kanun ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izne dayalı istatistikler artık yayınlanmamaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek için makro ölçekte atılan adımların yanı sıra, Türkiye’de yatırım ortamını hem yerli hem de yabancı yatırımcılar açısından daha cazip kılmak için 2004’de Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) oluşturulmuştur. YOİKK, yatırım ortamının iyileştirilmesi, yerli yatırımcıların daha kolay yatırım yapma isteği taşıması ve yabancı yatırımcıların Türkiye’ye gelmesi için 32 yasal düzenleme öngörmüştür.

Türkiye’de YOİKK tarafından yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında yürütülen faaliyetlere uluslararası bir bakış açısı kazandırmak üzere yine 2004’te Yatırım Danışma Konseyi (YDK) oluşturulmuştur. YDK’nin amacı; Türkiye’de yatırım ortamının iyileştirilmesi alanında yürütülen çalışmaların, Konseyin üyeleri olan yabancı yatırımcılar tarafından değerlendirilmesi, Türkiye’nin dünya ekonomisindeki rekabet gücünün artırılması için atılacak adımlar konusunda yatırımcılar ve en üst düzeyde politika yapıcılar arasında fikir alış verişinin sağlanacağı bir ortak platformun oluşturulmasıdır.

Bu gelişmeler sonucunda 17 Haziran 2003 – 30 Haziran 2006 döneminde kurulan yabancı sermayeli şirket sayısı, önceki yıllarda kurulan toplam şirket sayısının %130’una tekabül etmektedir.

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847’den Cumhuriyet’in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan

bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır.

1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların şube açarak kendi ülkelerinin etki alanı olarak seçtikleri bölgelerde faaliyetlerini yoğunlaştırmaları ile birlikte, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da İnterbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır.

1856–1923 yılları arası kurulan bankalar arasında yabancı sermaye ile faaliyet gösteren bankalar çoğunlukta olmasına karşın milliyetçilik eğilimlerinin de arttığı bu dönemde ulusal bankaların kurulduğu da görülmektedir.

Cumhuriyet dönemine kadar; 1863 yılında Ziraat Bankası, 1866 yılında Emniyet Sandığı, 1914 yılında Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1914 yılında Milli Aydın Bankası ve 1919 Adapazarı Emniyet Bankası kurulmuş ve Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar da faaliyet göstermişlerdir.

1923–1929 yılları arasında altı yabancı banka şube açarak ülkemizde faaliyete geçmiş, 1929 yılına gelindiğinde ülkemizdeki yabancı banka sayısı 18'e yükselmiştir.

Fakat bu arada 1929 Dünya ekonomik buhranının ortaya çıkması, ulusları himayeci bir politika izlemeye yöneltmiştir. Bu yapı içinde Türkiye'de de uluslararası sermaye hareketlerini engelleyici yasalar 1929 yılında 1447 Sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu ile dövizin kontrol altına alınması 1930 yılında da 1567 Sayılı "Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu" ile yabancı sermaye hareketlerinin denetlenmesi arka arkaya çıkarılmıştır.

Ulusal banka sayısı 1932 yılında 44'e çıkmış, 18 olan yabancı banka sayısı 10'a düşmüştür. Toplam olarak ifade edildiğinde 1923'te 36 olan banka sayısı 1933 yılında 57 olmuştur.

Finansal serbestleşme döneminde, yapılan bazı hataların yanı sıra, denetimsizlik ve hızla liberalleşme çabası ile gerekli düzenlemelerin ülke şartları dikkate alınmadan uygulanması sonucu 1994 yılında kriz yaşanmış ve bankacılık sektöründe de denetimin eksikliği nedeniyle 3 banka sitemde varlıklarını devam ettirememiştir. Dönemsel aksilikler yaratmasına rağmen, yüksek faiz oranları finansal sistemin önemli ölçüde büyümesi ile sonuçlanmış ve yetersiz olmakla birlikte bir ölçüde finansal derinleşmeye katkıda bulunmuştur. Yine, 1997 yılında Güneydoğu Asya ve 1998 Rusya krizleri globalleşmenin de etkisiyle ulusal ekonomiyi derinden etkilemiş, sürekliliği amaçlanan ihracat talepleri daralmış, arbitraj olanağı ile ekonomiye çekilmiş spekülative amaçlı sermaye yurt dışına çıkmıştır.

1998–1999 yılında sistemin işleyişinin neden olduğu finansal dalgalanma süreci, kriz boyutuna dönüşerek 10 bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devri ile sonuçlanmıştır. Bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler sektörde kamu sermayeli bankaların payında nispi düşüşler sağlamış ise de gerçekte sektör üzerinde devlet müdahalesini sağlamamıştır.

2001 yılında geçirilen bankacılık krizinin ardından sektörde görülen büyüme ve yabancıların sektöre olan ilgisinin başlıca nedenleri arasında piyasa beklentilerinin olumlu olması, enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüş trendi, TL talebi, bankaların öz kaynaklarındaki artış ve uluslar arası piyasalardan borçlanma olanakları gelmektedir.

2001 sonrasının ülkemizde yabancı bankalar açısından özelliği, yabancı sermayenin ulusal bankaların paylarını satın alarak, söz konusu bankalarla sermaye çoğunluğuna veya nitelikli paya sahip olmasıdır. Yabancı sermaye, Osmanlı İmparatorluğu ve 1980–2000 dönemlerinde ülkemizde yeni banka kurarak ya da şube açarak, bankacılık sektörüne girerken; 2000 yılı sonrasında

pay satın alma yoluyla, yeni bir banka oluşturmada bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye, ağırlığını arttırmaya başlamıştır.

Ülkemizde bankacılık sektöründe Eylül/2008 yılı itibariyle 46 çeşit banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların toplam şube sayısı 2008 yılı Eylül ayı itibarı ile 8.544'e yükselmiştir. Bunların içinde yabancı sermayeli bankaların şube sayısı 1950'ye ulaşmıştır.

Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışan sayısı son bir yılda 16.642 kişi artarak 170.425'e ulaşmıştır. Yabancı sermayeli mevduat bankalarındaki 10.783 kişilik çalışan sayısı artışı, 2007 yılı son dönemindeki yabancı sermayeli banka sayısında artış (OYAKbank'ın ING Group'a satılması) ve şube sayılarındaki 666 adet artışa bağlayabiliriz.

2008 Eylül ayı itibariyle yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları, toplam aktiflerde %15'lik pay ile 79.2 milyar dolar, kredilerde %18'lik pay ile 53 milyar dolar, mevduatlarda %13'lük pay ile 46.6 milyar dolar ve öz kaynaklarda ise %12'lik pay ile 10.5 milyar dolardır.

Yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı içindeki payları 1997 yılından 2000 yılına kadar yükselme trendi göstermiştir. Daha sonra yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonucu 2001 yılından itibaren tekrar azalma trendine girmiştir.

2003 yılında tek partili hükümetin iş başına geçmesiyle ülkedeki belirsizlik ortamının kaybolması, IMF reçetelerinin istikrarlı bir şekilde uygulanmaya devam edilmesi vb. nedenlerden dolayı yabancı sermaye yatırımları bankacılık sektöründe artış trendine girmiş ve günümüze kadar artarak devam etmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Aksoy, T. 1998. *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım)*, SPK Yayın No:109, İstanbul.

Alp, A. 2000. *Finansın Uluslararasılaşması*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Altay, O. 2006. *Türk Bankacılık Sistemi*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Arıkan, D. 2006. *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Arıkan Basım, Yayım, Dağıtım ltd., İstanbul.

Bayraktar, F. 2003. *Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Sermaye Yatırımları*, Türkiye Kalkınma Bankası a.ş., Ankara.

Candemir, A. 2006. *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama/Cilt I Dünya’da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Etkileyen Faktörler*, YASED Yayınları, İstanbul.

Coşkun, R. 2002. *Küreselleşme Türkiye Eksenli Analizler*, Beta Yayınları, İstanbul.

Demircan, H. 2003. *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri*, Hazine Müsteşarlığı, Ankara.

Efe, B. 2002. *Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi “İzmir Örneği”*, Gazi Kitabevi, İzmir.

Ekren, N. 1986. *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Seyidoğlu, H. 1996. *Uluslararası İktisat*, Güzem Yayınları, İstanbul.

Şahözkan, B.C. 2003. *Banka Birleşmeleri*, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:233, Ankara.

MAKALELER

Afşar, M. 2008. *Doğrudan Yabancı Yatırımlar Ve Bankacılık Sektörü*, <http://www.eab.ege.edu.tr/pdf/4/C4-S1-2-%20M9.pdf>

Akdiş, M. 1988. *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları*. YASED, (33): 63–83.

Akgüç, Ö. 2007. *Türkiye’de Yabancı Bankalar*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36): 6–17.

Algan, N. 1988. *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler*. YASED, (33): 93–114.

Cömert, F. 1998. *Yabancı Sermayenin Dünyü, Bugünü ve Geleceği*. Hazine Dergisi, (12): 1–25.

Ege, Z., Gürdoğan, A. 2006. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi*. Akademik Fener, (5): 43–59.

Emil, D. 2003. *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Yabancı Sermaye Politikaları*, Hazine Dergisi, (Cumhuriyetin 80.yılı Özel Sayısı): 113–123.

Erdönmez, P.A. 2004. *Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar*. Bankacılar Dergisi, 15, (51): 21–35.

Gözütok, N. 2008. *Yabancıda İkinci Dalga*. Capital, (2008/1): 86-92.

Güven, Y. 2008. *Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi*.

İşeri, M., Ulsan, M. 2007. *Ülkemiz Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Yeri*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (33): 131–138.

Karluk, R. 2008. *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı*. www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/turkyabsermyat.doc

Keskin, E. 2005. *Türkiye’de Yabancı Bankalar*. Bankacılar Dergisi, (52): 3–8.

Keskin, E. Alparslan. M. İnan, E,A, 2004. *Türk Bankacılık Sektörü*, Bankacılar Dergisi, (49): 68-99.

Oksay, Suna. 1998. *Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi*, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/cokulussayi8.doc -

Özer, H. Saraç, T.B. 2008. *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1980–2006*. Ekonomik Yorumlar, (523): 19–31.

Öztürk, T. 1988. *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler*. YASED, (33): 173–197.

Soytürk, M. 1988. *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler*. YASED, (33): 198–221.

Yılmaz, T. 2007. *Yabancılar, Ortaklık İçin Kuyruğa Girdi*. Ekonomist Dergisi, (30): 28–33.

Yükseler, Z. 2005. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Ortamı İlişkisi*, www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/Rekabetgucu-YabancıSermaye.pdf

TEZLER

Altun, F. *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

Çakar, V. *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri*, Uzmanlık Yeterlilik, TCMB, Ankara, 2003.

Çatıkkaş, Ö. *Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000.

Dağıdır, C. *Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankaların KOBİ’lere Finansman Olanığı ve Bir Uygulama*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007.

Dede, A.G. *Türk Bankacılık Sektörünün Yapısal Dönüşüm Sürecine Yabancı Sermayeli Bankaların Etkisi*, Yüksek Lisans, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007.

Dinçer, A. *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler*, Uzmanlık, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 2006.

Doğruer, E. *Yabancı Sermaye Yatırımları, 1980–1995 Dönemi Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1998.

Dündar, B. *Birleşmeler Ve Stratejik İşbirliklerinin Şirketlerin Küreselleşmeleri Üzerindeki Etkileri (Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma)*, Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006.

Eren, A. *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörler ve Ekonometrik Yaklaşım*, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1995.

Eroğlu, N. *Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler*, Yüksek Lisans, Niğde Üniversitesi, Niğde, 2006.

Gençay, M. *Dünyada Finansal Sektör Konsolidasyonu ve Türkiye Örneği*, Uzmanlık Yeterlilik, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.

Güneş, C. *Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Yüksek Lisans, Kafkas Üniversitesi, Kars, 2006.

Işık, M. *Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payı ve Ekonomik Gelişmeye Katkısı*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

Karakurt, R. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007.

Keskingöz, H. *1980–2005 Dönemi Yabancı Sermayenin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

Koç, E. *Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2006.

Kurt, Ç. *Türk Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Yabancı Kaynak Kazandırmadaki Rolü*, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2006.

Mecidov, N. *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Etkilerinin Analizi (1980 ve Sonrası)*, Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2004.

Narin, G. *Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Olası Etkileri*, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

Şarkgüneşi, A. *Türkiye’de Yabancı Sermaye Hareketleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları*, Yüksek Lisans, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak, 2007.

Tomak, D. *Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye*, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

Türkmen, S.Y. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Doktora, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

Yıldız, N.S.E. *Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2007.

BİLDİRİLER

Yolsal, H. 2006. *Doğrudan Yabancı Sermayeli Şirketlerin Yerli Şirketlerle Kıyaslanması ve Performanslarına Katkılarının Sınanması*. İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, İstanbul. 49. Seri, 134–161.

Alptekin, E. 2007. *Yabancı Sermaye Giderek Bankalarımıza da Yabancılaştırıyor*. İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, Mart, 32-35.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf

http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp

http://www.cellotin.com/forum/muhasebe_maliye/yapisletdevret_modeli_ve_turkiye-t15074.0.html;msg15772#msg15772, Erişim Tarihi: 19.05.2009

http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%C4%B0statistikler/Uluslararası%C4%B1%20Do%C4%9Frudan%20Yat%C4%B1r%C4%B1m%20%C4%B0statistikleri/Tablolar/eylül_08.xls

<http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Arastirma%20Yayin/Raporlar/Yabanc%C4%B1%20Sermaye%20Raporlar%C4%B1/4875%20Say%C4%B1%C4%B1%20Kanundan%20%C3%96nceki%20Raporlar/Yabanc%C4%B1%20Sermaye%20Raporu%202002.pdf>

<http://www.kuresellojistik.com/haberler.asp?nws=20>, Erişim Tarihi: 5.12.2008.

<http://www.tbb.org.tr/net/donemselTBB/İstatistikiRaporlar/Banka, Şube ve Personel Bilgileri / Aralık 2008>

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3aylik/bankabilgileri/200809/eylul2008.pdf>

<http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/aralik2008>

http://www.tbb.org.tr/turkce/YENI_40yil.htm

<http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2007/2007.asp>

<http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR>

[*http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/bankalar_kanunu.htm*](http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/bankalar_kanunu.htm)

<http://www.tbb.org.tr/v12/asp/bankalar1.asp>

<http://www.tbb.org.tr/v12/asp/bankalar1.asp>

<http://www.tbb.org.tr/net/donemsel.zip>

EKLER**Ek 1: Yabancı Bankalar Aktifler**

(Milyon TL)

	Eylül 2008			% Dağ .	Aralık 2007			% Dağ .
	TP	YP	Toplam		TP	YP	Topla m	
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	1.808	3.922	5.730	5,9	2.074	3.488	5.562	6,6
Gerçeğe Uygun D. Farkı K/Z Yan.FV (Net)	2.960	761	3.720	3,8	3.111	740	3.851	4,6
Alım Satım Amaçlı FinansV	1.852	409	2.260	2,3	2.653	546	3.199	3,8
Devlet Borçlanma Senetleri	1.849	396	2.245	2,3	2.642	530	3.172	3,8
Sermayede Payı Tems Eden Menkul Değ.	0	0	0	0,0	3	0	3	0,0
Diğer Menkul Değerler	2	13	15	0,0	8	16	24	0,0
Gerçeğe Uyg.D.Farkı K/Z Yansı.O.Sın.FV	209	24	232	0,2	234	18	252	0,3
Devlet Borçlanma Senetleri	209	0	209	0,2	234	0	234	0,3
Diğer Menkul Değerler	0	24	24	0,0	0	18	18	0,0
Alım Satım Amaçlı Türev FV	900	328	1.228	1,3	224	176	400	0,5
Bankalar	1.657	2.209	3.866	4,0	515	3.440	3.955	4,7
Para PiyasalarındnAlacak	1.664	0	1.664	1,7	1.134	0	1.134	1,3
Bankalararası Para Piy Al	1.595	0	1.595	1,6	1.134	0	1.134	1,3
İMKB Takasbank Piy Al	69	0	69	0,1	0	0	0	0,0
Ters Repo İşlemler	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Satılmaya Hazır Finans V	10.167	1.197	11.364	11,7	9.519	1.137	10.656	12,6
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	17	1	18	0,0	19	6	25	0,0
Devlet Borçlanma Senetleri	10.038	1.191	11.230	11,5	9.406	1.124	10.530	12,5
Diğer Menkul Değerler	112	4	117	0,1	94	7	101	0,1
Krediler	53.361	11.790	65.152	66,8	42.345	10.430	52.775	62,6
Krediler	52.899	11.788	64.687	66,3	42.057	10.425	52.482	62,2
Takipteki Krediler	2.052	14	2.066	2,1	1.488	17	1.504	1,8
Özel Karşılıklar (-)	1.589	12	1.601	1,6	1.199	12	1.211	1,4
Faktoring Alacakları	79	22	101	0,1	190	2	191	0,2
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırım.(Net)	1.136	290	1.426	1,5	1.159	269	1.428	1,7
Devlet Borçlanma Senetleri	1.135	226	1.362	1,4	1.159	203	1.362	1,6
Diğer Menkul Değerler	1	64	64	0,1	0	65	66	0,1
İştirakler (Net)	4	0	4	0,0	4	0	4	0,0
Konsolide Edilmeyenler	4	0	4	0,0	4	0	4	0,0
Mali Olmayan İştirakler	4	0	4	0,0	4	0	4	0,0

Bağı Ortaklıklar (Net)	727	428	1.155	1,2	706	388	1.094	1,3
Konsolide Edilmeyen MalOrt	718	428	1.146	1,2	698	388	1.086	1,3
Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	9	0	9	0,0	8	0	8	0,0
Riskten Korunma Amaçlı Türev FV	54	8	61	0,1	0	6	6	0,0
Gerçeğe Uygun Değer Risk. Korun. Amaçlılar	1	5	6	0,0	0	6	6	0,0
Nakit Akış Riskinden Kor.A,	52	3	55	0,1	0	0	0	0,0
Maddi Duran Varlıklar Net	1.280	0	1.280	1,3	1.062	0	1.062	1,3
Maddi Olmayan Dur. V Net	340	0	340	0,3	458	0	458	0,5
Şerefiye	84	0	84	0,1	84	0	84	0,1
Diğer	255	0	255	0,3	374	0	374	0,4
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (Net)	9	0	9	0,0	9	0	9	0,0
Vergi Varlığı	195	0	195	0,2	288	0	288	0,3
Cari Vergi Varlığı	12	0	12	0,0	80	0	80	0,1
Ertelenmiş Vergi Varlığı	183	0	183	0,2	207	0	207	0,2
Satış Amaç. Elde Tut. ve Durdu. Faal. İliş. DV	21	12	33	0,0	32	0	32	0,0
Diğer Aktifler	714	707	1.421	1,5	903	928	1.831	2,2
Toplam Aktifler	76.176	21.345	97.521	100	63.508	20.828	84.335	100

Ek 2: Yabancı Bankalar

Pasifler

(Milyon TL)

Eylül 2008

	Eylül 2008			%	Aralık 2007			%
	TP	YP	Topla m		TP	YP	Topla m	
Mevduat	33.412	24.014	57.426	58,9	27.525	23.942	51.467	61,0
Alım Satım Amaçlı Türev								
Finansal Borçlar	1.603	448	2.051	2,1	1.548	332	1.880	2,2
Alınan Krediler	4.482	11.936	16.418	16,8	5.034	7.835	12.869	15,3
Para Piyasalarına Borçlar	2.753	94	2.847	2,9	1.560	76	1.637	1,9
Bankalararası Para Piyasaların								
Borç	52	0	52	0,1	0	0	0	0,0
İMKB Takasbank								
Piyasasından Borç	10	0	10	0,0	27	0	27	0,0
Repo İşlemlerinden Sağlanan								
Fonlar	2.691	94	2.785	2,9	1.533	76	1.610	1,9
Muhtelif Borçlar	1.532	212	1.744	1,8	1.276	179	1.455	1,7
Diğer Yabancı Kaynaklar	533	254	786	0,8	1.548	129	1.678	2,0
Kiralama İşlemlerinden								
Borçlar	23	49	72	0,1	14	59	73	0,1
Finansal Kiralama Borçları	31	54	85	0,1	17	65	82	0,1
Ertelenmiş Finansal Kiralama								
Gid (-)	8	5	13	0,0	3	6	10	0,0
Riskten Kor. Amaç. Türe								
Fin Borç	104	33	136	0,1	37	17	54	0,1
Gerçeğe uygun Değ								
Risk.Korun.A	15	21	36	0,0	37	17	54	0,1
Nakit Akış Riskinden								
Korunma Amaçlılar	89	12	101	0,1	0	0	0	0,0
Karşılıklar	1.195	40	1.235	1,3	1.022	39	1.061	1,3
Genel Karşılıklar	569	5	574	0,6	428	3	432	0,5
Vergi Borcu	313	0	313	0,3	344	0	344	0,4
Cari Vergi Borcu	306	0	306	0,3	339	0	339	0,4
Ertelenmiş Vergi Borcu	6	0	6	0,0	4	0	4	0,0
Satış Amaç.EL.Tut. ve								
Dur.Faal.İl.DV Borç.	2	183	185	0,2	0	0	0	0,0
İştir., Bağ. Ort.ve Bir.								
Kon. Edi. Ort. Bed. HS	1	0	1	0,0	1	0	1	0,0
Riskten Korunma Fonları								
(Etkin Kısı)	20	-1	19	0,0	0	0	0	0,0
Kâr Yedekleri	4.071	0	4.071	4,2	2.670	0	2.670	3,2
Yasal Yedekler	415	0	415	0,4	335	0	335	0,4
Olağanüstü Yedekler	3.656	0	3.656	3,7	2.346	0	2.346	2,8
Diğer Kâr Yedekleri	0	0	0	0,0	-11	0	-11	0,0
Kâr veya Zarar	1.251	0	1.251	1,3	1.710	0	1.710	2,0
Geçmiş Yıllar Kâr ve								
Zararları	64	0	64	0,1	14	0	14	0,0
Dönem Net Kâr ve								
Zararı	1.187	0	1.187	1,2	1.696	0	1.696	2,0
Toplam Pasifler	59.082	38.439	97.521	100,0	51.034	33.302	84.335	100,0

Ek 3: Yabancı Bankaların Rasyoları

Yabancı Bankalar	Rasyolar(%)	Eylül 2008	Aralık 2007
Sermaye Yeterliliği			
Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)		15,1	14,5
Özkaynaklar / Toplam Aktifler		13,3	13,2
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler		10,0	9,7
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar		-72,8	-65,9
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar		-1,2	-1,7
Bilanço Yapısı			
TP Aktifler / Toplam Aktifler		78,1	75,3
TP Pasifler / Toplam Pasifler		60,6	60,5
YP Aktifler / YP Pasifler		55,5	62,5
TP Mevduat / Toplam Mevduat		58,2	53,5
TP Krediler / Toplam Krediler		81,9	80,2
Toplam Mevduat / Toplam Aktifler		58,9	61,0
Alınan Krediler / Toplam Aktifler		16,8	15,3
Aktif Kalitesi			
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Aktifler		17,0	18,9
Toplam Krediler / Toplam Aktifler		66,8	62,6
Toplam Krediler / Toplam Mevduat		113,5	102,5
Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler		3,2	2,9
Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler		0,7	0,6
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler		77,5	80,5
Duran Aktifler / Toplam Aktifler		3,4	3,5
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler		41,2	41,9
Likidite			
Likit Aktifler / Toplam Aktifler		27,0	29,8
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler		46,3	50,5
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler		18,7	19,4
Karlılık			
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler		1,2	2,0
Net Dönem Karı (Zararı) / Özkaynaklar		9,1	15,2
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktifler		1,6	2,5

Gelir-Gider Yapısı		
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler	4,1	5,0
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Faaliyet Gelirleri (Gid	67,0	63,3
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Aktifler	1,4	2,3
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler	3,5	4,7
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	48,7	48,0
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri	39,9	49,8

Ek 4: Mevduat Bankaları**Aktifler** (Milyon TL)

	Eylül 2008			%	Aralık 2007			%
	TP	YP	Toplam	Dağ.	TP	YP	Toplam	Dağ.
Nakit Değerler ve M.Ban Gerçeğe Uygun D. Farkı K/Z Yan.FV (Net)	19.828	22.026	41.854	6,6	21.216	19.947	41.163	7,6
	4.912	3.736	8.648	1,4	5.678	6.468	12.146	2,2
Alım Satım Amaçlı Fin. V	3.401	3.152	6.552	1,0	4.674	6.177	10.851	2,0
Devlet Borçlanma Senetler	3.388	3.139	6.527	1,0	4.648	6.153	10.801	2,0
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	1	0	1	0,0	3	0	3	0,0
Diğer Menkul Değerler	12	13	25	0,0	22	25	47	0,0
Gerçeğe Uyg.D.Farkı K/Z Yansl.O.Sın.FV	209	24	232	0,0	234	18	252	0,0
Devlet Borçlanma Senetle	209	0	209	0,0	234	0	234	0,0
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Menkul Değerler	0	24	24	0,0	0	18	18	0,0
Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Varlıklar	1.303	560	1.863	0,3	771	273	1.043	0,2
Bankalar	4.323	21.125	25.448	4,0	3.889	21.268	25.157	4,6
Para Piyasalarından Alac	10.194	0	10.194	1,6	4.866	0	4.866	0,9
Bankalararası Para Piyasasından Alacaklar	9.826	0	9.826	1,5	1.479	0	1.479	0,3
İMKB Takasbank Piyas Al	74	0	74	0,0	8	0	8	0,0
Ters Repo İşlemlerinden A	295	0	295	0,0	3.380	0	3.380	0,6
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (Net)	72.629	27.348	99.977	15,8	88.346	30.329	118.675	21,9
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	109	59	168	0,0	246	77	322	0,1
Devlet Borçlanma Senetle	71.922	23.520	95.442	15,1	87.826	27.241	115.067	21,2
Diğer Menkul Değerler	598	3.768	4.367	0,7	274	3.011	3.286	0,6
Krediler	253.820	88.963	342.783	54,1	201.829	67.200	269.029	49,6
Krediler	251.947	88.954	340.901	53,8	200.707	67.195	267.901	49,4
Takipteki Krediler	10.594	89	10.683	1,7	9.584	80	9.665	1,8
Özel Karşılıklar (-)	8.720	80	8.800	1,4	8.462	75	8.537	1,6
Faktoring Alacakları Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırım.(Net)	79	22	101	0,0	190	2	191	0,0
	66.162	10.928	77.090	12,2	34.632	7.612	42.244	7,8
Devlet Borçlanma Senetle	66.153	10.814	76.967	12,1	34.624	7.509	42.133	7,8
Diğer Menkul Değerler	9	114	123	0,0	7	104	111	0,0
İştirakler (Net)	981	293	1.275	0,2	881	293	1.174	0,2
Özkaynak Yönt. Göre Muhasebeleştirilenler	0	250	250	0,0	0	250	250	0,0
Konsolide Edilmeyenler	981	43	1.025	0,2	881	43	924	0,2
Mali İştirakler	310	43	353	0,1	144	43	187	0,0
Mali Olmayan İştirakler	671	0	672	0,1	737	0	737	0,1

Bağı Ortaklıklar (Net)	6.277	2.390	8.666	1,4	7.226	1.891	9.116	1,7
Konsolide Edilm Mali Ort	4.499	2.390	6.889	1,1	4.994	1.891	6.885	1,3
Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	1.777	0	1.777	0,3	2.231	0	2.231	0,4
Birlikte Kontrol Edi. Ortaklık.(iş ort.)(Net)	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Özkaynak Yönt. Göre Muhasebeleştirilenler	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Konsolide Edilmeyenler	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Mali Ortaklıklar	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Mali Olmayan Ortaklıklar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Finansal Kiralama Alacakl	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Faaliyet Kiralaması Alaca	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kazanılmamış Gelirler (-)	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Riskten Korunma Amaçlı Türev FV	96	11	108	0,0	1	38	39	0,0
Gerçeğe Uygun Değer Risk. Korun. Amaçlılar	44	6	51	0,0	1	6	7	0,0
Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlılar	52	5	57	0,0	0	32	32	0,0
Yurtdışındaki Net Yat. Risk. Korun. Amaçlılar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Maddi Duran Varlıklar (Net)	9.174	7	9.181	1,4	8.349	9	8.358	1,5
Maddi Olmayan Duran Varlıklar (Net)	1.697	0	1.697	0,3	1.975	1	1.976	0,4
Şerefiye	1.064	0	1.064	0,2	1.063	0	1.063	0,2
Diğer	634	0	634	0,1	912	1	913	0,2
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (Net)	9	0	9	0,0	9	0	9	0,0
Vergi Varlığı	1.091	2	1.093	0,2	1.313	2	1.315	0,2
Cari Vergi Varlığı	287	0	287	0,0	311	0	311	0,1
Ertelenmiş Vergi Varlığı	804	2	806	0,1	1.002	2	1.004	0,2
Satış Amaç. Elde Tut. ve Durdu. Faal. İliş. DV	377	12	389	0,1	338	49	386	0,1
Diğer Aktifler	3.609	1.951	5.560	0,9	4.366	2.068	6.434	1,2
Toplam Aktifler	455.259	178.827	634.086	100	385.103	157.190	542.293	100

Ek 5: Mevduat Bankaları

Pasifler

(Milyon TL)

	Eylül 2008			%	Aralık 2007			%
	TP	YP	Toplam		TP	YP	Toplam	
Mevduat	276.510	142.329	418.839	66,1	232.488	124.496	356.984	65,8
Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Borçlar	2.188	854	3.042	0,5	2.664	722	3.385	0,6
Alınan Krediler	12.642	52.779	65.421	10,3	10.979	42.942	53.921	9,9
Para Piyasalarına Borçla	32.913	6.759	39.672	6,3	21.512	5.730	27.242	5,0
Bankalararası Para Piy Bor	5.907	3.922	9.829	1,6	0	0	0	0,0
İMKB Takasbank Piy Borç	18	0	18	0,0	205	0	205	0,0
Repo İş Sağlanan Fonlar	26.988	2.836	29.824	4,7	21.307	5.730	27.037	5,0
İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net)	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Bonolar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Varlığa Dayalı Menkul Kıy	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Tahviller	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Fonlar	3.983	0	3.983	0,6	3.972	1	3.973	0,7
Müstakriz Fonları	101	0	101	0,0	154	0	154	0,0
Diğer	3.882	0	3.882	0,6	3.818	1	3.819	0,7
Muhtelif Borçlar	10.080	706	10.785	1,7	8.699	768	9.467	1,7
Diğer Yabancı Kaynaklar	2.541	2.280	4.821	0,8	6.085	1.800	7.885	1,5
Factoring Borçları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kiralama İşlemlerinden Borçlar	54	176	230	0,0	62	292	355	0,1
Finansal Kiralama Borçları	68	191	259	0,0	75	326	401	0,1
Faaliyet Kiralaması Borçla	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Ertelenmiş Finansal Kiralama Giderleri (-)	14	15	29	0,0	13	34	46	0,0
Riskten Kor. Amaç. Türev Finan. Borçlar	197	37	235	0,0	65	17	82	0,0
Gerçeğe uygun DeğerRKA	108	21	130	0,0	65	17	82	0,0
Nakit Akış Riskinden K A	89	16	105	0,0	0	0	0	0,0
Yurtdışındaki Net Yat. Risk. Korun. Amaçlılar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Karşılıklar	9.815	609	10.425	1,6	8.241	583	8.824	1,6
Genel Karşılıklar	2.828	401	3.229	0,5	2.191	359	2.550	0,5
Yeniden Yapılanma Karşıl	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Çalışan Hakları Karşılığı	1.767	0	1.767	0,3	1.582	1	1.583	0,3
Sigorta Teknik Karşıl (Net)	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Karşılıklar	5.220	209	5.429	0,9	4.468	223	4.691	0,9
Vergi Borcu	2.526	4	2.530	0,4	2.186	3	2.189	0,4
Cari Vergi Borcu	2.518	4	2.522	0,4	2.182	3	2.185	0,4
Ertelenmiş Vergi Borcu	8	0	8	0,0	4	0	4	0,0

Satış Amaç.El.Tut. ve Dur.Faal.İl.DV Borç.	2	185	187	0,0	0	1	1	0,0
Sermaye Benzeri Krediler	87	4.141	4.228	0,7	20	3.431	3.451	0,6
Özkaynaklar	69.590	100	69.689	11,0	64.060	474	64.533	11,9
Ödenmiş Sermaye	29.480	0	29.480	4,6	25.452	0	25.452	4,7
Sermaye Yedekleri	11.462	93	11.554	1,8	13.046	471	13.518	2,5
Hisse Senedi İhr Prim	3.124	0	3.124	0,5	3.074	0	3.074	0,6
Hisse Senedi İpt Kârı	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Menkul Değerler								
Değerleme Farkları	7	96	103	0,0	2.136	440	2.576	0,5
Maddi DVYD Farklar	673	0	673	0,1	87	0	87	0,0
Maddi Olma DVYDF	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Yat. Amaçlı G.men								
kuller Yen.Değ.Fark	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
İştir., Bağ. Ort.ve Bir.								
Kon. Ed. Ort. Bed.	81	0	81	0,0	69	0	69	0,0
Riskten Korunma								
Fonları (Etkin Kıs)	-2	-3	-5	0,0	-7	31	24	0,0
Sat.A.El.Tut.ve								
Dur.Faal.İl.DV								
Bir.Değ.Fark.	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Sermaye Yedek	7.578	0	7.578	1,2	7.687	0	7.687	1,4
Kâr Yedekleri	36.175	7	36.182	5,7	29.936	3	29.938	5,5
Yasal Yedekler	4.944	3	4.947	0,8	3.851	3	3.853	0,7
Statü Yedekleri	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Olağanüstü Yedekler	30.730	0	30.730	4,8	25.804	0	25.804	4,8
Diğer Kâr Yedekleri	501	4	505	0,1	281	0	281	0,1
Kâr veya Zarar	-7.527	0	-7.527	-1,2	-4.375	0	-4.375	-0,8
Geçmiş Yıllar Kâr ve								
Zararları	-17.526	0	-17.526	-2,8	-17.843	0	-17.843	-3,3
Dönem Net Kâr ve								
Zararı	9.999	0	9.999	1,6	13.468	0	13.468	2,5
Toplam Pasifler	423.128	210.959	634.086	100	361.032	181.261	542.293	100,0

Ek: 6 Mevduat Bankaları Rasyoları (%)

	Eylül 2008	Aralık 2007
Sermaye Yeterliliği		
Öz kaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tut)	16,1	17,4
Öz kaynaklar / Toplam Aktifler	11,0	11,9
(Öz kaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	7,3	7,8
Net Bilanço Pozisyonu / Öz kaynaklar	-18,4	-15,7
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkn	-1,0	-0,1
Bilanço Yapısı		
TP Aktifler / Toplam Aktifler	71,8	71,0
TP Pasifler / Toplam Pasifler	66,7	66,6
YP Aktifler / YP Pasifler	84,8	86,7
TP Mevduat / Toplam Mevduat	66,0	65,1
TP Krediler / Toplam Krediler	74,0	75,0
Toplam Mevduat / Toplam Aktifler	66,1	65,8
Alınan Krediler / Toplam Aktifler	10,3	9,9
Aktif Kalitesi		
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Aktifler	29,3	31,9
Toplam Krediler / Toplam Aktifler	54,1	49,6
Toplam Krediler / Toplam Mevduat	81,8	75,4
Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler	3,1	3,6
Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler	0,5	0,4
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler	82,4	88,3
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	3,6	4,1
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	33,8	34,6
Likidite		
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	29,4	37,3
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	46,4	61,2
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler	17,6	22,9
Karlılık		
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler	1,6	2,5
Net Dönem Karı (Zararı) / Özkaynaklar	14,3	20,9
Sürdürülen Faaliyeler Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Top Aktifler	2,0	3,1
Gelir-Gider Yapısı		
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler	3,0	4,0
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Topl Faaliyet Gel (Gid)	58,4	56,7
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Aktifler	1,6	2,5
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler	2,3	3,1
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	44,6	43,9
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri	70,2	81,8

Ek 7: Türkiye'de Bankacılık Sektörü Aktifleri

Aktifler (Milyon TL)

	Eylül 2008			%	Aralık 2007			%
	TP	YP	Toplam		TP	YP	Toplam	
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	19.887	22.152	42.039	6,4	21.237	20.038	41.275	7,4
Gerçeğe Uygun D. Farkı K/Z Yan.FV (Net)	5.292	3.756	9.048	1,4	6.363	6.500	12.863	2,3
Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	3.631	3.160	6.790	1,0	5.191	6.188	11.379	2,0
Devlet Borçlanma Senetleri	3.617	3.147	6.764	1,0	4.921	6.163	11.085	2,0
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	1	0	1	0,0	247	0	247	0,0
Diğer Menkul Değerler	13	13	25	0,0	23	25	47	0,0
Gerçeğe Uyg.D.Farkı K/Z Yansı.O.Sın.FV	321	24	345	0,1	344	18	362	0,1
Devlet Borçlanma Senetleri	321	0	321	0,0	344	0	344	0,1
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Menkul Değerler	0	24	24	0,0	0	18	18	0,0
Alım Satım Amaçlı T F V	1.340	573	1.913	0,3	828	294	1.122	0,2
Bankalar	6.151	21.645	27.796	4,2	5.815	21.573	27.388	4,9
Para Piyasalarından Alac	12.273	0	12.273	1,9	6.168	0	6.168	1,1
Bankalararası Para Piy Al	11.896	0	11.896	1,8	2.771	0	2.771	0,5
İMKB Takasbank P Alac	74	0	74	0,0	8	0	8	0,0
Ters Repo İşlemlerinden A	303	0	303	0,0	3.389	0	3.389	0,6
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (Net)	73.921	27.718	101.639	15,5	89.820	30.656	120.476	21,5
Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değ.	139	62	201	0,0	273	80	353	0,1
Devlet Borçlanma Senetleri	73.157	23.839	96.996	14,8	89.260	27.494	116.754	20,8
Diğer Menkul Değerler	626	3.816	4.442	0,7	286	3.083	3.369	0,6
Krediler	263.334	92.762	356.096	54,3	209.965	70.488	280.453	50,0
Krediler	261.437	92.753	354.190	54,0	208.832	70.483	279.315	49,8
Takipteki Krediler	10.775	97	10.872	1,7	9.743	84	9.827	1,8
Özel Karşılıklar (-)	8.878	88	8.966	1,4	8.610	78	8.689	1,5
Faktoring Alacakları	82	22	105	0,0	191	2	193	0,0
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırım.(Net)	66.421	10.982	77.403	11,8	34.808	7.671	42.479	7,6
Devlet Borçlanma Senetleri	66.412	10.860	77.272	11,8	34.800	7.568	42.368	7,5
Diğer Menkul Değerler	9	122	131	0,0	7	104	111	0,0

İştirakler (Net)	1.056	302	1.358	0,2	1.002	302	1.304	0,2
Özkaynak Yönt. Göre Muhasebeleştirilenler	0	250	250	0,0	0	250	250	0,0
Konsolide Edilmeyenler	1.056	52	1.108	0,2	1.002	52	1.054	0,2
Mali İştirakler	370	43	414	0,1	251	43	295	0,1
Mali Olmayan İştirakler	685	9	694	0,1	751	9	759	0,1
Bağlı Ortaklıklar (Net)	6.443	2.483	8.926	1,4	7.367	1.980	9.347	1,7
Konsolide Edilmeyen Mali Ortaklıklar	4.659	2.476	7.136	1,1	5.134	1.973	7.107	1,3
Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	1.784	7	1.791	0,3	2.233	7	2.240	0,4
Birlikte Kontrol Edi. Ortaklık.(iş ort.)(Net)	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Özkaynak Yönt. Göre Muhasebeleştirilenler	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Konsolide Edilmeyenler	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Mali Ortaklıklar	0	13	13	0,0	0	13	13	0,0
Mali Olmayan Ortaklıklar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	2	223	225	0,0	4	275	279	0,0
Finansal Kiralama Alacakları	2	251	253	0,0	5	320	325	0,1
Faaliyet Kiralaması Alacakları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kazanılmamış Gelirler (-)	0	28	29	0,0	1	45	46	0,0
Riskten Korunma Amaçlı Türev FV	96	11	108	0,0	1	38	39	0,0
Gerçeğe Uygun Değer Risk. Korun. Amaçlılar	44	6	51	0,0	1	6	7	0,0
Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlılar	52	5	57	0,0	0	32	32	0,0
Yurtdışındaki Net Yat. Risk. Korun. Amaçlılar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Maddi Duran Varlıklar (Net)	9.380	7	9.387	1,4	8.541	9	8.550	1,5
Maddi Olmayan Duran Varlıklar (Net)	1.705	0	1.705	0,3	1.987	1	1.988	0,4
Şerefiye	1.064	0	1.064	0,2	1.063	0	1.063	0,2
Diğer	641	0	641	0,1	923	1	925	0,2
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (Net)	9	0	9	0,0	9	0	9	0,0
Vergi Varlığı	1.174	2	1.176	0,2	1.412	2	1.414	0,3
Cari Vergi Varlığı	339	0	339	0,1	384	0	384	0,1
Ertelenmiş Vergi Varlığı	835	2	837	0,1	1.028	2	1.030	0,2
Satış Amaç. Elde Tut. ve Durdu. Faal. İliş. DV	381	12	393	0,1	348	49	397	0,1
Diğer Aktifler	3.696	2.038	5.734	0,9	4.404	2.132	6.537	1,2
Toplam Aktifler	471.305	184.128	655.434	100	399.442	161.730	561.172	100,0

Ek 8: Türkiye'de Bankacılık Sektörü Aktifleri

Pasifler		(Milyon TL)						
	Eylül 2008			%	Aralık 2007			%
	TP	YP	Toplam		TP	YP	Toplam	
Mevduat	276.510	142.329	418.839	63,9	232.488	124.496	356.984	63,6
Alım Satım Amaçlı Türev								
Finansal Borçlar	2.251	867	3.118	0,5	2.758	738	3.496	0,6
Alınan Krediler	12.969	58.566	71.535	10,9	11.279	47.882	59.161	10,5
Para Piyasalarına								
Borçlar	33.568	6.816	40.384	6,2	22.417	5.797	28.214	5,0
Bankalararası Para Piy Bor	5.907	3.922	9.829	1,5	0	0	0	0,0
İMKB Takasbank Piy Bor	18	0	18	0,0	205	0	205	0,0
Repo İşlemlerinden Sağ F	27.643	2.894	30.537	4,7	22.211	5.797	28.008	5,0
İhraç Edilen Menkul								
Kıymetler (Net)	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Bonolar	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Varlığa Dayalı Menkul Kıy	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Tahviller	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Fonlar	4.200	84	4.285	0,7	4.149	90	4.239	0,8
Müstakriz Fonları	184	84	268	0,0	214	89	303	0,1
Diğer	4.016	0	4.016	0,6	3.935	1	3.936	0,7
Muhtelif Borçlar	12.839	737	13.576	2,1	10.773	809	11.581	2,1
Diğer Yabancı Kaynaklar	3.011	2.506	5.518	0,8	6.521	1.999	8.521	1,5
Faktoring Borçları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Kiralama İşlemlerin Borç	54	177	232	0,0	62	295	358	0,1
Finansal Kiralama Borçları	68	193	261	0,0	75	329	404	0,1
Faaliyet Kiralaması Borçl	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Ertelenmiş Finans Kir Gid-	14	15	29	0,0	13	34	46	0,0
Riskten Kor. Amaç.								
Türev Finan. Borçlar	197	37	235	0,0	65	17	82	0,0
Gerçeğe uygun Değer								
Risk.Korun.Amaçlılar	108	21	130	0,0	65	17	82	0,0
Nakit Akış Riskinden K A	89	16	105	0,0	0	0	0	0,0
Yurtdışındaki NetYat.RKA	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Karşılıklar	10.000	610	10.610	1,6	8.388	584	8.971	1,6
Genel Karşılıklar	2.892	401	3.293	0,5	2.240	359	2.599	0,5
Yeniden Yapılanma Karşıl	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Çalışan Hakları Karşılığı	1.826	0	1.826	0,3	1.636	1	1.637	0,3
Sigorta Teknik Karşılıkları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Karşılıklar	5.282	209	5.491	0,8	4.512	223	4.735	0,8

Vergi Borcu	2.633	4	2.637	0,4	2.354	3	2.357	0,4
Cari Vergi Borcu	2.625	4	2.629	0,4	2.350	3	2.353	0,4
Ertelenmiş Vergi Borcu	8	0	8	0,0	4	0	4	0,0
Satış Amaç.El.Tut. ve Dur.Faal.İl.DV Borç.	2	185	187	0,0	0	4	4	0,0
Sermaye Benzeri Krediler	87	4.413	4.501	0,7	20	3.699	3.719	0,7
Özkaynaklar	79.695	82	79.778	12,2	73.013	473	73.486	13,1
Ödenmiş Sermaye	35.384	0	35.384	5,4	30.501	0	30.501	5,4
Sermaye Yedekleri	13.584	76	13.660	2,1	15.308	471	15.778	2,8
Hisse Senedi İhraç Primleri	3.146	0	3.146	0,5	3.076	0	3.076	0,5
Hisse Senedi İptal Kârları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Menkul Değerler								
Değerleme Farkları	-28	80	52	0,0	2.188	438	2.626	0,5
Maddi Duran Varlıklar								
Yen. Değ. Farkları	705	0	705	0,1	89	0	89	0,0
Maddi Olmayan Dur. Var.								
Yen. Değ. Farkları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Yat. Amaçlı G.menkuller								
Yen. Değ. Farkları	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
İştir., Bağ. Ort.ve Bir. Kon. Edi. Ort. Bed. HS	82	0	82	0,0	70	0	70	0,0
Riskten Korunma Fonları	-2	-5	-7	0,0	-7	33	26	0,0
Sat.A.El.Tut.ve Dur.Faal.İl.DVBir.Değ.Far	0	0	0	0,0	0	0	0	0,0
Diğer Sermaye Yedekleri	9.683	0	9.683	1,5	9.892	0	9.892	1,8
Kâr Yedekleri	37.649	7	37.656	5,7	30.903	3	30.905	5,5
Yasal Yedekler	5.445	3	5.448	0,8	4.278	3	4.280	0,8
Statü Yedekleri	23	0	23	0,0	15	0	15	0,0
Olağanüstü Yedekler	31.651	0	31.651	4,8	26.299	0	26.299	4,7
Diğer Kâr Yedekleri	530	4	534	0,1	310	0	310	0,1
Kâr veya Zarar	-6.922	0	-6.922	-1,1	-3.699	0	-3.699	-0,7
Geçmiş Yıllar Kâr ve Zararları	-17.613	0	-17.613	-2,7	-18.030	0	-18.030	-3,2
Dönem Net Kâr ve Zararı	10.691	0	10.691	1,6	14.331	0	14.331	2,6
Toplam Pasifler	438.018	217.415	655.434	100	374.286	186.885	561.172	100

Ek 9: Türkiye'de Bankacılık Sektörü Rasyoları (%)

	Eylül 2008	Aralık 2007
Sermaye Yeterliliği		
Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tu)	17,7	19,1
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	12,2	13,1
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	8,6	9,0
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	-15,9	-14,0
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu)/Özky	0,8	0,0
Bilanço Yapısı		
TP Aktifler / Toplam Aktifler	71,9	71,2
TP Pasifler / Toplam Pasifler	66,8	66,7
YP Aktifler / YP Pasifler	84,7	86,5
TP Mevduat / Toplam Mevduat	66,0	65,1
TP Krediler / Toplam Krediler	74,0	74,9
Toplam Mevduat / Toplam Aktifler	63,9	63,6
Alınan Krediler / Toplam Aktifler	10,9	10,5
Aktif Kalitesi		
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Aktifler	28,7	31,3
Toplam Krediler / Toplam Aktifler	54,3	50,0
Toplam Krediler / Toplam Mevduat	85,0	78,6
Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler	3,1	3,5
Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler	0,5	0,4
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler	82,5	88,4
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	3,6	4,1
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	32,6	33,3
Likidite		
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	29,4	37,1
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	47,6	62,4
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler	17,9	23,1
Karlılık		
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler	1,6	2,6
Net Dönem Karı (Zararı) / Özkaynaklar	13,4	19,5
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktif	2,0	3,1
Gelir-Gider Yapısı		
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler	3,0	4,1
Özel Karşılıklar Sonr Net Faiz Gel / Toplam Faal Geli (Gid)	59,4	57,5
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Aktifler	1,6	2,5
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler	2,3	3,1
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	45,0	44,3
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri	69,6	81,6

Ek 10: 20.5.2009 Tarihi İtibariyle Üye Bankaların Bilgileri

Banka Adı
Tüm Bankalar
Mevduat Bankaları
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
Adabank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Tasarruf Mevduatı Sig. Fon. Devr. B.
Birleşik Fon Bankası A.Ş.
Yabancı Bankalar
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar
Arap Türk Bankası A.Ş.
Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Eurobank Tekfen A.Ş.
Finans Bank A.Ş.
Fortis Bank A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
ING Bank A.Ş.
Millennium Bank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar
ABN AMRO Bank N.V.
Bank Mellat
Habib Bank Limited
JPMorgan Chase Bank N.A.
Société Générale (SA)
WestLB AG

Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
İller Bankası
Türk Eximbank
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Diler Yatırım Bankası A.Ş.
GSD Yatırım Bankası A.Ş.
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Calyon Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Taib Yatırım Bank A.Ş.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : NEŞE ŞAYAK

Doğum Yeri : BAKIRKÖY

Doğum Yılı : 1984

Medeni Hali : EVLİ

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1998-2001 : HALKALI TOPLU KONUT LİSESİ

Lisans 2002-2006 : MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

Yabancı Dil : İNGİLİZCE

MESLEKİ BİLGİLER

01/2008-..... : YAPIKREDİ BANKASI A.Ş.

Bankacılık İşlemleri Yetkili Yardımcısı